

E M I L E B A U M A N N

T Ř I

S V A T Á M Ě S T A

A R S V D O M B E S

S V A T Ý J A K U B V C O M P O S T E L L E

H O R A S V A T É H O M I C H A E L E

M C M X X

S T A R Á Ř Í Š E N A M O R A V Ě

EMILE BAUMANN

TŘI
SVATÁ MĚSTA

ARS V DOMBES

SVATÝ JAKUB V COMPOSTELLE

HORA SVATÉHO MICHAELE

1 9

2 0

PŘELOŽIL DR. JOSEF VAŠICA

Nihil obstat.

Nr. 6407.

Dr. Antonius Breitenbacher,
Censor.

IMPRIMATUR.

Olomucii, die 14. Aprilis 1920.

Henricus Geisler,
Vicarius generalis.

Dr. Leopoldus Prečan,
Cancellarius.

PŘEDMLUVA

Jest první, kterou píše, a bude krátká. Činiti se vykladačem svého díla, vidí se mi v základě marnosti, či spíše to nadesilá, že se pochybuje o členářích i o sobě. Přináší-li kniha něco, jasnovidní duchové jdou před ní a uchvacují bliž a bližetěch, kdož nevědouce o tom, ji čekali. Pro mne každá ukončená kniha zavírá období mého života a ponechávám ji, jakmile vyjde, vlastním silám.

Zde nicméně jest na místě několik slov na objasněnou; neboť mnozí, vidouce sloučeny v nadpise Ars, Compostellu, Horu Svátého Michaela, budou se tázati, co zamýšlí volba těchto tří míst i pořad, v jakém je uvádím.

Ars předně pojí se co nejúžeji k mé minulosti. Jako dítě slychával jsem matku vyprávěti, kterak můj děd, chtěje ji provdati za letitého muže, tázal se abbé Vianneye, co miní; světec ho s toho zrazoval a zároveň ho upozornil, aby se připravil na blízkou smrt, ač se zdál pevného zdraví;

u vskutku za pět neb šest měsíců zemřel mrtoici. Pouhé slovo Arského Faráře rozhodlo tedy nejen o budoucnosti matčině, nýbrž i o mě. Narodil-li jsem se a zůstal křesťanem, možná, že mé cesty nebyly než jedním z tisíců vzdálených účinků jeho přimluv.

Bylo mi šestnácte let, když naši učitelé z koleje Svatého Josefa nás zavedli na třídní cvičení duchovní do Jassansu, poblíž Arsu, který jsme navštívili. Krajní chudoba fary mi zjevila asketism, o němž jsem měl velmi chabou představu. Tento dojem tehdy netrval dlouho; neměl jsem moudrosti těch, kdož chápou prve, než pobloudili, a jdou přímo jediné kázní pokoje, zhrdajice smyslnými ilusemi a hloupou pýchou. Ale později zjev abbé Vianneye se představoval mým dumám jako z nejpokornějších a nejvyšších vzorů Cirkve trpící a kající. Nižádný světec moderních dob nepocítoval více nutnosti, aby nahrazoval odpykáváním bez mezi strašlivý pád světa bez víry.

Rád vzpomínám mimo to, že byl odchován na srázných vysočinách země lyonské, střídavě bičované alpskými severáky a žhavými víchry středozemskými; v způsobech jeho svatosti nacházím humor a říznost venkovanů, které jsem poznal.

Z těchto všech důvodů jsem vykonal před dvěma ostatními pouti do Arsu v Dombes; prvním ze tří svatých měst mělo být to, kde kněz Francie utrpením zasloužil spásu národa.

Compostella přidružila se spíše episodicky k mým záměrům. Jeden kanovník ze Sensu mi kdysi vyprávěl, že jest tomu nějakých dvanáct roků, co viděli míjeti do Auxerre muže s dlouhým vousem, jenž přicházel z Lotrinska a ubíral se do Santiaga vyžebraňuje si jako někdejší poutnici

den ze dne noclehu a chleba. Opíral se o hůl a měl na klobouku mušle; malé děti po ulicích jej provázely jako věčného Žida.

— Pravda že, myslil jsem si při tomto vypravování, proč se již nechodí k Svatému Jakubu? Proč bych tam nešel já?

Odcestoval jsem; avšak z nedostatku času a pokory ne- napodobil jsem toho chudého muže; nekonal jsem cesty ani pěšky ani s prázdnou kapsou. Přece však jsem si odnesl ze své návštěvy u hrobu Apoštolova velmi silný pocit toho, čím byla ve Středověku, u čim má být dnes víru Cirkve bojující, až do konce časů vytrávající na své pouti stíhané útrapami, na niž neomylní vůdcové ji řídí v pokoji nejzřejmějšími úžinami.

Jako Svatý Jakub, Svatý Michael, Paladin, chrání ji od útoků nevěřících. Ale on jest především praporečnickem Cirkve vítězné, archandělem Spravedlnosti a slávy. Proto jeho obraz korunuje tuto knihu právě tak, jako věvodí na štítu hory, kterou si byl vyvolil.

Krom toho rábily mě k Němu pohnutky ne tak rozumové: lístoval jsem jako hoch v dile zesnulého biskupa z Coutances, Msgra Germaina, jehož rytiny mi záuvěrnily zázraky, za něž děkujeme archandělu, jeho opatství, krajinky jeho pobřeží. A k tomu Západ nesmírný a drsnatý vezdy mě lákal jako žádný jiný kraj; které místo vyhovovalo by mé duši jako Hora Svatého Michaela, samostan na skále, a nic kolem do kola leč písky, mračna, vítr, moře?

Dodal bych, že Ars, Compostella a Hora Svatého Michaela jsou tři poutní místa francouzská; Španělsko má si osobilo svatého Jakuba; naši poutnici ukázali kře-

stanskou cestu k jeho městu, naši stavitelé zdělali nákres jeho basiliky. Nedovedeme si ani uvést na paměť, čím jsme bývají, vykvětem vojny Cirkve, důvěrníky Svatých; tu zřejmost nedá se popířti: buď se opět staneme národem, jakým jsme byli, anebo v brzku nás nebude.

Pouti ty jsem vykonal, přiznávám sám o sobě, ze záliby; ale jeden z nejspolehlivějších vůdců duchovního života, Svatý Jan z Kříže, byl by schválil mé jednání, neboť napsal:

„Ten kdo se vydává na pout, dobře učiní, půjde-li sám a nepřipojí se k jiným poutníkům, byl to bylo mimo obvyklou dobu. Ale, jde-li tam mnoho lidstva, neradil bych mu, aby se tam bral; vrátí se obyčejně roztržitější, než tam šel, a mnoho jich koná tyto pouti spíše na zotavenou než ze zbožnosti.“

Jest potřeba, abych na to poukázal? Vůle usebrati se a neobraznost umělcova vedla mě na mých třech zajiždkách. Nezavíral jsem oči náhodným divadlům cesty, ale nikde jsem nezapomínal, proč tam jsem. Také tato trojice, ještě více než mé předešlé knihy, mohla by míti nápisem: *Credidi, propter quod locutus sum, věřím ve věci, o kterých píši. Víra katolická jest krví mých tepen; kdyby nebyla ve mně, ani bych nechápal svého bytí, a nemohu patřiti na lidi leč při světle dvou událostí, k nimž se vztahují všechny ostatní: pádu a vykoupení. K tomuto nás vede jediná cesta, cesta, na níž Syn Boží otiskl své zbledlé nohy, cesta obětování láskou.*

Abychom pronikli takovéto pravdy, jichž bohatství jest nevyzpytné, nestačí, abychom je hlásali; jde o to, abychom jimi žili.

Malý hlouček katolíků počíná to u nás chápati: jména

Ježíše Krista nelze vepsati na čelo bez heroismu; žádný démon není horší démona prostřednosti. Kráčíme středem lidí, z nichž tři čtvrtiny pokládají nadpřirozeno za starou rozbitou svítilnu, jež patří mezi harampáči. Jiní se bojí uvěřiti a nechtějí zaujmouti stanoviska na ničem; jiní zjišťují nešvary a zavrhuji jediný prostředek. My protrháváme jejich temnoty, vedeni jsouce ohnivým sloupem, v němž kráčí Náměstek Kristův. Půjdemo-li tlmě krokem jak Sloup ten, pokorní, ale odhodláni, mnozí nás budou následovat, neboť uvidí, že následujeme jeho. Hodina, která přichází, bude méně zlá nežli ta, která se končí. Kdežto davy stále zabředají v smrt, která jim byla schystána, duše vážné, ano i nevěřící, odpoutávají se od zpukřelých model: volná morálka, scientism, ideologie sociální dosti ukázaly vrchovatou miru své impotence. „Člověku, který má hlad, pravil Prorok, se může snít, že jí; ale když procitne, jeho žaludek jest prázden.“

Vydávaje se na pouti, kojil jsem se velkou nadějí, že se vrátím opravdověji křesťanem. Byl jsem vyslyšen? Kdož mne budou čistí, posoudi to lépe než já, rozhojní-li se touto knihou jejich horlivost a touha po vzkříšení. Přál bych si, aby moci Světců, o nichž mluví, podobala se lampě Svaté Filomeny v Arském chrámu, jejížto olej působil uzdravení.

ARS V DOMBES

Lokálka mne odváží v mlze a za deště; Saôna, kalná a sinavá, s obou stran dráhy, zatápi kmeny vrb. Toto jitro vánoční jest ospalé, pošmurné. Ale na jedné zastávce slyším odkuds první zvonění na velkou mši; a o něco dále, ejhle, na chyši, která jest nádražím, dvě jména nadepsaná: Ars-Miséricieux.

Připojeno jsouc ke jménu Ars, Miséricieux září přede mnou jako hadry žebrákovy zastkvivající se slávou v Ráji.

Kráčím sám se svým tlumokem cestou, kde pořád prší. Nikde chodce. Přímočará cesta stoupá holými, rozmoklými lány. Něco slunce chvěje se v jímkách kalužin mezi osetými poli; vpravo pod dymnými mračny, nízké stráně lemují obzor. Kraj podobá se mnoha jiným; a přece mě dojmá nadpřirozeným očekáváním, jako bych za svahe, zde, zcela na blízku, měl potkati Světce.

Kde jest místo Moudrosti? ptal se Job svých přátel. Kde jsou Světci? jest nám říkati, nám vlažným, nám nehodným.

Světcí žijí bezpochyby i v této době; jinak by země zhynula. Ten venkovan z Bocage vendejské, který se mrská kopřivami, který kopaje, pro lásku Kristovu vráží každou ránu své motyky, ten starý trapista v Oratoři bellefontainské, který se ke mně naklání šeptaje: „Kříž jest dřevo společné“, nikdo neví, nejsou-liž před Anděly rovni kanonizovaným, jichž ostatky libáme. Ale to jsou Světci skryti, jediní, jakých jsme si zasloužili. Právěna zdá se řada divotvorců, Vidoucích, velikých kazatelův, u jichž nohou národově poklekali.

Arský Farař byl poslední a nikterak nejméně zázračný. Rok co rok přicházelo sem dvacet tisíc poutníků se čtyř stran křesťanstva. Hojil neduživé, ale především obracel duše, a jakmile se ukázal, lidé viděli Boha.

Nepřetržitě po třiatřicet let zpovídal denně z čtyřia-dvaceti hodin nejmín šestnáct. Šálek mléka, několik kůrek černého chleba, jeden nebo dva brambory byly mu pokrmem. Bez ustání „jako kat na své tělo“, které se houževnatě vzpíralo, zhrdán spolubratřími, krom toho sužován ďábly víc než Svatý Antonín, Svatá Teresie, obtížen nekonečným kalem hříšníků, jimž ulehčoval, neztrácel až do konce svých muk mírnosti a veseli.

Tento kněz byl poslán za *znamení* v době, kdy francouzský venkov ještě mohl zůstat zdravým. Příklad jeho vstoupil: Má-li tafo země býti zachráněna, třeba kněží, to jest Světcův.

Farnost jeho byla nepatrná, jednoduchost jeho prostředků nepřipouštěla pražádného obmyslu. Pro sebe netoužil leč trpěti nepoznán, modle se a káže mezi svými sedláky. Divy jeho života vedou tam, odkud temeni, k Milosti, která jej oslavila.

A světec tak heroický není nás vzdálen nějakou legendou. Let deset před naší generací dýchal vzduch těchto plání. Svědkové každého večera zaznamenávali jeho slova a jeho skutky. Budu hovořiti se starci, kteří s ním obcovali; spočinu očima na jeho těle v schráně, skoro takovém, jakým bych je byl spatřil na smrtelném loži. Vmísím se do této farnosti, učiněné jím křesťanskou, kde setrvává milostnost jeho přítomnosti...

Umlkl slední kyv zvonů k velké mši. Ves jest na blízku. Jakýs dvorec po mé levici vystavuje zvětralé své průčelí; na lepenici jeho zdí nalézám touž barvu hrubého okru jako na jilovatých rolích. Ars, na pomezí Dombes, má vzhled spíše bresský.

U křížovatky dvou cest socha Svaté Filomeny s bronzo-ovou palmou v ruce, ukazuje majíc rámě napřaženo jako statistka, na kostel v ohbí údolíčka. Sestupuje k dědině nepotkávám nikoho; všichni jsou na mši. Služka zanechaná hlídati hospodu, pozoruje mě oknem, užaslá nad poutníkem v této době.

Zahlédám vršek basiliky, její kupole vyduté jako dva tlusté pokály. Bývala zde v oblíbě asketická vízka podobná bezlistým topolům fontbleinského údolí. Avšak v Arsu, tak jako ve Fourvières, Bossan zaštipil svůj byzantinism nového umění. Nebýti kříže na slemení střechy, okrouhlá, břichatá stavba kůru, se sloupy belvederu, mohla by se pokládati za chrám Štěstěny nebo za Kursaal. Její linie nemají rozletu, její kameny zdají se nic nevědět o modlitbě: zádušivé svědectví o mystické nemohoucnosti, jež lpí na novokatolicismu, tomto náboženství podněcovatelů afér a sociologů, vadilů a dekadentních estétů.

Co na tom! Není potřebí katedrál v krásném stylu, a-

bychom se klaněli Bohu. Ostatně starý arský chrám, ač v něm byl svatokrádežně zničen kůr a hlavní oltář, z polovice stojí zachován. Nad schodištěm na těsné ploše, není-liž tento portál s trojúhlnou sedlovou střechou a pokornou Pannou,* jež ční nahoře, právě takový, jak si ho přál abbé Vianney, aby prostranný baldachýn jím mohl projít ve dnech průvodů? Cihlová věž, kohoutek na zvonici pěkně mu sluší, a v lodi, kamž vstupují, se toho málo změnilo od jeho časů.

Hustý dav mě zdrží u křtitelnice. Promluva právě se začíná, končí se dnes adventní Misie. Misionáře nevidím: mluví s nové kazatelny v koutě rotundy, která se hloubí pod kupolemi. Ale jeho pronikavý, poněkud ostrý hlas donáší mi tuto větu:

„Ježíš Kristus první udělil chudobě šlechtický diplom.“

Potom jinou, přímější:

„Jako pastýři, dlužno, abyste ani vy nepřicházeli k Ježíšovi s prázdnými rukama.“

Zdálo se mi, že po tomto slově půl vteřinky traplivě tiše padlo v mlčení. Tak mnohý venkovan si as řekl: Co jen po nás chce? Opravdovost usebrání jeví se tímto odstínem pobouření, jež ihned opraví jiné. Redemptorista, který řeční, zná se, jak náleží, v umění poutati venkovské posluchačstvo: protkává svůj věroučný výklad podobnostvými, vtipnými myšlenkami, kousavými průpovědmi. Přes to vše hledím o několik kroků dál na vysokou, přísnou kazatelnu svatého Faráře a cítím smutek uvědomuje si, že jest prázdná navždycky.

* Místo původní Panny byla roku 1896 dána nová, a ta jsouc prostinná, mírná a napravuje nemotornost portálu příliš širokého na loď, na níž jest přilepen.

Velká mše koná se dále: lid doprovázen varhanami pjeje si spíše vřiská *Credo*. Jest to dojmem místa, vroucnosti, která mě obklopuje? Málo kdy sklonil jsem jako tenkrát při *Homo factus est* své srdce pod tajemství božského Ponižení.

Sám nevěrec našel by v této lodi myšlenky pokorné. Arkádové oblouky, nesoucí nízký strop, pokrývají skrovné kapličky, jež jedině okno vikýřové nechává v poloutmě. Každá z nich zavírala Arskému Faráři fázi očisty: chtěl, aby se vyšlo z kaple Svatých Andělů, za vedení Svatého Michaela, praporečnicka duši, k Svaté Filomeně, sladké mučednici, potom k Svatému Janu Křtiteli a od něho k Neposkvrněné Matce, naposled k *Ecce homo*.

A celá loď má vzhled čekací předsíně, kam by přicházeli neofyté uložit si spasitelné pokání. Na galských rovinách za časů Barbarů se asi na ten způsob stavěly prvotní kostely křesťanské.

Tato vánoční mše slyšená prostřed jednomyslné farnosti, po boku lidí, kteří si drobet uchovávají prostou viru pastýřů, skýtá mi nepamětnou sladkost, které by dnes pod nebem Francie třeba bylo daleko pohledati. Zvláště však se mi vtírá zjev Blahoslavencův, jako by měl vyjít z kaple neb sestoupiti s chóru v komži, aby utkvěl na mně svýma žehnoucíma očima. On jest to, jehož spěchám vidět, a *Alleluja* po *Ite missa est* vyzvání mým uším dvoji radosti, neboť kostel se bude prázdniti a já získám chór volný.

K zvýšení příční lodi, k rotundě vedou tři stupně. Tou chvílí se nebavím blyskotným přepychem basiliky. Jdu rovnou k schráně, v níž odpočívá svatý muž. Strmí nad oltář pod baldachýnem přespříliš okázalým: co by si byl pomyslně chudický kněz vida se takto položena výše než

svatostánek? Ta myšlenka mi neřipadla leč až potom; zprvu poklekaje patřil jsem na jeho obličej, jež osvěcovaly voskovice. Hlava Blahoslavencova, opírajíc se o podušku, jest s levé strany mírně obrácena k poutniku, který jej vyzývá. Dlouhá komže halí ostatek těla; ruce omotané gázem jsou beztvárny a nohy v trepkách, drobounké a ztuhlé, zdvihají se jako dva hroty černé mitry. U tohoto muže, jehožto tělo bylo naskrz vymoženo, jediné tvář zdála se posud žiti.

A přec není to jeho tvář sama, čeho se dotýkají mé oči. V historii Arského Faráfe ještě i po smrti vše mělo býti obzvláštní. Než jeho mrtvola byla nabalzamována, trvala skoro pětáctýřicet let pohřbena, aniž se rozkládala, a když potom z ní vynímali vnitřnosti, tekutá krev skanula ze srdce.* Ale v den jeho pohřbu — bylo to 6. srpna — zatím co jeho rakev, před kterou kráčelo tři sta kněží, byla v průvodu nesena kol jeho farnosti, slunce dopadajíc čtvercem malého okénka na jeho obličej, zčernilo jej. Uznalo se za dobré přilepiti naň voskový povlak odlitý z jeho podoby. Tato maska spodobuje ku podivu rysy Asketovy několik hodin po smrti: bulvy zřítelnic zdají se nadouvatí víčka; vráska vybihající z rozšířených chřipí vřezává se do líc kruhovitým obloučkem; přervané modlitby jako by byly ustydly na jeho rtech s jakýms úsměvem, jenž nese počet míru ještě strohého a bolestného.

Afsi tato maska jest sebe úctyhodnější, chtěl bych nevěděti, že jest to maska, klam. Nemůže-liž toho, co jest porušitelno, nic trvati bez šalby? Chovám v paměti pravou

* Tento detail a několik jiných, málo známých, mám od důst. P. Chamotona, superiora misionářů v Arsu.

umrlou tvář Arského Faráfe, jak ji zvěčňuje fotografie. Vedle ní mumie v sehráně mi vadí co chybný padělek.

Na authenticckém obraze profil abbé Vianneye připomíná ony horaly z okolí Lyonu, jež vyryl na svých leptech Jean Jacques de Boissieu. Tam najdeme jako na zčištěné medaili kóstatý a svěhlavý typ rolníkův uzpůsobených, aby si nikdy nestýskali do bédnosti svých těl, jelikož, jak otec tak syn, z hubené půdy dobývali svého hubeného živobyti. Bez kněžského líncečku snadno byste jej pokládali za počestného starce, který právě zesnul, v plnosti dnů, poželnav svým vnoučatům. Ni zdání podobnosti s Voltairem, jak šíří mlukové ve prospěch svých antithesí. Suchá, nahoru zkrfivená brada zatlačí rovné, přísne rty; nos jest zehřadlý, objemný, ač bezmasý; vpadlé zraky hrouží se do svých očnic. Znamení Kajicníka a Světee neodhaluje se leč v třech stigmatěch: jedna díra vrývá se v jeho lice, jiná v chřipě, třetí, hlubší, v spánek. Tyto značky jsou vznešeny a nadlidsky; vyprávějí o letech postu, bdění, o vítězství zvolna dobývaném nad pozemskými poklesky. Upomínají mě na jizvu, kterou lze viděti v jednom avranském chrámu na lbi Svatého Alberta tam, kde Archanděl se ho byl dotekl svým strašlivým prstem. A není pochyby, že při sledním vzkříšení opět se zjeví v jas, stejně jako rány Mučedníků budou metati šípy paprsků.

Proč však třeba, aby tyranství jevů brzdilo můj vzlet k Blahoslavenci? Chci před ním na okamžik zavřiti své tělesné zraky, vzíti nahou duši do rukou, sestoupiti, dove-du-li, až na dno své nedostatečnosti a své bídy.

Jak směšnými křesfany jsme! Vida se tváří v tvář takovému soudci, hanbím se za sebe nesnesitelu.

On vycházel za tuhé zimy bez pláště, v rozedrané su-

taně, a já přistupuji k jeho ostatkům v mizerné livreji občanské, která by se nedovedla obýti bez svrchníku.

On jídal kárky plesnivého chleba, kterých by nebyl přijal ani pobuda; a mne čeká v teplém sálu hostince nějaká vánoční krůta.

On neměl hladu a žizně leč po království Milosti; a vůkol mne hynou tisíce duší, aniž trávím neb spím méně pravidelně.

On dával sebe chudým, vše jim dával; a pro ty jest přebytek, který si odpírám, hubený.

Jeho uši od rána do večera byly nastaveny litanii *mea culpa*; jeho nozdry snažely všeliké výdechy. A já, smysly mě jsou nevolníky krásných rytmuů, libých vůní.

On býval tich a já se čepýřím nad urážkami.

On běžíval v ústrety Bolesťi jako ženich své nevěstě. Co mne se týče, kdykoli mne navštívila, nikdy jsem ji neřekl: Klid se. Ale miloval jsem ji? Objal jsem ji? Přivínil jsem se k ranám Kristovým a přibíl jsem na rub Kříže své žádosti?

Kdykoliv svatý kuž slabikoval verš Žalmu: *Quando veniam et apparebo ante faciem Domini?* všecka duše jeho jej pronášela. A já jsem povinen dodati z hloubi: Nikoli, Pane, není to pravda. Držím se vezdejšího života, on drží mne. Marně vím, že tvorové klamou, počítel jen čehosi od nich doufám. Volal's mne dlouho; snad jsi ussedl, znaven následováním za mnou. A přece tě prosím, abys poshověl. . .

Ó Blahoslavenče! kéž aspoň uziím sebe číře takovým, jakým jsem, a nepřišel bych darmo k tvému hrobu.

Odpůldne po nešporách znovu jsem si po vůli ohlížel basiliku, ještě tmavější než ráno. Hlusty děšť kalil okna; jen okno Nejsvětějšího Srdece v hloubi apsidy zdálo se matně propouštět něco slunce.

Propátral jsem příční loď a všecek vrch. Nuže! ne, nevpravím se do toho. Jest tu až běda dracounu, zlatých plastik, štukových růžic a lilií, dětinských ozdúbek, pobožného nevkusu.

Dívaje se na kapli Ostatkovou shledávám, že zlacená spěž schrány jest přepiatě okvítkována guirlandami, drážkovaná. Nač lanovité oblouny těchto sloupečků? Tři postavy andilků, přilípnuté nahoře proti přepážce, připomínají mrzutě frivolní šklebivce, oblíbené v XVIII. věku. A proč sloupy, jež nesou střechnu ciboria, jsou stesány z cipolinského mramoru? Cipolin se svými haditými žilami, lesknoucími se měňavě do zelena a do běla, vzněcuje podezřelě půvaby; hodil by se spíš do přepychového foajeru Opery.

Na samém čeli baldachýnu reliefy ovínuté listovím svědčí o potřebě nemístného přepínání. Hle, jak si usmyslili

oslaviti Světce, přece málo příznivého okázalosti! Démon, kterého povalil, odemstívá se mu takto po smrti: takové pompy jsou jistě jeho dílem.

Budeme se tomu diviti? Zde jako jinde klerus mnohdy nevdělaný, zhrdající pravou nádherou křesťanskou, nedovedl čeliti demokratické hlouposti *epochatliků*. Znam ve vedlejší městečku faráře, který úmyslně nechal padnouti v suť svůj kostel, neocenitelný to kostel z prvních dob románských, aby tam vystavěl zcela nový, způsobilý oslniti turisty a obchodní cestující.

V aeském kůru jhozemec Bossan a jeho pomahači pohrávali si ornamenty hned něžňounkými — holoubci zobající vinné hrozny, posplitané chiméry nadnášející liliové stvolý — hned obhroublými: zlačené hlavy bradatých lidí s otevřenými ústy, které zdobi stěnu pod každou z osmi soch. A čtyři andělé na klenbě jsou vymalováni s pozadím vodní zeleně, modravě, matně, úpadkové.

Lépe odvrátit se od takových ubohostí, prostě si pomyslíti, že Svätý Svätých přese všecko zde přebývá v svém svatostánku.

Vraceje se z apsidy zastavil jsem se před kaplí Sochy, naproti schráně. Cabuchet zhotovil sochy dvě; proč zde byla postavena méně krásná? Na oně druhé, která jest vykázána do skladiště Oeuvru, Cabuchet zobrazil Arského Faráře na kolenou, an tiskne ruku k ruce, oči přibity na nebesa, jež ztéká prudkostí své modlitby. Tyto oči Vidoucího šíří se s pokornou a plesnou horoucností. Zdá se, že jas, jímž se zařihají jeho vrásky, zároveň dští naň shůry i vyvírá z útroh jeho těla. Zvlášť rty jsou věrny: chvějí se, děkují, prosí; jich sevřené koutky tají milosrdenství, utrpení, ekstazi. Křesťanský výtvarník někdejšíka byl by hnal

mnohem dále přesnost těla: komže by se nutně jevila rozvlána na kostře, tak byl hubený abbé Vianney, „tento chrást pokrytý sutanou“. Mramor Cabuchetův nemá proto méně přízvuku *Magnificat*; tlumoči dobře toho, jenž říkával:

„Jest-li duše čista, není to již ona, která čini vůli Boží, jest to Bůh, jenž čini svou.“

Sestoupiv opět do starého chrámu, rozjímám u zpovědnice opuštěné v kapli Svätého Jana Křtitele, kam už poutníci nevházejí.

Tento nástroj vykoupení, těsný jak rakev, byl též řídkým nástrojem mučitelským, „trněnou skřinkou“, byl by mohl říci Arský Farář. Nehýbal se v něm více než Světce portálu, který neopouští svého výklenku, kolkolem vystaven lijákům, mrazu a úpalům, které rozžirají.

Proň však sevření těmito prkny zahrnovalo nejrozmanitější muka tělesná. Lavice, na níž sedal, znetvořila mu posleze hyždě. V zimě ani necítil nohou, takže mu jednoho dne obě omrzly. V létě, jelikož loď bývala napěchována davy, dusil se a mnohdy odpůldne zachvácen mdlouhou musel odejiti na faru vypít hlt bílého vína v náprstku vody. Velmi jsa „nedůtkliv k zápachům“ přijímal mřížkou výdech potících se odranců, nemocných přistupujících s hnisavými ranami, smrdutých kajicníkův. Ustavičné bolení hlavy, svírání v životě, žiněný rubáš, jehož železné kroužky mu drásaly kyčle, ospalost a hlad se družily kůnavě z naslouchání těžkým zpovědem, deset hodin po sobě, a z odpovídání na ně.

Vytrval-li až do třiašedesáti let, až do svého skonu, byla to především milost na podkladě selské otvrdlosti, k níž se rozmarně přiznával:

„Mám dobrou mrchu, pravíval, jsem tvrd; pojím-li čeho toho, a zdřimnu-li si dvě hodinky, mohu opět začít. Dáte-li dobrému koni něco, znovu se rozcválá, jak by nic, dobrý kůň nikdy si neléhá.“

Jeho „mrcha“! Osobil si tento drsný a křesťanský název, který neměl ze svého, neboť jsem jej slyšel v rozmanitých krajích z úst starých venkovanů. Když mrcha se k ničemu neměla, popohal ji šlehy dütek: „Hola! můj ubohý *nevolníče*, nakazoval, drž se!“ Kterýchos dne, kdy Kateřina Lassagneová ho vybízela k způsobu života méně strohému, odvětil: „Položím na stůl kousek dřeva a řeknu tělu: „Jez, chceš-li!“

Aby silil svou odporavost, měl k tomu umíněnou vůli. Ponechán jedině svým silám, byl by zabředl ve fanatism nebo podlehl. Jeho stejná nálada, jeho dobrota, jeho jasnovidnost nikdy nepobloudilá, toť zázrak. Tu věru stává se makavým účín nadpřirozené pomoci. Po celodenním zpovídání, ochrnutí, jimž údy byly zpřelámaný, neotupovalo jeho pozornosti. Ano ještě více řinula se jeho nevyčerpatelná slitovnost na vyznání tisíc a tisíckrát slyšená. Často za výčtu provin slzy mu smáčely tvář, a známo, co řekl pichlavě jednomu muži, který se tomu divil:

„Příteli, pláči proto, že vy nepláčete.“

Zpověď mnohým z tak zvaných katolíků jest vlažnou formalitou: chodívali v předvečer svátků k mřížce Pokání, než přistoupí k Přijímání. Pokud se týče nevěrců, nad žádným příkázáním nekrčí více rameny. Nicméně má potřeba zpovídati se počátky nadpřirozené, soudobé s Pádem: trvá v ní zpětná vzpomínka na Ráj, na éru, kdy člověk, nahý před Bohem, naň patřil a s ním mluvil bez roušky. Pýcha, již chtěli býti bohy, převala božskou důvěrnost a vy-

hostila padlou dvojici do jejich temnot. Ale sám Kain marně odpověděl: Zdaž jsem já strážným bratra svého? Ihned spatřil svůj hřích a řekl Hospodinu: „Větší jest nepravost má, nežli abych odpuštění zasloužil.“

Patriarchové a proroci bědující vzpínali ruce své ku Vykupiteli. David k němu volal: „Obmyj mne od nepravosti mé, neboť ji poznávám a proti mně jest vždycky. Pokropíš mne yzopem a očištěn budu, nad sněh zbělen budu.“ Bylo čekati na skropení Kalvarie a příslib Synův apoštolům: Cokoli rozvázete na zemi, rozvázáno bude na nebi.

Každý člověk, ačli ve svém nitru nezhubil světlo Slova, cití, že jeho skutky na něm lpí, že bude mu vydati počet Soudci jak z toho, co vykonal, tak z toho, čeho nevykonal. Jest však dosti na tom, že se vnitřně odsoudí? Bylo by tyť dosti na tom, vyznati se někomu z bratři ze svých pokleskův a vin? Kdo vezme na se břímě našich bludův, jichž nemůžeme věděti počtu, aby je s nás sňal? Kdo se zaručí odpuštěním? Jediné Ježíš a jeho Církev mají slova, jakých třeba.

Neboť rozhrěšení jest toliko mystickou obnovou Utrpení. Arský Farář chápal, právě jako pochopili největší Světcové, vznešenost Svátosti: „Když vás kněz rozhrěšuje, vysvětloval, krev Ježíše Krista kane na vaši duši... Jděte se zpovídat Nejsvětější Panně neb Andělum; rozhrěší vás? Nikoli. Kněz, buď si on sebe sprostnější, to může. Může vám říci: Jděte v pokoji, odpouštím vám.“

Ostatně žil podle této zřejmosti: kněz toť Ježíš Kristus trvajíc v svých údech, kteří trpí místo něho, poněvadž jeho tělo a jeho duše oslaveny už nemohou trpěti. Postil se, mrskal se, obětoval se v žertvu, aby hříšníci k němu přišli, a oni přicházeli.

Tak mezi tisíci jinými onen forman, který jednou večer o devíti hodinách projížděje osadou nechal koně na silnici a šel zaklepat na dveře fary: „Pojďte do kostela, vysvětlil Faráři; chci se zpovídat, a to hned“.

A dobrák ten, než opustil svého zpovědníka, jehož zalostný vzhled jej kormoutil, řekl mu prostě: „Poslouchejte, máte důkladnou rýmu; tu máte vlněné punčochy a střevíce; honem si je navlečte na nohy“.

Někteří ubírali se do Arsu, vedeni jsouce tajemnou ponukou, proti níž se vzpouzeli. Jakýs statkář zdaleka přibyl užel ve chvíli, kdy vstupoval do chrámu, abbé Vianneye a pronesl vyrazaje hlas: „Pane Faráři, jsem zde proti své vůli a bylo by mně bývalo milejší naléztí vás mrtvého nežli živého“.

Když k jedné neb druhé hodině s půlnoci Arský Farář se zjevil, lucernu v ruce, uprostřed lodi plné kajcníků, kteří ponocovali čekajíce naň, první jeho starosti bylo přiměti je, aby se za sebe vespolek modlili. Každý den sto jich k němu přistupovalo. Rady mnohdykrát prorocké uzpůsoboval pro lidi nejnepatrnější. Selhávala-li jim paměť, jeho divinace čtla v minulosti jejich mnohem zřetelněji než oni sami: „Jest tomu čtyřicet let, co jsem se zpovídal. — Příteli, jest tomu víc, jest tomu čtyřiačtyřicet let“.

Nejeden se ho pokoušel oklamati; on opravoval jejich lži, zahanbuje jich takto s trpělivostí.

Hlásili se svobodomyšlníci, chvastouni, majíce za to, že svými námitkami zdrtí nepatrného faráře. On je shýbal pod svůj pohled a pod svou žehnající ruku; i oni poklekali tak jako lidé prostní. K jednomu světáku, který odsekával, holedbal se svou nevěrou, povzdechl: „Jak vás lituji! Osmileté dítě zná toho ze svého katechismu víc než vy. Poklá-

dal jsem sebe za arcinevědomce; ale vy jste větší než já, poněvadž neznáte nehlavnějších věcí, které dlužno věděti... Jestliže se vyzpovídáte, urazíte kus cesty, která vede k víře“.

Kromě tohoto vlivu, jež nadbytek Ducha Svatého v něm činil tak mocným, jeho intuitivní znalost duší vábila těch, kdož zatoužili poznati sebe; a nejméně hodni nalézali u tohoto kněze pro sebe všecku lásku, ač se o ni rvaly da vy.

Zatím co jsem se díval na zpovědníci v tom tichu chrámovém, kde kyvadlo velkých věžních hodin tikalo jako srdce, vstoupil muž s klíči v ruce a otevřel dvéře sakristii.

Jsou dvě, nová vzadu, prostorná, bez svérázu, a stará, vedoucí do lodi, na způsob komory nezvykle temné, od té, co bylo zazděno jediné okno. Ale přece rozpoznávám v rohu na levo od prahu stolicí a podnož; zde zpovídal Arský farář lidi. Blazí, kdož přišli k Světci učít se radosti pokoření a složivše břímě svých neřestí, odešli rozžřešení, lehci, jak byli by odcházeli z baptisteria, kde by se byli ponořili až po oči. Andělé sestupovali a pozdvíhali v tomto tmavém koutě hříšníky za ruku, bile je odívajice...

Vedle stolice naproti hrubé almaře jest kredenc, na kterou kladl svá mešní roucha, své posvátné nádoby. Stojé před ní modlíval se před a po Mši. Málo lidí zakusilo tou měrou jako on oslnění skutečnou přítomností. Nemluvil nikdy o ní bez úchvatův a slz:

„Všecky dobré skutky úhrnkem, učíval, neplatí tolik co Mše.* Ach, kterak kněz jest něčím velikým! Kdyby sebe pochopil, umřel by... Zázrak Proměnění jestif větší zázrak než vzkřísiti mrtvého. Jazyk kněze z kousku chleba čini

* Což nebránilo, aby nepřipojil se světlou rozvážlivostí: „Máte-li jen frank, lépe jest darovati jej chudým, o nichž víte, než dáti jej na Mši“.

Boha: což jest více než stvořiti svět . . . Ó člověče, jak jsi velik, jsa živěn a napájen Tělem a Krvi Boha!

Když se jal modliti před svatostánkem, obracel se k osobě Kristově jako ditko k otci, nebo zmlkl a rozjímal; podoběn onomu venkovanu své farnosti, který takto vysvětloval dlouhé hodiny, strávené nehybně u pat oltáře: „Já zírám Naň a On zírá na mne“.

Ačkoliv nevycházel nikdy z toho, co theologové zovou „milostným pozdvižením myslí k Bohu“, nemíval času k modlitbě; bylo to z největších jeho útrap. Půlhodina jeho Mše každého rána jej potěšovala. Pokud až sjednocoval se s Obětí, dosvědčujetato prostá úvaha: „Kněz pravi: Toto jest Tělo Mě, a nikoli: Toto jest Tělo Ježíše Krista.“ Podrobuje se liturgickým předpisům neprotahoval obřadů nad miru. Ale ve chvíli přijímání se zpožďoval, zdálo se, že váhá požití Žertvu. Často slzy byly by skanuly na korporál, kdyby jich nebyl setřel hřbetem ruky; tato zbožnost mne upomíná na staříckého jesuitu, Otce Bonneau, při jehož Mši jsem, jsa jeho žákem, ministroval; kolikrát viděl jsem jej při Proměňování vzlykati a oči za brejlemi kaliti se žhavými krůpějemi!

Jedna myšlenka plnila Arského Faráře žasem, roztrásla jej soustrázní a vytržením: to, že Všemohoucnost Synova dala se uzavřiti v trpné a slabé způsoby chleba a vina: „Nesu jej v pravici, a on zůstává v pravici, v levici, a on zůstává v levici.“ Nicméně dostalo se mu čitelných svědectev o skrytém Bohu, jehož obětoval. Sám vyprávěl o tomto zázraku dvěma protestantským pastorům:

„Jeden muž míval pochyby o skutečné přítomnosti. V okamžiku, kdy tento muž přistoupil, aby přijímal, vysmekla se mně svatá hostie z prstů, když jsem byl ještě

hezky vzdálen, a snesši se spočinula na jazyku toho muže.“

Se stejným zápalem, jako proměňoval Hostii, rozdíl Slovo Boží.

V lodi, několik kroků ode mne, jest jeho štale pro kfe-stfanská cvičení a jeho kazatelna. Kazatelna podobá se zpovědnici v tom, že jsouc tolikéž těsna, jest jako by stvořena pro vyzáblou postavu askétovu; plochy stříšky jsou zvetšely; dvojí rozestavené dřevěné brlení jest na příkrých schodkách zábradlím.

Arský Farář v mládi nikterak nedávaltušiti řečníka. Seminární větropláši jej pokládali za nemotoru duchem, za neschopna učených hádek; jeden z nich, pohrdavější než ostatní, jej kdysi zpolicňoval. První léta, co žil v Arsu, stloukal pracně své řeči, psával je za noci v sakristii na kredenci. Později byl nucen improvisovati; až tehdy se zjevily jeho dary. A úryvky jeho homilií, jeho katechezí, pokud byly zaznamenány, samy o sobě vyváží všecku náboženskou výmluvnost XIX. století. Lacordaire, který zde kázal, byl dosti moudrý, aby pokořil svůj talent před inspirací Světce.

Aby byl výmluvným, stačilo Světci, ukázal-li se. Sotva že sepial ruce, pozdvihl oči, dav lpěl na něm, tetelil se, supěl. Jeho zmořený hlas s počátku vycházel téměř nesrozumitelně, zvláště když byl potratil zuby. Ale brzy živnul, prozníval vzduchem jako hřesk polnice. Současně zazářila jeho tvář, „jeho tělo, pravil svědek, zprůsvitnělo jako těličko dítěte“. Zrak jeho slal plameny v své přívětivosti skoro děsivé; nebylo lze jej sněsti. Mnohdy takové pohnutí jej zmožlo, že stěží uclánkoval své věty; zpěnil se slinou naokrajirtův; ustal, duse se pláčem, nebo po čtvrt-hodinu opakoval jedinou invokaci.

Jeho výmluvnost neznala tradičních umění, apologetiky a morálky, jímž se učí v knihách. Jeho víra a láska padaly přímo do duší v ekstatických výlevech, žhavých příkazech. Podobnost, legendy, obrazy nashírané z všedního života, vtělovaly se v jeho lyrism venkovského kněze, kterého Duch Svátý dařil ohnivým jazykem. Ni nejmenší snaha kázat jinak, než mluvil obyčejně. Jeho řeč, čistá, úsečná, s drsným dobráctvím lyonského kraje málo se ohlížela, aby se vyhnula triviálnosti. Vzpomínám si na některé jeho výroky, jež bychom přifklili primitivnímu reartistovi:

„Jsme jako osmidenní krcei.“

„Srdce zlostníků jest jako kus shnilého masa, o který se rvou červi.“

„Dobrý křesťan se chrání světa, jako krysa přehá z vody.“

Ale v té prudkosti dostihal bez pachtění ryzí velikosti; svědectvím buď toto anathema proslovené v r. 1830 u příležitosti kácení křížů:

„Nadarmo budou usilovati: Kříž jest mocnější než oni; přec ho nezboří. Až se Náš Pán zjeví v oblacích, nevzdrou mu ho z rukou.“

V každé věci ctil podobu Kříže. „My sami, vyjadřoval se hluboce, jsme učiněni na způsob kříže“; a byl nevyčerpatelným líčce utrpení Ježíše Krista; předváděl je důvěrnými obraty, tak jako kazatelé XV. věku:

„Vizte jej při bičování, všecko tělo jest strháno, roztrpeno; nenajde se místa jako špendlíková hlavička, které bylo by celo. Jsou to vaše hříchy nečistoty, za něž pyká.“

Ostatně mystická zkušenost mu vnukala rozkošné postřehy:

„Viděl jsem mnoho lidí želeť, že nemilovali Boha, ale

ani jediného, který by želel, že jej miloval... Člověk byl stvořen láskou, proto bývá tolik puzen milovati.“

Aniž o tom věděl, nacházel libeznost Jakuba de Voragine, zobrazuje „Svatou Kláru tak skromnou, že ji neviděli leč jedinkrát v životě pozdvihnouti víček, když žádala Paapeže za pozebnání a že jen tehdy poznali barvu jejich očí.“

Jeho způsob vyprávěcí upomínal misty na půvab Kvítků: „Jednou šel jsem navštívit nemocného; bylo to z jara, keře byly plny malých ptáčků, kteří si mučili hrdélka prozpěvujice. Naslouchal jsem jim s potěšením a řekl jsem si: „Ubohá ptačátka, nevíte, co říkáte; jaká škoda! Přejete chvály Boží...“

Věru! který kazatel moderních dob uhodil na tento tón? Naskytlo se mi ve venkovských kostelích slyšeti chudé kapucíny kázící v prostotě srdce. Ale chyběla jim výrazová geniálnost, tato naivnía selská obratnost abbé Vianeye, když po svém vykládal sublimní pravdy evangelia:

„Svatí jsou méně šťastni než my; žijí ze svých rent, nemohou nic víc získati.“

Nade všecko horoucnost lásky* strhovala jej k výkřikům, jejichž hyperboličnost však nepřesahovala toho, co mnil: „Tolik miluji Misie, že umíraje, prodal bych tělo své, kdyby to bylo lze, abych mohl konati ještě jednu... Byť i nebylo jiného života, bylo by dosti velikým štěstím milovati Boha v tomto.“

Takové věty jako by mi byly zaznívaly pod klekátkem kostela; nemohla jich zapomenouti.

Zatím zvonilo na nešpory; tvrdé zvuky zvonů narážely o černé nebe; slyšel jsem v nich klempířské řinčení, které mne zarmucovalo kdysi v jistých zvonech lyonských. Ženy

* „Láska Boží, toť moje partie.“

vstupovaly s knihami Hodinek, ukryvajíce je pod pláští a v pravici držíce deštníky, s nichž crčelo. Pozvolna se loď naplňovala jako o Velké lidem, třeba to říci, méně horlivým.

Při nešporách dav nechal kněží a zpěváků žalovat samotných: v Arsu, tak jako v tisících farnostech, jako by ani nevěděli, že nynější Papež* stanovil pravidla liturgického zpěvu. Valná část věřících chovala se netečně po způsobu lidí, kteří jsou z povinnosti přítomni nějakému obřadu. Někteří, sedíce nízko, či spíše dřepíce, ruce vyloženy na kolenou, chrchlali na zem podle tradiční neuctivosti chrapounů. Jakýs malý dareba bavil se tím, že sesmekával s nohy střevíc s dřevěným podešvem, který spadl na dlažbu se hřmotem; ohlíželi se a smáli. Avšak po *Magnificat* osvětlení chóru napadlo pozor všech zraků: jméno J. B. Vianney zajiskřilo nad hlavním oltářem v obrovských ohnivých písmenách, a před touto theatrální slávou vesničané koprněli úžasem.

Nicméně při požehnání lehkovážné nahodilosti ustoupily jednomyslné adoraci. Mladá chasa zanotila drsným hlasem *Adeste fideles*. Hymnus rozvíjel svůj ples, s počátku jsa strohým a nesmělým, podoben plesu pastýřů zirájících z pozvzdání na Novorozence; po té chór mužů zajásal vpadáje s ženami: *Venite adoremus*. V refrénu tom hlahlila nezměrná radost Zjevení: Toto dítěto jest naše, jest tu pro nás, tak chudické a tak nahé, sladké jak lilie, drobounké jak Hostie; a jest to On, Silný silných; ono váží zemi v svých třech prstech! Jest světlem světa, Tělem a Krví naší věčnosti. Vy, kdož jste ho čekali, poďte a nasyťte se; také vy, slepi, nečisti, neplodné, přistupte, znejte je.

* Pius X. P. př.

● tajemství! ● pokoj! Ó plnosti! Přidružil jsem se k hlasům, cos nesmírného vzdouvalo mi hruď, jakás předtucha Obcování Svatých. Nechal jsem v nitru svém rozpinati se naději všech duší, které uvěřily, a všech, které uvěři v Něho.

III

Nazejtří přšlo víc než před tím; zdálo se, že snad bude přeti ustavičně. Chtě si prohlédnouti starou faru, umluvil jsem s kostelníkem schůzku v chrámě. V Ostatkové kapli vyhublý kněz, dlouhý jako deštivý den, končil svou mši. Tři neb čtyři řeholnice byly přítomny; bylo patrné, že jsou spokojeny, doma, poblíž mřížového otvoru kamen v nové a vyleštěné lavici. Když odcházely, dřeváky jim diskretně klapaly po mosaice. V téže chvíli kráčel přes práh sakristie kněz, ramena máje ovinuta velem: pan farář Arský nesl viaticum umirajícimu; jeden klerik pokrýval jej ombrellinem;* druhý cinkal zvoncem. Když zašli, hlas zvonce mizeje dloužil se v tichu dědinky.

Kostelník přišel mne upozornit, že je hotov. Jest to muž vážný a málo hovorný, bývalý Bratr, způsobů dosti nemožných v svém laickém oděvu. Tvrdá výslovnost a různová pleť prozrazují člověka ze Severu neb Východu, Belgičana neb Švýcara. Věnc vlasů vroubímu jakoby nějakou tonsurou oplchalou leb. Tváře má kulaté, nos oblý v špičce, výraz nábožného pokoje; v jasné, melancholické mo-

* Malý baldachýn na způsob slunečníku. P. př.

žři jeho zraku postihují navyklost nitrnému mlčení a usebrání.

Od basiliky dělí faru úzký průchod. Arský Farář, vyjma šel-li navštívit nemocné neb svou Prozřetelnost, nevycházela na vzduch jediné přebíhaje touto uličkou.

A sotva že se ukázal mimo kostel, šeptalo se mezi lidem bliž a bliže: Tam jest! Tlačili se k němu, sesypali se naň, sevřeli jej; nemohl učiniti kroku, aby nezdvihl ruky zehnaje. Obyčejně chodíval před ním muž, aby zadržoval dav. Blahoslavenec vkládal dítkám ruce na čelo, dotýkal se neduživých, odpovídal otázkám, jimiž naň dotírali. Ženy od zadu ustříhávaly podolku jeho komže, chomáčků jeho vlajících kadeří. Nikterak nepohněván, pravíval jim: „Nechte mne na pokoji.“ Pokorný, skřiven, klesaje únavou, ale ke všem vlídný, býval i zde jako u oltáře prostředníkem i žertvou.

Nicméně, jaká úleva proň, dosáhnouti fary a zavřítí dvěře za sebou!

Kostelník mi je otvírá, vstupujeme na dvůr. Dva zkroucené stromy věsí přes zidku snitky mohutných svých větví, jak náruči révovi. Obydlí podobá se starému dvorci spřilehlými hospodářskými staveními. Nízká síň, kam vstupují, mě zklame. Navštívil jsem ji už jednou, jest tomu přes dvacet let; byt abbé Vianneye se tenkrát nechával tak, jako by se v něm bydlilo. Nyní nábytek a všecko, čeho užíval, chráněno jest vitrinou proti dravosti poutníků. Světnice podrobeny mrazivému a mrtvému úklidu musea. Dlužno obcházení podél skleněných skříní mezi dvěma zábradlími jako u okénka nádražní pokladny. Působí mi jakous obříž omdýšletí si tolik překážek, abych se upoutal jediné relikviemi.

Kostelník na štěstí mlčí; čeká mých otázek. Mohu si po chuti prohlížeti kusy této zbožné veteše. Dvě slaměné židle, z nichž jedna protržena, sousedí s dvěma truhlemi a psacím stolkem z doby Ludvíka XV, jež bezpochyby ponechal na památku šlechtičny Arské. Nahoru postaven košík na chléb a železnák, v němž vařival na celý týden své zemáky. Jídal je vystydle, pokud byly jedlé, ano i pokryté plisni. Na zdi uprostřed krbu je zavěšen pekáč na placky. Jedna jej živila dva dny.

„Dospěl až tam, vysvětluje kostelník, že se spokojil trojím obědem za týden; půst přebyl s dvěma librami chleba.“

Avšak přijímal-li hosti, měnil se pro ně jídelní listek. Kdykoli mu bylo posláno něco na zub, nosíval to rád jedné slepé třepačce konopí; potichounku se k ní přiblížil, položil jí almužnu k ruce nebo na klin; ona myslíc, že se jí dostává tohoto milodárku od některé kmotry: „Děkuji pěkně, má milá, vece, děkuji pěkně!“ A on se vracel rozesmán, u vytržení, že nebyl poznán.

Nuže toť ona veliká shovívavost katolická: chudý udělující sladkosti ještě chudším než on; hrozný k sobě, štědrý k jiným.

Vzhledem k chudým něžnost jeho rovnala se něžnosti svatého Blažeje, svaté Alžběty. Ale netrvalo dlouho, že se pro ně chleba oloupil; vrozená zchtralost venkovana mu vnukala v rodné prodeje v jich prospěch; prodával, jak mohl nejdiáže, obnošené šatstvo, dřevé střevíce, až do svého posledního zubu. Žebřal též, a peníze hrnuly se mu do rukou. „Těm, kdož nic nemají, nic nechýbí.“ Byť neměl genia svatého Vincence z Pauly, jenž ustavil obrovská charitativní sdružení, nalézal a rozdíl bájecné sumy, překonal jej znalostí chudých a nadpřirozenou láskou k nim. Svatý

Vincenc z Pauly odsuzoval žebravost; Arský Farář se jí prostosrdečně zastával:

„Mnozí pravi chudšasům, kteří vyhlížeji, jako by byli zdrávi: Jste lenoch!... Mohl byste krásně pracovat. Jste mlád, máte silné ruce. — Nevíte, nemá-li Bůh právě v tom zalíbení, aby si tento chudšas šel vyzpítávat chleba... Někteří pravi: Och, nadužije toho! — Ať toho užije, jak chce. Chudšas bude souzen z toho, jak užije této almužny, a vy, vy budete souzeni pro almužnu samu.“

Rád uvádíval zázrak přihodivši se svatému Janu z Boha: umýváje nohy jednomu chudšasu, Světec zpozoroval z čista jasna, že jsou zbodeny jako nohy ukřižovaného: Vždyť tys to, Pane! vykřikl; a chudý zmizel.

Velikost jeho lásky nezáležela v hojnosti almužen ani jen v slitovnosti bez mezi. Nebyl Světcem proto, že zhrdal vlastnictvím, jako jím nebyl, že šálek mléka, krajíc chleba stačil jeho žaludku. Ve všech svých skutcích směřoval k čistélásce Boží: z tohoto kořene prýštila miza jeho ctnosti. Neboť dlužno se tu vrátiti k výroku: „Já jsem vinný kmen a vy jste ratolesti.“

Moc Světcova jest nesmírna, pochodic z Krista, jenž v něm přebývá. Zná vlastní slabost i co by ztratil, kdyby klesl, kde jsou ostatní. Rovněž neživil výsady jeho pýchy. Pres mimořádnost svého života Arský Farář pokládal se za člověka nanic hodného, nevalně zbožného, zbavena moudrosti, neužitečného, „každému povrhelem“. Zkoušky a úděsná pokušení, jež naň dotírala, uchovávaly jej v pokoře. Jeho nábytek, tak jako jeho kostel svědčí o trpící pokoře.

Patřim na dřevo jeho lože, jež div nebylo zničeno bizarním pustošením: nešetřní návštěvníci je pořezali noží, aby

si z něho odnesli potřískách. Podle příkladu svatého Karla Boromejského měl pod tenkým slávníkem nakladeno roždí. Vroucně si přál trpěti i ve spánku, byl by chtěl vůbec nespáti. Zatím co obecný lid živoří v ustavičné dřimotě, Svati bdí; trápi je, že se nemohou bezesností rovnati lampám planoucím ve dne i v noci před svatostánkem. Abbé Vianneyi bylo lůžko mučícím přístrojem. Jeho svizele se zjitřily, když ulehl; kašel nutil jej usednouti, pot jej oblil, a v hodinu, kdy by se býval dostavil hluboký spánek, vstával, jsa čekán do zpovědnice.

Ale neměl dosti na tom, aby zápasil proti bidě svého těla. Nástrahy ďábelské stupňovaly jeho muka. Jest otázka, zda se kdy zlé mocnosti spikly na kterého Světce s neomalnější zarytostí. Vstoupí-li se do jeho domu, nemožno nepomyšliti na to; nebylaf to fakta mlzná, okamžiková, toliko jím samým postižitelná. Násilnost úkazů, které se opakovaly déle než třetinu století v tomto obydlí a jinde kol Arského Faráře, byla vysvědčena nejurčitějšími a nejspolehlivějšími výpověďmi; některé z nich pozorovány svědky.

Když po prvé večer surové rány zabušily na vrata, myslilo se na žert chodců, na zloděje, ani zdaleka na Ducha temnot. Ale jedné sněžné noci, kdy kolář Verchère s nabitou ručnicí šel na stráž do spodního pokoje, tytéž úderý zaduněly na vnějších dveřích; běžel tam, Farář za ním. Neviděli však žádné stopy kroků a hned na to počal halas na schodech. Zřejmá přítomnost zlovolného Nepřítele poděsila koláře; upustil ručnici, dal se na útěk, a abbé Vianney osaměl jektaje zuby.

Mnoholicná sužování satanské zloby mířila k tomu, aby jej pobláznila, a zbavujice ho i té trošky spánku, jehož po-

třeboval, aby jej uvrhla do takového vysilení, že by se mu kněžská práce stala nemožnou. Nebyl tolik terčem pokušení k chlipnosti a žádostivosti. Avšak ve chvíli, kdy usínal, slyšel hned mňoukavé volání: „Vianney! Vianney! žroute zeměť! Dáme ti co proto!“ hned hlomozy kladiva, pily, nebozezu. Často se zdálo, že pod jeho světelnici v této kuchyni, kde právě jsem, obrovský kůň vyskakuje až do stropu a dopadá všemi čtyřmi podkovami; potom nad hlavou se ozvaly boty žandarmovy, stádo skopečů cupkalo, hlasy srážejíce se vuly neznámými jazyky. Záclonami jeho postele bylo třeseno jako od víchru; kdos bubnoval na hrnci s vodou, slavík zpíval uvnitř v kamnech, slabé úpění vycházelo z podušky; čumák jakés potvory mu dýchal v tvář, ošňupával ruce. Přihodilo se mu, že byl vyzdvížen se slavníku a dokonce s něho shozen.

Z nejpodivnějších epizod tohoto pronásledování jest ta, kterou uvádí ve svém deníku Kateřina Lassagneová:

„Poslyšte, pravil jí Světec před sestrami Prozřetelností, co se mi událo dnes ráno. Měl jsem jistou věc na stole; vy víte kterou? (Minil důtky.) Dala se do běhu jako had. To mne trochu poděsilo. Víte, že jest u toho provazec; uchopil jsem za tento provazec; byl rovněž tuhý jak kus dřeva. Položil jsem to opět na stůl; i začalo to opět běhati, a tak po třikráte.“

Bohovědně bylo by dorážení ďáblů na jeho odpočinek zcela vysvětlitelné. Origenes pronesl velkolepou myšlenku: na Golgátě v též chvíli, kdy byl vztyčen strom Vykoupení, jiný ukřižovaneček byl přibit za Křížem, Padlý, odbojný Archanděl, jehož království se mělo skončiti.

Za nejedné příležitosti Proklatci doznali, že modlitby křesťanů zdvojují jejich muka. Nevraží na Světce, že oni,

ubozí lidé, mají zaujmouti místo, jež jim náleželo mezi Trány a Panstvy. „Duše spojená s Bohem, tvrdil svatý Jan z Kříže, jest ďáblu strašna jako Bůh sám.“ Veřejná rozmluva, kterou měl Arský Farář s jednou posedlou v roce 1840, uvádí přiznání ďábelských vzteků proti němu:

„Černá ohyzdo, co se mne natrýzníš! Jsi hrabiv po duších, vyrval jsi mně jich, kolik's mohl... Jsou černé ohyzdy, které mě méně trýzní než ty. Poslují při jejich mái. Oni jí slouží pro mne... kdyby byli na zemi tři takoví jak ty, má říše byla by potřena.“

Stálým snášením „pařátu“ a jeho úskoků přestal se ho lekati. „On a já, říkával dobrácky, jsme kamarádi.“ Hrozil mu, plisnil jej, aby ho donutil mlčet. Hnutí pařátu věštivalo též velmi zhusta nějaký zázrak ve farnosti, zejména těžko dosažitelná obrácení. Nicméně prožíval drahá údobí kleslosti, kdy léčky Nepřítelovy se stávaly vychytralejšími a nebezpečnějšími. V některých hodinách se domníval, že jest zavržen: zdaž neměli pravdu jak lidé, tak Bůh opouštějice ho? Knězi toho okresu, žárliví, jej hanobili, dostával nejpříkornější dopisy; na farské zdi čítával necudné nápisy. Tyto urážky, jakkoliv usiloval se z nich radovati, živě se ho dotýkaly. Chvillemi omrzoval jej úkol zpovědníka, zmíral tím věčným hroužením se do stoky nečistot: „Jak dlouhý je mi čas s hříšníky! Kdy posléze budu se Svatými?“ Kterého dne díval se na slípky spící s hlavou pod křídlem, a tu mu uklouzl tento tichý stesk:

„Myslím si, jak jsou přešťastny tyto slípky. Kdyby měly duši, chtěl bych býti jak ony...“

Toužil vezdy po samotě; Trappa, Kartouza zdály se mu nejpravdivější siní Ráje. Žádost stavu dokonalejšího pomátl jej, že neviděl, jak bylo by bývalo politováníhodno,

opustiti kněžský úřad. Nic divného, jestliže utrmácen čtyřikrát se pokusil prchnouti. Ale Milost, silnější než on, jej zadržela nebo přivedla nazpět. Ostatně jeho duše byla zřídka kdy pobouřena až na dno. V životě tak spleťtím žhavé radosti vyvažovaly trýzně.

Za nábytkem spatřuji přepážku pokoje ověšenou berlami. Mrzáci, ochrnuli je ostavili v Arsu jako trofej svého ozdravení. Světec měl tu zkušenost: jako Ježíš Kristus osvobozoval chorých, i on to dovedl jeho jménem. Nicméně nenadužíval přespříliš této výsady. Nejhnusnější rány tělesné byly v jeho očích menší než nejlehčí hříchy. Proto právě prosil po řadě zázraků Svaté Filomeny, „aby se tolik nezaměstnával těly a mysli na duše, které potřebují daleko více býti vyléčeny“. Báł se, aby pověst divotvorce nezmnožila tíhy jeho pozemské slávy. A on pokládal za šťastnější, než zázračně uzdraveného, ono nemocné dítě, jehož trpělivost uváděl:

„Nebožátko, ptal se ho, trpíš mnoho? — Ne, pane Faráři, dnes necítím včerejší bolesti a zítra mě nebude trápit dnešní bída. — Ale chtěl bys se uzdravit? — Ne, býval jsem zlý, než jsem onemocněl; zase bych jím mohl býti. Je mi tak dobře, jak jsem.“

A tato jistota, že vůkol něho se rodily a dařily duše svatě, byla mu bezprostřední odměnou: „Nezvíme, leč až v Soudný Den, přiznával ve chvílích rozjásání, všechno dobro, které se tu stalo.“

Kostelník mne vede do prvního patra; nechává zavřeny dveře tajemné sýpky, kde pšenice se rozmnožila. Ale za-
bočujeme v levo do světnice, v níž jsou vyloženy šaty Arského Faráře, jeho kněžská roucha a různé věci po něm.

Mijím poněkud rychle jeho sutanu, třírohý širák, silnou hůl, deštník ze žlutého hedvábí, z oněch starodávných deštníků, které se drživaly obráceně za hrot. Raději se pozdržuji u kasulí; jsou překrásny, uslechtilé a jemné práce; na jedné viděti mystického beránka; na jiné stříbrný kalich. Podivuji se rovněž červenému pláštiku, na kterém vyšit zlatý pelikán, proklouvávající sobě hrud zobanem.

V téže vitrině upoutává nás jeho žiněný rubáš, opatřený drobnými háčky, aby bodaly do kůže. Táže se kostelníka, zda obyčejné košile žiněné jsou tak bolestivé. Odpověď zní vyhýbavě; z toho soudím, že zakusil její strohosti.

Vedle rubáše vidím dűtky, karabáč, který jezdil jako had, a strašlivý předmět, pás upletený z provazu, do něhož byly zapraveny šikmou řadou ostré hřebíky. Kdykoliv jej utáhl kol beder, děsně se popíchal. Užíval této „udice“, když chtěl získati duše zatvrzelé, zasloužití milost nesnadnou.

Vstupujeme nyní do druhého pokoje v pravo, pokoje to Blahoslavencova. Ostal tak, jak byl za jeho života. Nizoučká postel, ověšená záclonami z modře pruhované šerky, uchovává ložní prádlo, v němž zemřel; na jednom prostěradle trvá krvavá skvrna. U lože na podnoží jsou dřeváky, dzbán na vodu z červeného pískovce. Vyčalouněné křeslo, dar hraběte des Garets, třel vedle svým vysokým lenochem. V knihovně srovnány do řady tlusté hřbety žlutých vazeb. Malý stolík zabírá střed, před ním židle. Primitivní zrcadlo visí nad krbem. Podobizny biskupů, zbožné obrazy oživují stěny. Dva, mimo jiné, mě upoutaly: rytina představující Svatého Františka z Assisi na kolenou, téměř odlepená od rámce, jehož jedině levá strana, jako dole na lůžku, byla zčerněna ďábelskými plameny; a vzadu mědirytina podle Murillova Nanebevzetí. Tato mi připomíná událost

z nejdůvěrnějších a nejslavnějších, jež se udály za jeho žití; neboť zde se mu byla zjevila neposkvrněná Panna. Kateřina Lassagneová byla toho svědkyní a za beatifikačního řízení odhalila, co byla viděla:

„Když jsem přišla skoro na vrch schodů, vypráví prostě, zaslechla jsem hlas jakés ženy, která pravila P. Vianneyovi: „Co chceš, abych žádala od svého syna?“ P. farář odpověděl: „Obrácení hříšníků, úlevu nemocným a zvláště uzdravení jedné osoby...“ (Myslil Kateřinu samu, stížnou hlízou.) Na to jsem vešla do světnice a spatřila pani oděnou bílým rouchem, s korunou na hlavě. Řekla jsem té pani, že bych raději zemřela než ozdravěla z té hlízy, abych spěla do Ráje.* Neodpověděla nic a zmizela. P. Vianney byl u vytržení. Chopila jsem ho za sutanu a zatáhla. Pravil: „Jsi-liž to ty, Bože?“ Odpověděla jsem mu: „Ne, není to Dobrý Bůh, já jsem to...“

Toto zjevení se událo šest let před zjevením lasalettským, jehož přísná proroctví pobouřila abbé Vianneye tou měrou, že zprvu jich nechtěl uznati; avšak nenašel klidu, až jim uvěřil. Mezi jeho viděním, které z pokory zamlčel, Melaniiným a Maximinovým a posléze lurdským, tenká nit jako paprsek dá se sledovati v časech. Poslednímu slovu, jež pronesla na naši zemi Sedmibolestná Matka: Pokání! Pokání! kdož popřál tolik sluchu jako on?

Tentokrát byla Kateřina vyvolena, aby poučila svět o darech, jichž se dostalo Blahoslavenci. Míval však i jiná vytržení, o kterých se neví, a uklouzlo mu o tom nevolky toto důvěrné sdělení: „Se Svatou Pannou a Svatou Filomenou se dobře známe.“ Jako čistota jeho bytosti nutkala dábly, aby dávali na jeho svůj hněv, tak oprošťovala vyšší

* To bylo 8. května 1840, a 15. srpna cíti se uzdravenou.

Tvory, aby se jemu blížili. Jich druž jej provázela peklem utrpení; dostalo se mu od nich víc než jednoho příslibu blízkých Blaženosti: bezprostředního patření a světla.

Kterak nepadnouti na kolena u prahu místa, kde se takové návštěvy opětovaly? Říkával, že z duše, v níž sídlí Duch Svätý, stoupá vůně podobná vůni kvetoucí vinice. Dýchám okamžik v jeho ledové světnici tutu vůni nebeského jara. Modlival se tu tak vznešeně, tich s pozornými Anděly, unášen k nevyslovitelnému, nebo zápole, jako opuštěný, s Pokušitelem. Skrytý život Svatých nám uniká; nacházíme u nich dokonalosti příliš jednotejné. Jak se podobá, dostihl abbé Vianney mlád povýšeného stavu a jediným přírůstkem svatosti v stáří bylo, že bojoval déle. Leč nesl nápor všech minut, aby více zničil sebelásku, netrpělivost, úzkosti, touhu po odpočinku, a za tohoto napínání byl vždy stejně vítězný? Nebylo již při něm bez pochyby o to, že klesne; léta vynikající spravedlnosti mu dobyla jakési bezhříšnosti; ale míra jeho zásluh mohla se měniti, dokud smrt jich nedovršila.

Tichá jeho postel mi připomíná jeho podobu umírajícího. Prál si napsati knihu o *rozkošech smrti*; poznal je bez příměsí. Dne 29. července 1859 ještě zpovídal sedmáct hodin: „Neodpočinu si, leda až v Ráji“, prorokoval. Věděl předem, že jeho konec je blízek; ale vrátiv se domů, shroutil se na židli, zašeptal: „Už nemohu.“ Příští úterý dodýchal, jako dobrý vinař položí na sklonku svého dne hlavu na podušku a usne. Odevzdal duši za Chval ke druhé hodině ranní, když vzházel den Svatého Dominika. Ó drahocenná smrti! V její přítomnosti chápeme, jakou cenu mají Svati.

V touž hodinu Chval, za červencové noci, zachytil jsem

stojí u jinocha na sotnách, z nejdražších rtů, jaké kdy pro mne vypouštěly dech, tento jedinký stesk: „Chtěl bych býtí svatým, ale jest příliš pozdě.“

O těch slovech jsem rozjímal vycházce z fary.

IV

Ars chová víc než jen ostatky a příbytek svého Faráře: padesát let po něm osada zůstává proniknuta jeho příklady.

Když tam přišel, obec hynula v povšechné vlažnosti bresského kraje. Lidé měli v hlavě zisk, zábavu a pramálo věci nebeské. Změnil je zprvu pouhou podívanou na svou evangelickou chudobu: „Náš farář, říkali, koná, co nám doporučí, a ještě mnohem víc.“

Vcházel za oběda do domů, stával se přítelem, rádcem, obracel se dřív na rodiče než na děti. Znameníťá metoda v době, kdy úcta dítek k rodičům nebyla slovem do větru; dnes nutná metoda opačná.

Vedl si rázně, aby je odvrátil od tancův a hospod. Sumář jeden vydělával svých dvacet franků za neděli; on mu dal čtyřicet, když slíbil, že už do vsi nepřijde. Večer o hodcích zdržel v chrámě všechny ženy a dívky arské, a šohaji nemajíce tanečnic zřekli se plesu.

Zostudil sedlákům, aby nenúhali bez modlitby „jako kůň do mrvy“. Dával pocítiti vzdorné jich chápavosti, jakého zla se dopouštějí rouhajíce se, pracující v den Páně. Znenáhla přiměl účinek jehoslova a viry i muže, aby navštívovovali chrám, přijímali často. Duch napodobovací, u vesničánů mocnější než u jiných vrstev, stanoví valný díl spo-

lečenských úkonův. Abbé Vianney shromažďoval večer jak večer kolem své kazatelny rodiny k modlitbě. Každá sobota v Arsu podobala se vigílii velikého svátku. Od té, co poutníci začali přicházeti, jala se celá farnost závoditi v horlivosti, vyjma něco málo zatvrzelců: nechtěli se dáti předstihnouti cizinci. Stvořil v pospolitosti přívětivou a kajícnou mírnost prvotního křesťanství.

Došel sem, tázal jsem se, zdaž se od těch dob nezvrhlo srdce kraje. Nespokojil jsem se viděti arské farníky na službách Božích; rozprávěl jsem s těmi, kdož je znali, i s nimi samými.

Obydli nynějšího pana faráře arského vystavěno jest za basilikou, na místě osázeném platany. Před zahrádkou, která vede k rozlehlému domu, sádrová socha Blahoslavenčova sklání své čelo před deštěm; má onen výraz zkroušenosti poněkud trouповité, jimž by laciné obrázkařství rádo zesměšnilo jeho památku.

V téže chvíli, co zvoním, přichází k bráně poníženy žebraček. Služka, mladá dívka ještě, vzeřeni klášternického a bledničného, vede mne do tmavé místnosti, která jest obstavěna stroze hnědou dubovou skříní, truhlou a kamny.

Vstoupí pan kanovník Couvert, kněz ctihodného věku, suchý a vysoký, s kromobyčejnou čelistí, klopeč napolo víčka na modré, vystouplé zřítelnice. Hádám v něm muže váženého, rozmyslného, který jest si vědom strašlivého nástupnictví, jež na něm spočívá.

Naslouchá mi, bradu mezi palcem a ukazováčkem, odpovídá větami pomalými, krátkými, ale přesnými.

Dovídám se z jeho úst, že ráno o Vánocích přijímalo ze sto dvaceti devíti mužů dvaadevadesát. Ars, navzdor zlym časům, drží se dobře. Jest tu ovšem několik rypalů;

jakýs uličník minulého měsíce docela v kavárně zpíval *Internacionálu*. Ale laická škola nedostala ani jednoho žáka: oficielní učitel učí pouze své vlastní děti. Kromě mnohých, jeden fakt svědčí o věrnosti obyvatelů jich Světci: hody, jež byl odstranil, nikdy se neobnovily; chasnici chodí na posvícení v malém počtu do sousedních vesnic.

Rodiny jsou plodivé; nicméně obec čítá sotva o dvě stě duši víc než za dob P. Vianneye; z osmi, desíti dítek toliko dvě neb tři se žení a vdávají; ostatní, bez věna, stárnou u otcovského krbu. Mimo to, ač domorodci přijímají cizince jako poutníka, hleděli by naň okem nevraživým, kdyby se chtěl mezi nimi usaditi. Skoro všickni jsou majetníky, „maji z čeho žiti“; prodej sýra jest jich nejlepším příjmem.

Tyto podrobnosti mi pan farář skýtá chladným tónem; přece však, když mu pravím: Na shledanou, jhne jeho ztuhlá tvář srdečným úsměvem. Pres jeho zdrželivost jsem postřehl, čím upadá křesťanství těchto rolníků: zmocňují se jich duch obchodnický a lakota. Též pověra se jich drží; mají-li nemocné, často je vodi k jedné čarodějce v sousedství. Což nepředpověděl abbé Vianney, že ani ne za sto let po jeho smrti Ars opět se stane tím, čím byl za jeho příchodu?

Bratr Athanas, kterého jdu navštívit, je z jeho posledních vrstevníků. Nalézám malého stařečka, přímého jak římská jednička, velmi vrtkého, zevnějšku starého kantora neb kostelníka. Zlaté okuláry, bílé čupřiny vlnící se spod čepičky oživují rudý lesk jeho líci. Vitá mne žovíálně; nepouštíje už své světnice, zná špatně lidi dneška, ale ani si nepřeje leč vyprávěti své vzpomínky na Arského Faráře. Onť to byl, jenž aby zabránil jednomu jeho útěku, za-

zvonil na poplach. Posluhoval mu každou neděli při mši, stal se jeho důvěrníkem. Víc než jedenkrát zočil jej u oltáře při Pozdvihování vyzdvížena od země. Kteréhos jitra Blahoslavenec přijímaje usmál se, po té ronil slzy. Bratr se ho později otázal: „Co vám bylo, pane faráři, v tu chvíli?“ — „Napadla mě, vece, směšná myšlenka. Právil jsem Dobrému Bohu: Držím Syna tvého v rukou; nuže, kdybych věděl, že nepříjdu do Ráje, pustil bych jej.“

Bratr Athanas, tabatěrku vhrsti, vsáváje šnupeček, prozrazuje mi jisté neduhy Světcovy, které činily jeho chabrost ještě záračnější: trpěl dvoji kýlou, na ruce měl hnísavou ránu na čtyři hráchy; třesavost nervů, výpalné za jeho námahy a nedostatek pohybu, dráždila jej, aby si zmočil komži, kopal do dveřík zpovědnice.

Přes tuto nadmíru béd jevil se ustavičně sdílen, vesel, a kdyby nebyl krotil jazyku, náchylen k žertování. Avšak on hledal za kdekaké příležitosti důvodů, aby se pokořil a utekl oslavám. O tom mně vypráví Bratr dvě příhody, do nichž byl zapleten.

Jedna žena vede sem své dítko znetvořené ohromným vředem než je dá operovati v Lyonu. Přiblíží se abbé Vianneyovi v okamžiku, kdy opouští kostel, chopí ho za ruku, vloží ji na bolavé místo a vřed zmizí. Večer v svém pokojí u přítomnosti vikáře a Bratra Světec s humorem vykládal, co se stalo:

„Ach, brašil Pán Bůh mi vyvedl pěkný kousek. — Co pak, pane faráři? — Dobrý Bůh koná posud divy. Jakás paní mne přinutila dotknouti se obličej jejiho dítko, které mělo velikou bolačku, a bolačka se úplně ztratila. Pěkně jsem se dostal, hanbil jsem se; kdybych byl našel krysi diru, byl bych tam zalezl. — A tentokrát nepravíte,

že to Svata Filomena! — Co chcete? Dobrý Bůh odměňuje viru těchto hodných lidí.“

Jiný den tolikery zástup jej držel před farou v zajetí, „zatarasil“ jej, že nemohl domů. Náhle rozhodl na zem hrst medaili; dav vrhne se na ně; on chutě prchne. Ale kdysi, přišel domů, praví Bratru: „Byl Světec, kterého národ div neudusil; aby si razil cestu, mrštil stříbrňáky do prachu silnice. Leč nikdo neshíral stříbra a běželi za ním. Což já, vidíte přece, že mají spadeno jen na mé medaile.“

Bratr Athanas, aťsi jest jeho dobráctví sebe větší, ostává klerkem, cizím u vesničanů. Ty však chtěl jsem poznati, jak jen lze poutniku, i odebral jsem se k panu Trèveovi, starostovi obce. Jeho statek, mnohem dál než kostel za křížem rozcestí, stojí na konci jílovité pěšinky. Mříž čerstvě natřená červení hradí nádvoří, kde skapuje déšť se stohůslámy; z hromady hnoje se kouří; přeskakují stružku močovky.

Drobná, přibledlá žena pozývá mě huhňavým hlasem, abych vstoupil. Pan Trève přijímá mne v kuchyni, která jest společným pokojem, usedá proti mně na lavici za dlouhý stůl. Sukovatý jak starý vinný keř, tváří trudovité, oči červeně vroubených, nosu krátkého a plného boulí, líbí se mi svým nepokrytým výrazem dřevní prostoty; na hlavě jeho pozoruji měkký plstěný širák a v boltcích zlaté naušnice, jak je kdysi venkované nosovali.

Znal dobřeabbé Vianneye, byv jeho ministrantem. „Svatý farář, praví mi, *žil a kvell všim tím, co by jiného bylo usmrtilo.*“

— Je to čest pro vás, poznamenal jsem, býti starostou jeho farnosti.

— Byli bychom příliš nevděční, vece, kdybychom nebyli poněkud nad jiné.

Kterak se rmoutí, když mu sdělují, že v kraji, kde bydlím, zřídka viděti jediného muže na mši:

„A dcera, zvolal obraceje se k ženě, která mne byla uvedla, mě plisní, že na ni nechodím každý den.“

Načež jeho dcera oduši s uctivou vážností:

„Ano, máte dost kdy, abyste chodil. Svátý Farář říkával, kdybychom pochopili, co jest mše, že bychom zemřeli.“

Tento výrok, opakovaný vesničankou a s přízvukem nejpresvědčenějším, mnou otřásl. Takhle trvá a působí intuice bohovědných tajemství v duších zchablých, tam, kde Světec ji byl vzkřísil!

Pan Trève mluví o synu knězi, kterého pozbyl minulý podzim. Když jeho dcera zavřela venkovní dvře, besedujeme v přítmi, neboť okénka vpouštějí chabě šedavé denní světlo; kysti kukuřice rozvěšené v hustých řadách jen málo zjasňují nízký strop.

Spotěšením naslouchám tomuto starci, an hovoří se mnou o svém otci a dědovi, opřen o stůl, na kterém oni jídávali a jenž před nimi, řekl mi, byl diž. Není pochyby, že zděděná moudrost uchovávala v takovýchto rodinách víru, které si tam chrání se zbytkem oteckého dilu; nese se však tato tradiční víra až k heroismu ctnosti?

Nuže ano, pan Trève mně líčí jednoho ze své čeledi, Baptistu, chasníka šestadvacetiletého, jehož pokládá za vzor, za „dokonalého“. Baptista dal se na službu s tou výminkou, že nikdy nebude pracovati v neděli. Toho dne jde při první mši k přijímání a nevyjde z kostela až o jedenácti po velké, aby se tam zas vrátil se zvoněním na nešpory. „O živý svět by nezaklel při dobytku.“ Roboti jako nikdo

jiný, nepije ani vína ani kávy, ustavičně mírný, poddán, mlčeliv, „pravý trapista“.

Pan Trève chvále svého služebníka, úsměvem zpola čtveráckým ztenčuje úctu, kterou mu vnuká jeho zbožnost. Poroučím se mu; vyprovází mě a chce mi ukázati v stáji své charolaiské voly. Setkáváme se tam opět s jeho dcerou, klečící či spíše přisedlou na paty, ana čistí řepu pro dobytek:

„Náleželo by to, dí, vlastně Baptistovi pracovati na kolenu.“

Nespatřil jsem Baptisty, který vyjel s vozem; ale chápu, že tento nepatrný človíček je v domě příkladem; jakkoli si ho dobírali, napodobovali jej. Ejhle, zřejmé svědectví účinu, jimž působí Světec: několik hlubokých duší kol hodných kněží — Baptista není tu sám — plní, čeho od nich čeká, a ostatní stádo, udržováno jsouc jejich záplem, nemůže padnouti tak nízko jako jinde.

Nazejtří zavedl mě pan Trève k jinému Trèveovi, svému bratranci, hlavě rodiny, z nejzdravějších venkovanů Francie, jež jsem byl dosud seznal. Panu Augustu Trèveovi je pětadesát let; hranatý, statný, pleť lesknoucí se jako červený okr na slunci, s širokým čelem, jež lemují pod velikým širákem černá čepička na spadajících kadeřích, s živými očima chráněnými mohutnými oblouky, se značnou bradou, masitými rty a nosem, dýše rovnováhou zdraví, jež byste mněli nezničitelným; rád se zasměje, každou chvíli se mu lice roztahuje; ale bývá tolikéž dojat, vrásky se krčí, vbíhají v obočí, a nejmenší dojmy zrcadlí se v jeho naivní tváři, jejíhož jasu, tak se zdá, ještě nikdy žádná lež nepotemnila.

Jakmile se jej zeptám na Arského Faráře: — Vidím jej,

odpovídá mi svou drsnou a zvučnou mluvou, vidím jej v křesle, jako by tu byl. Natřisal rukama, byl jako někdo, jenž létne do vzduchu. Říkal nám: „Kdybychom měli víru, viděli bychom Boha tváří v tvář.“ On ji měl. — A vy, tázal jsem se ho, ji máte? — Já rovněž, mám ji, doložil mi bez rozpakův, ale mimo nadání vážný.

Takové jsou rozprávky, jež možno vésti pod střechou statků. V hostinci, kde jsem byl ubytován, pracoval jsem večer, nemoha zdržeti zimou v nevytápěné světnici, dole v pokoji u kamen. Často hostinská, paní L . . . , s dcerou přicházely si sednout ke mně, jedinému svému hosti, a četly. Kterési chvíle paní L . . . zavřela knihu a oči majíc zamhouřeny, čelo v dlaních, zdála se držeti. Náhle ji oslovím; ona sebou trhne a pozdvihne hlavy: — Spíte? pravím ji omlouvaje se. — Nikoliv, odvěti, myslila jsem na Boha.

* * *

Odpoledne, kdy jsem opouštěl Ars, déšť posléze ustal; po tomto vlažném povětří dombském, jež bylo jednou z útrap abbé Vianneye, následoval ostrý severák; chumáče sněhu šlehly mi do tváře, když jsem vykročil, abych ještě jednou, než odejdu, uctil Blahoslavence v jeho chrámu.

Prodloužil jsem svou poslední návštěvu: jest lépe u mrtvých Světců než u drahně živých. Byl jsem sám před jeho schranou; kyvadlo hodinové čítalo tep mých pozemských minut, pravíc mi, že každá platí věčnost. Ať si jsem sebe ubožejší, cítil jsem se, prožít tři dny v přítomnosti Arského Faráře, oprostěnějším, odhodlanějším, veselejším. A přemítal jsem modle se: Jest možná, aby křesťanská Francie zhylnula, ona, již tak neobyčejný Světec byl darován?

Ovšem, kněžstvo samo šlo pramálo jeho cestami; nehodnost katolíků byla a jest zdrcující. Avšak lze připustiti, že nevzejde z něho v předurčený čas jiný Vyznavač? Ach, kdybychom věděli, že někde žije, jak bychom se tam rozběhli! Doufejme alespoň v něj, zasluhujme si ho.

Vzpominám si na jednoho muže z Bretonska, který si uvzal, že se vydá na pout po kolenou, daleko od svého kraje k Svatému Janu du Doigt. Nastoupil cestu; kolena se záhy odřela. Šli za ním po stopě krve; jiní poutníci jej předběhli a ohlašovali po dědinách jeho příchod, mučednictví, v němž pokračoval. Nuže, jakmile se o tom dovídali, metli před ním cestu, poklekali, kudy se bral. Čiňme taktéž před Světcem, který přijde.

SVATÝ JAKUB V COMPOSTELLE

O šesti hodinách ráno jsem opustil Vigo, ještě jsa oslněn touto královskou rejdou, kam Oceán vbíhá přímo plnými peřejemi mezi dvojím břehem pahorků, které se před ním hrbatí a uhýbají, aby spěl až na pět mil bičovat vnitřek zemí.

Nyní bych se byl chtěl usebrati, nemysliti již nežli na Svatého Jakuba, na jeho hrob a jeho blízké město. Ale kterak se odpoutati od takových obzorů, když se s nimi setkáváme po prvé? Zdaž sám Apoštol, když objevil Galicii, nemusil se pokloniti slávě Slova na těchto pobřežích, která byla mu připravena tak krásna?

Nebe půl zářiové, jemné a sametové, osvětlovalo moře, jehož vody, velnulé do výduti zohýbaných úbočí, zdály se tam zajaty, tiché jak vody rybníku; četné ostrůvky, plachty se z nich vynořovaly; na druhém břehu běl roztroušených domkův odrážela třepty, kdežto na pravo kruhem se táhnoucí zalesněné vrchy svíraly v své zelené nádrži bujnou

rovinu. Jaký libezný a žirný kraj, vítající poutníka, jakmile zůstavi daleko za sebou hrůznost Sierr a chudíčké pláně kastilské! Nadbytek kukuřice s nažloutlými hroty klonícími se k stvolům; hlávkovéhozeli, jež chví svými chlupatými lupeny jako uši velkých volů; révovi vlnícího se na žulových sloupcích, které nesou tíži vinných loubí.

Na železničních zastávkách slyšel jsem šuměti bambusy skupené do údolí neb hory na výšinách šelestí jich zmatené žalmy. Tam mňeje podle kaštanů, jabloni, dubů, byl bych měl za to, že poznávám některé zákoutí Bretonské; ondebřeh italského jezera. Galicie jest hlubokou zahradou, živenou vlahými dešti; jsou tam sdruženy nejodlišnější šfavy, jakož i krajinky. V pozemském Raji tomu asi tak bylo.

Jedeme s úžasnou zdoluhavostí. Miluji tyto španělské vlaky, které se plouží jako mezčice dučň, mdlým a netečným klusem; hovíme si kochajíce se výhledy, přisvojujeme si je; co čtvrt hodiny stojíme bez příčin v zapadlých stanicích; zřízení vyzpěvuje jméno nádraží pronikavým nosovým tónem podobným arabské kantileně; ženy přicházejí vám nabídnout košíků s ovocem a nejčerstvější vody v kamenných džbánech; starý farář se selskou tváří sestupuje na chodník vykourit cigaretu; trojí úder zvonce ohlašuje s klášterní slavností, že se pomýšlí na odjezd, a posléze odjíždíme. Zdá se, že žádný kraj si neuchoval této naivní moudrosti pohybu více než Galicie.

V Pontevedře jsem vešel do primitivního železničního vozu, otevřeného všem větrům; naplnil se venkovany, ubírajícími se na trh — neboť byl čtvrtek — do Santiaga. Tito campessinos a tyto campessinas měli drsný, ale pokojný vzhled; málo hovorní, ztěžka si usedali a upírali na mne vlídnou tvář. Protějškem byl mi stařeček; jeho okro-

vitý profil ostrých úhlů, jeho ústa vráskami zrytá, jako by byly vydlabány pro nějakou hlavici starého kláštera; měl žlutý klobouk, žluté kamaše na zablácené obuvi; slunce jej obtěžovalo; i rozestřel proti dvířkám deštník.

Jemu po levici seděla mladá vesničanka klasické lepoty, částečně povinované jejímu starobylému kroji: šátek ze světlého hedvábí, utážený na vlasích ztenčoval její příliš široká líce, její hrubý nos, mocné zakulacení brady, poněkud masité, do oblouku vykrojené rty, kde smály se skvostné zuby. Tlustý pletnec vlasů spadal jí na záda, schován pod kašmírovou plenou aksamitem olemovanou, jejíž oba spřevázané cipy tvořily pás kol jejich širokých boků. Pozoroval jsem u ni, tak jako u většiny Galicianek skromnost jejich očí, oči to, které nicméně jiskřila žhoucí černá brv jakoby štětcem načrtnutých. Mluvila se zavalitým chlapíkem, zahaleným v tmavomodrý plášť. Muž ten, cigáro v prstech, vyzíral pustě do polí. Byl by mně připomínal naše venkovany z vendejské Marais, nebýti sveřeposti vyčouhlých licních kostí, takměř pitvorné, která vtiská mnohým španělským obličejům rasové divoštvi.

Vedle mne stařena čtla ve vigoských novinách *el Noticiero* zprávu o směrodatné řeči Maurice Barrésa ve prospěch chudých kostelů našeho venkova. Shoda mě dojala; divil jsem se zahloubanosti té dobré ženy, když pojednou noviny jí vyklouzly z prstů, hlava sklesla na prsa: spala.

Zatím dráha vinula se znovu podél moře, jež jsme byli opustili. Bárky za odlivu vězely v bahně; rybáři bosí, sehnutí, hledali krabů. Stihli jsme Carril, malý přístav sousedící s Padronem, někdejší municipium Irie Flavie. Svatý Jakub zde dle podání dvakráte přistál; nejprve když přišel

kázat do Galicie; potom po svém umučení, když učedníci přivezli z Judska jeho tělo.

Tato zázračná minulost mne, přes vřavu nádražní, pohltila. Měl jsem v kapse *Manuale christianum*, obsahující Evangelia; rozevřel jsem IV. kapitolu svatého Matouše a zpfítomnil si Apoštola Jakuba od okamžiku, kdy byl povolán.

„Obcházejte pak Ježíš podle moře galilejského, uzřel dva bratry, Šimona řečeného Petra a Ondřeje, bratra jeho, ani pouštějí síť do moře (neboť byli rybáři). I di jim: „Pojďte za mnou a učiním vás rybáři lidí.“ A oni hned opustivše síť, následovali ho.“

„A poodšed odtud, uzřel jiné dva bratry, Jakuba Zebedovce a Jana, bratra jeho, na lodi se Zebedeem, otcem jejich, ani spravují síť své, i povolal jich. A oni tu chvíli opustivše síť a otce, následovali ho.“

V těchto verších Jakub neliší se žádnou známkou od Jana. Oba dva žili z rybolovu, nezámožní, poněvadž si sami spravovali síť, nenuzní, poněvadž Zebedeus, správce bárky, si najímal placené dělníky. Ježíše byli už dříve poznali. Předchůdce jej byl ukázal Janovi na břehu jordánském: Ejhle Beránek Boží. Jan a Ondřej řekli jemu: „Pane, kde bydlíš? — Pojďte a vizte“, odpověděl. A Jan běžel povědět Jakubu, jako Ondřej Šimon: „Nalezli jsme Mesiáše.“ Ale dnes, kdy i síť jejich a staříký otec jejich je volají nazpět, jakmile Ježíš jim poručí: Pojďte za mnou, seskáčou s loďky, a ač nezakusili jeho moci, ani nespátřili žádného divu od něho, následují ho. Ó viro div ne úděsná, tak jsi prostá! Vědětí o nich, že vykonali tuhle věc, toť vše, co stačí vědětí. Nieméné chtěl bych si je představiti tak, jak chodivali po cestách a v synagogách galilejských.

Jakub byl asi statný brach, vousatý s chraptivým hlasem zarudlých rukou, rybář lidí, jenž cítil sílu v svých pažlech a jemuž plná síť nikdy nebyla dosti těžkou. Jan, jeho mladší bratr, štíhlý, bezvousý, panický, nevedl si méně útočně než on v lásee Kristově. Avšak jsa rozjímavější, měl více společného s kněžskou kastou, z níž vzešla jeho matka, Maria, Salome. Jelikož tato byla, jak se má za to*, sestrou Marie, matky Ježíšovy, bylo mezi Pánem, Jakubem a Janem podle těla příbuzenství krevních bratrancův.

Když Dvanácte bylo vyvoleno, oba dostali od Ježíše nové jméno: Boanerges, synové hromu, buď aby předzvěstilo, že jejich hlas, širý jak hlas mraků, zanese až do uejzazších koncín země jeho Evangelium, buď že bylo jich posláním, aby více než ostatní zvěstovali vzkříšení z mrtvých a rachot nebes, na nichž zjeví se Syn Člověka.

Jediné jim a Petrovi dovolil vejiti za sebou do domu Jairova, když ujal za ruku mrtvou dívku, řka jí: „Talitha kumi, Dívko, tobě pravím, vstaň!“ Rovněž jediné oni s Petrem slezli napotom Tábora, horu čistých a vyvolených. Skrže paprsky, jež planuly kol jeho tváře a jeho roucha bělejšího, než jaké bělič mohl by vyběliti, učedníci poděšeni, nechápajíce zcela, zazřeli velebu Slova a čím bude v něm oslavený Člověk.

Ale časem je omamovala prudkost židovské krve neb pýcha pozemské etizádsti.

Samaritané zavřeli Ježíši brány svého městečka:

„Pane, zkríkli Jakub a Jan, chceš-li, ať díme, aby oheň stoupil s nebe a strávil je, jakož i Eliáš byl kdysi učinil?“

Ježíš obrátiv se, vyplisnil je: „Nevíte, čeho ducha jste?“

Jiného dne, když putoval před Velikonocemi cestou

* O Marii Salome viz Filion, Saint Jean l'Évangéliste.

do Jerusalema, přistoupila k němu Maria Salome s oběma svými syny a padši na tvář prosila jej, aby Jakub a Jan byli usazeni jeden na pravici a druhý na levici v jeho království. On odpověděl obraceje se k nim: „Nevíte, oč prosíte. Můžete-li pít kalich, kterýž já budu pít, aneb křtiti se křtem, kterýmž já se křtím?“ A oni, pohotovi ke všemu, aby si zasloužili té slávy, odvětili: „Můžeme.“

Vypili vskutku svůj díl z kalichu v Getsemaně. Oni to byli, jež Člověk-Bůh chtěl mít svědky a společníky své úzkosti.

Jakub, jehož jméno znamenalo: Ten, jenž zápasí, měl pomáhati Ježíši v agonii podobně nočnímu zápolení Jakubovu s Archandělem. Avšak učedníci pocítili všechnu svou bidu v této výčitce: „Takliž jste nemohli jedné hodiny bdít se mnou?“ A lítost Ježíšova je zdrtila, když se vrátil po třetí: „Spěte již a odpočívajte. Přišla hodina...“

Až dosavad čekali království Kristova v Israeli; jeho prosvětlení o zkáze Jerusalema je ohromilo. Po Zmrtvýchvstání zraky jejich se rozsvítily; Učitel mohl nyní sestoupiti.

Ústy Jakubovými tak jako Petrovými a Janovými evangelium zaburácelo nad lidem židovským. Jakub zahanboval Saducey zaryté popírající vzkříšení mrtvých; staří Židé si zacpávali uši a skřípali zuby.

Náš Apoštol zavlečen s jedenácti do vězení, zmrskan. Anděl jich osvobodil. Tenkrát sestavili všichni společně Symbolum a Jakubovi se přidělovalo znění třetího článku: Jenž se počal z Duchu Svatého, narodil se z Marie Panny.

Potom metali losy o národy a každý vyrazil podle slov Ježíšových Petrovi (zaznamenaných Klementem Alexan-

* Vlastně ten, jenž podráží nohu v zápase.

drinským): „Jděte do světa, aby nikdo nemohl říci: My jsme neslyšeli.“ Luk Páně je vypustil, jako náhlé šípy daleko mezi pohany.

As čtvrtého roku po Umučení Jakub vstoupil na loď, aby odplul do Španěl snad na některou z obchodních lodí, které jezdily z přístavu joppského až na Cinové ostrovy. Veliká vodstva jej už znala. Jeho ruka učinila nad nimi znamení, jež posvěcuje. Minul města středozemního Španělska, jež navštívil mnohem později Svatý Pavel. Proplul sloupy Herakleovými a na oně straně za mlhami jemu vytušil pevninu, kde modláři, jež chtěl pokřtiti, vztýčili mu jednoho dne svou korouhev s praporem Kristovým, bílou, označenou křížem v podobě dýky, krátké a šarlatové, jako by byla vytažena ze srdce.

Zátoky Kantabrijské kolem Irie Flavie mu připomínaly rodné jezero Genezaretské: pahorky porostlé dumnými stromy, jejichž stíny padaly do blankytných vod. Ale pobřežní rybáři a venkované, věrní svým Keltským bohům, pohrdli Apoštolem; Vlčice (Louve), královna země, jej vyhnala ze svých končin. I vzdálil se přes úžlabiny, řeky, dále přes pusté pláně a hory drsnější než v Judsku, a přišel až do Aragonie, do Saragossy; tam na břehu Ebra, když se modlil, za noci zjevila se mu Marie Panna, stojíc na jaspisovém sloupu, jenž posavad jest uctíván. Na sklonku pěti až šesti let, co hlásal evangelium zatvrzelému Španělsku, Jakub prý získal toliko devět učedníků; s těmi se vydal zpět do Judska.

Po návratu do Jerusalema* disputoval veřejně s čarodějem Hermogenem, dokázal mu, že Ježíš Kristus jest Sy-

* Jiná tradice — avšak málo závažná — tomu chce, že ten příběh se stal před španělskou cestou.

nem Božím, unikl jeho ďábelským kouzlům tak znamenitě, že Hermogen překonán, prohlásil se křesťanem a vmetl do moře všechny své knihy o magii. Když kázání Jakubovo obracelo zástupy, Herodes Agrippa, chtěje se zalíbiti Farizeům, dal jej zatknouti a vyřkl, abymu byla hlava sfata. Takto se stal první ze Dvanácti svou krví svědkem Ukřižovaného.

V matutinu jeho Hodinek se pravi, že ubiraje se na mučednictví Apoštol spatřil ochrnulce nataženého na ulici, an volal: „Jakube, Apoštole Boží, zbav mne bolesti, které trýzní všechny mé údy.“ Apoštol se obrátil k němu a děl: „Ve jménu Ježíše Krista, Pána mého, vbitého na Kříž, pro něhož jdu na smrt, povstaň zdráv a dobrořeč Spasiteli.“ A muž ten ihned vstal a radosten dal se do běhu a blahoslavlil jméno Pána Ježíše Krista.

To vida zákonník farizejský, zvaný Josias, jenž vedl Apoštola s provazem na krku, vrhnuv se mu k nohám, jal se mluvit: „Prosím tě snažně, Apoštole Boží, uděl mi odpuštění hříchův, učin mně účastna svatého jména křesťanů.“ Blahoslavený Jakub srozuměv, že srdce tohoto člověka bylo navštíveno Pánem, řekl mu: „Věříš, že Pán Ježíš, kterého Židé ukřižovali, jest v pravdě syn Boží? — Ano, di Josias, věřím v to a taková jest moje víra. Ale ty, Apoštole, měj slitování nade mnou.“

„Nato velekněz Abithar dal Josiu spoutati; tloukli jej ranami pěsti, a Herodes nařídil, aby byl s Jakubem sfat... Když přišli oba dva na místo popravy, Jakub dosáhl od kata, aby mu byla přinesena voda. Jí pokřtil Josiu, dal mu políbení pokoje; potom vložil ruku na jeho hlavu a žehnaje učinil mu na čele znamení kříže. Takto stavše se oba mučedníky Kristovými, odebrali se k Pánu,

osmého dne před kalendami dubnovými (v čas velikonoční, v 44. roce).“

Co se později přihodilo během téměř osmi set let, jest zavaleno mnoholicnými nejistotami. Hnidopichové textův, kteří vykazují zázrak z historie, berou si to za záminku, aby škrtli tahem všecku legendu Světcovu; jako by legenda nebyla možnou pravdou tam, kde přestává pravda ověřená. Že španělští žáci Svatého Jakuba zatoužili obohátiti svou provincii ostatky svého Apoštola, zdá se velmi pravdě podobno. Že loď bez kormidla a bez plachet, řízena Anděly, zanesla svaté tělo z Joppe do Padronu po ztichlém moři, kde zaznívala Alleluja kněži, toť možnost jiného řádu a nikoliv absurdní fakt: proč by se stavy blaženostní neplnily již zde na zemi, když přítomnost Blahoslavencova obnovuje vůkol sebe mír živlů s lidmi i s Bohem?

Ukazoval se dlouho v Padroně veliký balvan vyhloubený na způsob sarkofágu, la Santa Cueva; tento kámen prý se v tom, co naň položili mrtvolu Světcovu, sám sebou takto prohnul, jako měkký vosk. Lidé frivolní a tupci možná si budou tropiti smích z této události: ona svědčí o tom, že kosti a maso mučednickovo, byl odloučeny od duše, obdržují od Ducha, jenž v nich přebývá, moc činiti každou hmotu poddajnou jich doteku.

Učedníci předstoupili před královnu Vlčici: „Náš Pán Ježíš Kristus ti posílá tělo svého učedníka, abys přijala mrtvého, jehož jsi nechtěla přijmouti živého.“ Vlčice dala je proradně zavésti k jednomu králi, svému sousedu, který je svrhl do nejtemnějšího žaláře. Když zázrakem vysvobození se odtamtud vraceli, přecházeli most; vojáci je stíhající se tam vhrnuli; most se prolomil a pohané všichni uto-

nuli. Učedníci přišli opět k Vlčici a ona upřevši si, že je zhubí, udělila jim na oko vůz a býky ku vedení rakve Apoštolovy. Ale býci byli v horách, a když křesťané je šli schytat, ocelli se tváří v tvář býkům nezkročeným.

Sotvaže, vypráví starý spisovatel, tito divocí býci je zhlídli, jali se strašlivě bučeti, hrabali a tloukli do země nohama, házeli hlavou a potřásali rohy, a všickni rozrušení zamířili na učedníky, kteří padše na kolena vzývali o pomoc Boha, jenž vyslyšel jejich modlitbu pro zásluhy svatého Jakuba. Neboť když vzehopivše se učinili znamení kříže proti těm rozliceným šelmám, ejhle (div divoucí) kterak tito býci se blíží učedníkům, tiší jak beránci, a pustivše všecku zuřivost, stávají se povolní a kroteci v rukou učedníkův, kteří jim vložili jařmo na hlavy, zapřáhli je do vozu a vedli, kde byli zanechali tělo svého mistra, jež naložili na tento vůz, a potom je nechali jíti po vůli Boží, bez číhokoli řízení.“

Býci se zastavili, nemohouce dále v samém paláci Vlčice; podle jejich příkladu ztichla i ona jak beránek, a byvši pokřtěna, vystavěla ku počtě Svatého Jakuba chrám, v němž se kryl hrob Apoštolův. Po té se učedníci rozptýlili, aby štipili víru po celém Španělsku; toliko dva, Athanasius a Theodor zůstali v Galicii; zemřeli tam a byli pochováni vedle Světce.

Přikvačila pronásledování, krutá za Diokleciána. V je-

** Histoire de la vie, prédication, martyre, translation et miracles de Saint Jacques le Majeur (Historie života, kázání, mučednictví, přenesení a divů svatého Jakuba Staršího) od J. Gouyana, tištěná v Sensu v r. 1595 pro Roberta Collota, knihkupec v Orléansu. Jsem zavázán svému vzácnému příteli p. Felixu Chandenerovi, že jsem poznal tuto knížku velmi vzácnou, psanou s rozvláčenou prostosrdečností katolického století XVtého.*

dinkém měsíci bylo prý dva tisíce španělských křesťanů zasvěceno mučednictví. Galičtí křesťané strachující se, aby pohané nezhanobili těl Svatého Jakuba a jeho družův, odnesli je na na jednu pustou horn; zhotovili jim hrobku na suchopáru mezi vřesem a duby křemeláky. Ježto přenesení se událo tajně — nelze ho připustiti leč s tou podmínkou — křesťané pozdějších věků již nevěděli, na kterém místě odpočívá Svatý Jakub.

Avšak hle, kde se opět setkáváme s údaji nejzaručenějšími¹. Okolo roku 813 žil v Libredonu na úpatí hory poustevník. Často v noci slychal zpěvy a vídal plaménky, jako nějaký rej hvězd, poletovati suchopárem vůkol křemeláků. Biskup z Irie Flavie, Theodomir, zvěděl o tomto divu, odebral se tam večer, provázen kanovníky svého kostela a užaslým lidem. O půlnoci spatřili plaménky a jednu hvězdu značnější než ostatní, která stála nad velikým dubem. Setrvali tam na modlitbách až do svitání; ráno biskup zpíval mši; potom se přiblížil k dubu a objevil mezi ostružinníky těsnou kryptu. Zavírala tři hroby, z nichž jeden byl vyšší; v tom se nalézalo tělo Apoštolovo, s hlavou oddělenou od trupu a poutnickou holi položenou vedle. Nápis pravil, že to vskutku on.

Taková byla první pout na hvězdnou pláň, kde měla státi Compostella.

Myslil jsem na tuto zářivou pověst, zatím co na pahorku v levo se vzdouvaly zvonice Santiaga. Druhdy, když poutníci přicházeli cestou z Francie, zastavovali se na místě zvaném Humiliadoiro, odkudž se rozvírá pohled na basiliku. Poklekali do prachu neb bláta, vyznávali se hlasitě ze svých hříchův a za pěni chvalo zpěvů putovali dále. Tato vzpomínka

¹Podle knihy de la Hermandad de los Caballeros Cambradores.

mě zahanbuje. Kterak pozbyla víra během staletí své nespoutané prostoty! Ani v Lurdech, nehledíme-li k okrsku jejskyně, neosměli se propuknouti pravá horlivost, bez falešného studu. Sečteš poutníky dneška, kteří vstupují do města své touhy se svičkou v ruce a bosýma nohama. Pojem pokání skrsl, zhubeněl; a tak i způsoby kajienické nabývají přichuti výstředního bláznovství.

Vlak se zastavil v předměstí corneském. Cestou z nádraží našel jsem si povoz, který by mě zavezl do Compostelly, tažený... čtyřem koni. Pravda, tato zápřež neskýtala nic velkopanského: byly to žalostné herky, tři řadem, čtvrtá před nimi, všecky schléplé, jimž lžíva přes dřevěný chomout spadala na plece bíčem rozšvihaná. Vozka jich pobizel nelitostně; jeho divoká hua! hua! se mísila v praskání poplůtky a chrěstot rolniček. Jeli jsme blátivým návrším mezi baráky a továrnami. Náš omnibus střetl se s voly, vracejícími se s trhu, žluté srsti, s obrovskými rohy, lesklých předků, přivětivého pohledu jako u našich volů parthenaiských; táhli primitivní vozíky zasazené na dřevěných kolečkách, nízkých, masivních, skoro plných, podobných oněm římského plaustra.

Dostihli jsme náměstí zataraseného karami a dostavníky, komickými pro těsnotu jich zastaralé korby. První příhoda, jaká se mi naskytla při vjezdu do Compostelly, byl shon okolo ženštiny sedící na pokraji silnice a držící za očásek dvě malá prasátka, jež jí utíkala. Prasátka kvičela, žena, rudá zlosti, vrštila a diváci se smáli z plných hrdel.

Povoz zajel nejživějším poklusem svých čtvera koní do ulice tak málo široké, že tělnatému knězi, aby nebyl naší jízdou rozmačkán, bylo se uchýliti do přístřešku zapateria*.

* obuvnický krám. P. př.

Tyto vstupní setkané nezdály se věstiti nic mystického. Jich bláhovosti však přece se rozhojnilo mé dojetí při vstupu do tohoto města kdysi tak velikého, nejvelebnějšího ze všech měst po Jerusalemě a Římu, do města, v němž mělo se pozemsky naplniti očekávání prorokovo:

„Sláva Hospodinova vzejde nad tebou... Mnef ostrovové očekávají a lodí mořské, abych přivedl syny tvé zdaleka. Pozdvihni oči svých a viz: srdce tvé se rozšíří, když uziš, jak přicházejí k tobě množství a síla národův. Sabejští přinesou ti zlato a kadidlo, oslavím dům velebnosti tvé. Synové přespolních vystavějí zdi tvé, králové přisluhovati budou tobě, brány tvé ve dne ani v noci nebudou zavírány a všickni spravedliví budou lidem tvým.“

II

Kdyby lidé v Compostelle byli tak zvědaví jako ve Francii, příchod poutníka byl by je poněkud vzrušil; neboť je to skorem div. Odkud tento úbytek poutí, které bývaly po tolikerá staletí dostaveničkem Křesťanstva? Tuzemci se svou dávkou netečnosti se tím tuze nekormoutí; a kdykoliv jsem se tázal místních vzdělaneů na tento pokles, jich výklady byly mlhavy, vykrouceli se; obrazil jsem o pokorující místo. Později jsem si sám poskládal přičiny úpadku nejžalnějšího mezi všemi, úpadku světce zde na zemi. Pociť, který jsem při tom měl, přimísil do mého pobytu tichého smutku. Ale tehdy za svého příchodu s tím větší nedočkavostí jsem spěchal k hrobu Apoštolovu za ty, kteří sem již nepřichodí.

Hned u brány hotelu nabídl se mi malý dareba, tváří odhodlaně, že mně bude průvodcem bos, hlavu oholenou, s tváří paviána, smědý, zmítal kráčeje roztřepenými rukávy kamizoly, jejíž zemitá žluť mně připomínala jistá roucha Zurbaranových mnichů. Ptal se mne, jsem-li Angličan: „Son buenito Inglés“, dodal zchytra, pozdvihnuv ke mně oči. Když jsem odpověděl: „Francés“, zasmušil se; to jméno mu nic neslibovalo.

Jdeme strmou ulicí, dlážděnou vypouklými dlaždičkami, lahodnými pod kročeji jak dláždění patia. Vzdor slunci, jež dopadalo kosmo, stíny zákoutí dýšely klášterní strohosti. Nad okna s listami vybíhaly, řídkěji než jinde, úzké miradory, černě omalované, truchlé i při svých třpytných storrách. Avšak očekával jsem město středověké a nespátroval jsem leda domy devatenáctého století, ulici maloměstskou, ponourou, stisněnou jako ulice v Saint-Malo.

Dav jímá víc mou pozornost: campessinas, vysoké a silné, bosé, s vrkočem na zádech, kráčely se vztyčenou hlavou, obtíženou košíkem s jablky, koláčeji zvolným chodem svýma osmahlýma rukama. Venkované, vzezřením horalové, sombrero sražený na očích, vedli za uzdu černé mezky lesklé srsti. Měštky, v mantilách a hnědých šatech, stavovaly se v nízkých, těsných krámech, z nichž se na venek drala vůně rezného plátna, cukroví a čokolády. Potkával jsem mnoho kněží: šli liknavým krokem, plášť na levém rameni, majíce tváře namnoze rudé, tučné, tučnější pod úzkou stříškou jich kulatého klobouku. Zdáli se žoviální, dobrotiska, sprátelei s lidem, aniž jim tato sprostnost ubírala něco z vážnosti.

Na nároží mechanické piano klapalo svými sprostými

* Klobouk s širokou střešou. P. př.

kladivky. Přiblížili jsme se místu zvanému Preguntoiro, protože poutníci, nevědouce kudy kam, se tu dotazovali, v kterou stranu najdou katedrálu.

Dosud jsem ji nespátril; toliko jsem zaslechl na orlojové věži odbíjeti tři hodiny. Údery oznívaly nad střechami tónem netvárným, tak byl hluboký, jako somtivý výchvěj obrovské gongy ztupělé staletími. Myslil jsem na hlahol dvou zvonů senských, jež se zdají dvěma gongami posledního Soudu.

Zabočili jsme na náměstí ne právě prostorné, kde naproti domu s arkádami poprsí Cervantesovo zhlíželi se v nádrži vodojemu, a hned vedle, na náměstí del Paraíso, vpravo objevují okázalé průčelí Semináře, vlevo jednu z bran basiliky, la Puerta de la Abazacheria. Kupci tam druhdy obchodovali s gagatem. Dnes v sousedství jsou už jen chudíčké boudy otevřené v jisté dny prodeji svíček a exvotův.

Tato brána mě rozesmutnila: osmnácté století ji zpotvořilo. Dva oblouky, věncíci její čtvery dveřeně, mají po stranách dorské sloupy; nad nimi pne se druhé těleso jonských sloupů, mezi nimiž zříš zapuštěna okna s polokruhovitými štítky, maskarony, prolétající se větvoví, sochu Vírý stojící na piliři; jejich vršek vybíhá v náhrobní urny, v obelisky. Uprostřed a výše honosný štít jest ozdoben různými okrasami vystrouhanými jako šachovní králi. Co si počne na temeni takové architektury Svatý Jakub, pokorný poutník, pozdvihující v pravé ruce hůl, s níž visí tykvice? Zdá se, že tento kus zdíva nesouvisí s budovou; tyčí se na způsob dekorace oproti vlysům divadla. Působil na mne dojmem tak nelibým, jako za introitu gregoriánské mše bravurní arie načechraná vokalisemi.

Vstoupiv ocitl jsem se v levém rameni dlouhé příční lodi. Zahlédl jsem na hrobce sochu arcibiskupa a v pozadí tmavé kaple. Z štíhlé nahoty piliřů, z romanského zakřivení kleneb nabyl jsem illuse chrámu francouzského; mohl jsem říci zcela tiše nelže: Pane miluji krásu domu tvého a místo obývání slávy tvé.

Sláva Hospodinova lila se šikmými paprsky skrze okénka kupole, před Capilla mayor, na mřežoví, jehož jiskřící tyče se pialy jak struny harfy.

Dvoji brlení vyhrazuje kanovníkům a přísluhujícím kněžím průchod mezi kúrem a stupni hlavního oltáře. Pod tímto hloubí se krypta, v níž chová se rakev Světcova.

Poklekl jsem před mříží poblíž jednoho ze spěžových sedátek, ambonů vtesaných do boku piliře, jeden na straně epištolní, druhý na evangelní. Třebas jsem měl vůli modliti se, pohnuti mě s počátku ztupělo před barbarskou okázalostí, která obstoupila mé zraky.

Před hlavním oltářem visí tři lampy, z nichž obzvláště jedna jest ohromná, břichatá, potažená zlatými plišky; těžké stříbrné kandelábry řadem postaveny na koberci; spodek oltáře je prostý, představuje vněšek rakve; drobné arkatury sdružené v podobě m, tři a tři; avšak oltářní stěna pod svícemi, s vypuklinami svých stříbrnůstek, srší zlatistými ohni. Omalovaná socha Svatého Jakuba, sedící na trůně, obdaná stříbrným nimbem, zdála se sochou asijského mocnáře přijímajícího hold svých poddaných. Blažený úsměv line se z jeho kamenných zřítelnic a kaštanových vousů. Plece jeho jsou přikryta stříbrným pláštěm; výklenek, který ji hálí, la Camarin, jest taktéž ze stříbra. Za kupolí Camarinu jiný Svatý Jakub stojí, zří u svých nohou čtyři prosící krále.

A to ještě není nic; oltář přes to, že jemasivní, připadá titěným pod pyramidálním baldachýnem, který jej rozdrucuje. Baldachýn drží andělé v nadlidské velikosti, zavěšeni na čtyřech cípech; mezi anděly třetí Svatý Jakub paráduje na vzpíatém komoni; Geniové, Ctnosti jsou mu průvodem a staré vybledlé praporce anglické a francouzské vlají kol této domyšlivé vítězoslávy. Na špičce těchto nebes lze rozeznati znak Santiaga, hrob a hvězdu, dotýkající se téměř klenutí.

Tak přehnané velkoleposti rozněcovaly málo mou zbožnost. Hledal jsem Apoštola Ježíše Krista a neměl jsem před sebou než ochránce Španělů či spíše Španělska XVIII. věku, puzeného jitřiti obrazy své síly, ježto cítilo, jak ji ubývá. Bylo mi zavřítí víčka, abych opět nalezl představu pravého evangelického Svatého Jakuba, toho, jenž uvádí na cestu zbloudilé pocestné, kruší okovy zajatcům, těší chudé a zoufalé, Orodovatele, jehož přímluvy zkracují odpykávání chyb a otvírají kajcníkům brány Království, Světce milostivého léta, jehož jsem přišel vzývat . . .

Povstal jsem a obešel hlubokou apsidu. Většina jejich kaplí chová hrobky. Byly, vesměs v XVIII. věku, obnoveny stylem Borrominiho, Chiruguerra. Arcibiskupové compostellští, velmi bohati a zahrnováni dary pro basiliku, obrátili svou štědrost na žalostné vykrašlování. Jedna z kaplí dosud se zove kaplí krále francouzského. Ludvík XI. ji nadal důchodem určeným třem kaplanům, kteří by tam sloužili mši. Kněží poutníci ji sloužívali v kapli Svatého Bartoloměje; pouze kanovníci santiažští a biskupové mají výsadu celebrovati na oltáři v Capilla mayor.

Vraceje se do příční lodi šel jsem mimo prastarou Marii Salome, boubelatou sochu byzantinskou, růžově nabarve-

nou. Potom jsem si prohlížel kapitolní kůr uprostřed hlavní lodi, jeho masivní pulpit, pišfaly jeho dvojích varhan. Stálost santiažských kanovníků vyznačuje z blahobyty jich štal; vypadají, jako by měly účast na poklidu těch, kteří tam sedávají, aby zpívali hodinky.

Právě ve chvíli se počínaly. Zvony vesele preludovaly, jeden hluboký střídající se rychlými úhozy s jiným jasnozvučným, a řekli byste, že to cinkot stáda koz, když sestupují večer s hor. Nastalo pobíhání kol sakristie, rozlehlé jak chrám a nádherné. Pootevřenými dveřmi zahlédl jsem knězi zpodírané o kredenci, ruce křížem složené, ani kouři cigarety. Přicházeli kanovníci, skoro všickni urostlí a tváří ušlechtilých, v pláštích, jež jsou znamenány červeným křížem rytířů svatého Jakuba.

Seřadili se v průvod, a když se ubírali do kůru, vpředu šli akolyté a pincerna, obdoba našeho švejcara, ales pleši, vlasy s týla sčesané nahoru, ramena zdobená jakous dalmatikou, zlacenou hůl v rukou. Kráčeli s živostichůze málo slavnostní, chvátavou.

Jejich spěch při čtení Žalmů mě neudívoval; sledoval jsem v Barceloně, Tarragonu hodinky jiných kanovníků španělských. Varhany vpadaly do žalmování skočnými motivy. Na lekce, čtené hochem choralistou tenkým hláskem, odpovídalo hřmotné a tlusté *Amen*; po té byla tichá meditace.

Oddálil jsem se do zadu hlavní lodi. Starucha jakás, sama za pilířem, utazena v hrubý lněný šat, odřikávala docela nahlas růženec. Opodál okénka u zповědnice byla otevřena; přistoupila tam mladá dvojice; muž vešel první; zповědál se stoje, opřen o rámě kněze, který jej držel v objeti jako shovívavý otec marnotratného syna. Jeho žena, na dva

kroky od něho, nemohla nic jinak než poslouchati. Důvěrná prostota katolických mravů ve Španělech jest z věcí, jež mě nejvíce dojímalý. Zdaž by se u nás i v nejkřesťanštějších domácnostech neshledávalo podivinským a nešetným, aby žena šla se plést do zповědi mužovy, a tím více muž do ženiny?

Šel jsem podél kůrové ohrady až ke zdi lektoria. Nad tímto tyčí se Kalvarie, u níž jsem se zastavil: Ukřížovaný hrouť se s pravé strany k Matce, jako by se hotovil sestoupiti s Kříže; přes šíji a hrudí namalována stopa krve. Pod ním pak na jednom oltáři uctil jsem la Virgen de la Soledad, Pannu Samoty, Naši Pani Sedmibolestnou. Tuhý aksamitový plášť, vyšívaný zlatými věnečky, které se proplétají, halíjí od hlavy do nohou; nevidí se než skřížené ruce tisknouce srdce, kde se stýkají hroty sedmi mečů, jichž jilce se paprskovitě rozbíhají, a tvář z hlazeného vosku, víčka s dlouhými brvami strhaná hořem, zhmožděná ústa královny v smutku; má vyhublý ovál jistých kastilských seňor, výraz ekstatického milosrdí, jako Naše Pani Vítězná v Seville, tak krásná se svými rozpuštěnými vlasy, omdlévající svatou láskou, mezi planoucími šípy nesčíslných svěc!

Před časy kajčnici, jimž dovoleno bylo překročiti práh kostela, ostávali za lektoriem. Jest možná na památku tohoto vymizelého obřadu, že Královna slitování byla umístěna zde na oltáři.

Mezi lektoriem a zadním portálem byla basilika ve chvíli, co jsem ji spatřil, zářiva, ač liduprázdna. Večerní slunce se tam rozlévalo; slyšel jsem, jak kanovníci noti *Magnificat*; žulové sloupy pialy se tichou otepi k lupenům hlavic pod oválnými klenutími. Architektura Compostelly byla inspi-

rována saint-serninskou*, a mistr Matouš, jenž řídil část stavby, přišel z Toulouse. Románský styl se tu jeví vyba-
baven z prvotních zavalitých tvarů; sloup, před každým
pilířem, nese se výše než výklenky triforia a podpirá do-
lejšek polokruhové klenby. Spojitost oblin nevylučuje ni-
kterak vzdušnosti linií veskrze francouzské; vyjadřuje bla-
ženství duší prostných, učlivých, pokorné absolutno jich
viry.

Ale pokoj tohoto křesťanského umění vrcholí v Puerta
de la Gloria, předsíni vytesané pod portálem, o níž mistr
Matouš pracoval dvacet let.**

Jest to vidění Soudu, kde Svatý Jakub zasedá pod Je-
žíšem Kristem, na sloupu, který podpirá, jako ve Vézelay,
střed tympanonu. Nevím, zda kde Středověk zobrazil světsí
šíří a pokojnější harmonii jasot vyvolených, položený nad
očekávání spravedlivých a nad bolest odsouzců. Tato
čarokrása naplnila mne takovou radostí, že jsem na ni zí-
ral u vytržení poněkud zmateném a prozkoumání detailů
jsem si nechal na dobu pozdější.

Vyšel jsem na okamžik z katedrály dveřmi na křížovou
chodbu. Jest prostorná, velkolepá; ale shledával jsem
chmurnými a nahými plápolná žebra jejich obloučků; vzpo-
mínal jsem na křížové chodby v Tarragonu a v Barceloně,
zvláště na barcelonskou, na její kaple, na její zahradu, na om-
šenou nádrž jejího vodometu, ano i na její husy provázející
svým naivním kejháním hukot varhan a hlasy kněží. Prohlížel
jsem jednu z kaplí, která chová Krista v hedvábné sukničce,

* Saint-Jacque, Saint-Sernin a Saint-Foy de Conques jsou tři chrá-
my vzniklé z téhož typu arvernského.

** Od 1168 do 1188.

zjizveného ranami na kolenou, přibitého na měděnou desku;
zatím co jsem tam dlel, přišla mladá a smutná žena poklek-
nout u mřížky; zřídka viděl jsem se modlití, jak ta se mod-
lila. Rty její málo se hýbaly, ale oči její, upírající se na
Krista, mluvily: „Oč žádám, musí se státi.“ Chvillemi cho-
pila se tečící oběma rukama, podobalo se, že je chce vytrh-
nouti; potom čelo její se nachýlilo, plakala potichoučku.
Ač nevěda, oč lkala, přidružil jsem svou chabou modlitbu
k jejím modlitbám, jichž žár mě ohromil.

Zde nikoho podél šedavých zdí, ba ani žebráka, ba ani
jako v Tarragoně onoho vychrtlého kocoura, jenž na mne
mňoukal. Asfaltované nádvoří nepropouštělo ni stebílka
trávy; do jednoho koutu táhnou se smuteční dlaždice, po-
hřebiště to kanovníků. Mezi nimi odpočívá Don Lopez
Ferreiro: napsal v desíti svazcích učené dějiny Chrámu
Compostelského a zemřel, než je dokončil.

Přibytky kapitulní začínají se na konci chodby, za těmito
hrobkami. Pokaždé, když kanovníci se tam navracejí, šla-
pou přecházejíce po svých zemřelých bratřích.

A tak živi po mrtvých, všickni mají jen jediné bydliště,
okrslek basiliky; vědí, že budou dřímati pod dlaždicemi,
po nichž šlapou, a toto pomnění činí asi život jejich ještě
tíšším.

Když se koná průvod Božího Těla a co sedm let průvod
jubilejní, ověší se křížová chodba čalouny, které jindy
zdobí kapitulní síně. Kostelník mi je tam ukázal. Vida je,
trochu jsem zapochyboval o jich liturgickém účelu. Někte-
ré představují bitevní scény, dva voje sešikované do púl-
kruhu, hotové měřiti se na pláni poseté hojnými kvítky.
Většina byla zdělána podle kartonů Goya-ových, Goya
mladého, jiskřičiho, pohanštějšího než Goya karikaturista

a satanik, jak ho toliko zná francouzské obecenstvo. Jeden představuje při hnědém býku toreadora v růžové kazajce, s modravými punčochami, chlapika pýchajícího silou a bujarostí. Na jiném zarudlý buržoa si vykračuje, bradu vkraječkách, a za jeho mladou ženou, neparáděnou v žlutém živůtku — oně ohnivě žlutí, již zbožňoval Goya — galán se štíří ústy až bůh brání krevnatými. Takovéto dekorace hývají nakuřovány za nesení Těla a ostatkův. Ostatně bylo by to barokní; avšak španělský katolicismus si se zvláštní volností přivtěluje nejprofanější věci domácí.

V kapitulních síních ubytována bibliotéka bohatá starými knihami. Četl jsem na hřbetě jednoho foliantu tento nápis: JANSENI IN EVANGELIUM. Tak vida! řekl jsem si, neblahý Jansenius se vetřel až do Galicie! Alespoň zůstal zahrabán v knihovně kanovnické. Španělsko nestrpělo jeho šalebné askese a jeho vraždivých abstrakcí. Nemuselo zakusiti ani huguenotův ani svatoborců, jichž ironie zabila ve Francii tolik dobrých a starodávných pobožností. Proto právě si uchovalo nedotčenou přivnulost k Svátostem, křesťanský realism, který cítí, jak žiji vůkol nás Ježíš, jeho Matka, Anděl, Blahoslavení a Blahoslavené jakožto oslavení bratři a sestry, přispívající našim potřebám, dojímaní naší láskou ano i nutnými poctami, jimiž je vebíme.

Toliko upřílišují Španělé při katolických slavnostních průvodech svou zálibu v nádherném a nadobyčejném. Kostelník chtěl mě udiviti báječnou kaditelnici, zvanou *botafumeiro*; urna ta, položena na zem, sahala mu až po hruď. Ve dni velikých svátků čtyři muži ji nosívají do basiliky; tam ji vytáhnou provazcem, natáčeným na kladku, pod klenbu příční lodi; řezavými uhly a zrnky kadidla naplněno *botafumeiro* houpá se před hlavním oltářem, nad přísluhu-

ji cími i lidem a vypouští na dél lodi vonný oblak podobný tomu, jenž dusil knězi v chrámu Šalomounově.

Než ještě jsem opustil kapitulní síně, zastavil jsem se v hlubokém výklenku jednoho z kulatých oken a popatřil na náměstí Alfonsa XII., chloubu Santiaga: naproti na této korektní a zasmušilé esplanádě rozkládala se dlouhá a dosti nemotorná budova s trojhranným štítem, konsistorní Palacio, městská radnice.

V pravo spatřuji chudobinec, samé vlivné Světce seřazené na půvabném portálu, a mezi nimi dvěma pahrbek zprahlé země, Monte Pedroso.

Potom jsem sestoupil na samo náměstí, kam zírá hlavní průčelí basiliky, Obradoiro. Když bylo stavěno (od 1738 do 1747), měl kameník vedle něho své kůlny. Ještě nyní buší v sousedství kladiva dělníků, stesávajice balvany pro nové křídlo chudobince. Fasáda obradoirská jest paroxysmem stylů borrominského a churriguerského. Dvoji schody, jichžto zábradlí si odpovídají v spletitém kosočtverci, vedou k jejímu velikému portiku, na němž spočívá nejdrtivější z štítů. Podobaje se navršené bábovce, štít ten strmí mezi dvěma masivními věžemi. Jejich spodní čtverhranné těleso nese druhé, taktéž čtverhranné, na kterém třetí vejčitého tvaru vrství nad sebe mřížky, pavlany, výklenky, cimbuří. Basilika takto vyšňořená zdá se vdovičkou, která se pyšní svou vlásenkou nakaděnou jehlicemi a gázovými stužkami.

Na štěstí dvě ze starých bran nebyly tolik znešvařeny. La Puerta de las Platerías vévodí těsnému plácku zdobenému kašnou. Oblouky jejího dvojitého portálu se opětují shora v souměrných půlkruzích ladné románské závažnosti. Nicméně déšť s věky a sluncem poněkud ohlodal

skulptury vlysu a tympanonů. Prostý sedlák pikardský, Vilém Manier, ve zprávě o své pouti, napsané v 1736. roce zaznamenává, že našel na této dveřní vytesanou „jakous ženu stojící, ana drží v rukou odpornou hlavu svého svůdce. Manžel, který ufal tuto hlavu, nutí ženu, aby ji líbala dvakrát denně.“ Avšak já jsem už nerozeznal tohoto motivu věru španělského, neméně krutého jako poučného.

La Puerta Santa. brána Odpuštěná, neotvírá se leč v svatá léta, kdy totiž 25. červenec, svátek Svatého Jakuba, připadá na neděli. Dvanáct proroků v levo, dvanáct apoštolů v pravo, sochy zvětřelé, puckaté, sevřené jako v drobnoké síti v svém kamenném plášti, dumá po bocích mřížoví, z něhož vyniká Svatý Jakub, hlavu zastíněnou chocholatým kloboukem a nakloněnou se soustrastným výrazem k poutniku vždy vítanému; žáci jeho, Svatý Theodor a Svatý Athanasius, maličci jak ditky ve svých těsných výklencích, jsou mu družinou. Za mřížovím lepenicová zídka tarasí la Puerta Santa.

Když odbila hodina otevření, 31. prosince na večer, odebere se tam arcibiskup v procesi s kněžstvem, s lidem a poutníky došlými pěšky z celé Galicie. Jeden kněz, oděný pluviálem, nese na stříbrné mise zlaté kladívko. Arcibiskup chopí kladívko a klepne jím po prvé zpívaje při tom veršik: *Aperite mihi portas iustitiae* . . . Tento úhoz kladívkem označuje kněžské rozhřešení a modlitby Svatých, bořící neviditelnou zeď, která zadržuje kající duše na prahu Ráje. Arcibiskup opětuje rány mocněji; když zídka se sřítí, kantoři vpadnou plnými hlasy v žalm: *Jubilate Deo omnis terra* . . . Kněží v kazalích obmyjí dveře brány; arcibiskup na kolenou zapěje *Te Deum* a u vítězoslávě vejdou do basiliky, kde se zpívají nejslavnější nešpory.

Vrátil jsem se tam krátce před tím, než se služby Boží skončily. O šesti hodinách světla po požehnání pozhášena a já byl jsem zaveden kostelníkem do Capilla mayor; mohl jsem z blízka popatřiti na hlavní oltář, na mramorový svršek vytesaný z jediného kvádru, na stříbrné reliefy a na baldachýn, jehož archandělé v šeru narůstali v obry. Kostelník, muž silné postavy s tóny zrudlého révovi, sahaje na kandelabry, na stolec Svatého Jakuba, na jeho tykvici, pokaždé opakoval: Plata, plata*. Oči mu zářily pyšnou radostí při doteku těchto bohatstev, jako by je pokládal za vlastní tím, že je omakal a vyleštil.

Vstoupil jsem do vnitřku místnosti, jež kryje svou kupolí sochu Světcovu. Na jeho plášti byla vyryta děla, korouhve, meče, přílbice; válečnické Španělsko se oslavilo v skvělostech svého patrona. Zvyk tomu chce, že poutníci libají drahocenný plášť. Podrobil jsem se tomu, přiznám se, bez vroucnosti. Co bych si býval přál viděti, byla hrobka a schrána; ale kostelník nedočkav zavřiti kostel, chřestil klíči, i odložil jsem to na zítřek.

Úhrnkem zakončil jsem návštěvu rozmrzen, že jsem byl tak vlažný k Svatému Jakubu, a velmi dobře si vědom, proč jsem jím byl. Abych se nerušeně modlil v basilice, bylo mi vyhostiti vnějškové dojmy, místní libůstky jeho kultu a dostihnouti nadpřirozené důvěrnosti jeho přítomnosti.

Za čiré noci procházel jsem se městem v spleti tmavých uliček. Dým krovů šířil vůni pálených popínek révových podobnou pachu kadidla. Pod sloupením ulice del Villar byl větší shon než za bílého dne. Hlasy chodcův narážely o sebe jak vrhcáby, jimiž hráči michali na stolech kaváren.

* Stříbro. P. př.

Houf praden navracoval se z práce; jedna z nich, tleskajíc rukama, notila drsným hrdlem písničku, kterou ostatní přejímaly, a všechny společně vyrazily tón podivně chvějný, táhlý.

Knězi procházeli se v hloučcích; na náměstí Cervantesových služky okolo kašny čekaly klevetice, brzo-li se jim naplní džbány.

Zatoulal jsem se až na náměstí del Paraiso, kde jsem se octl mezi seminářem a katedrálou. Oba kolosy zachmuřovaly svým pathosem melancholii tohoto opuštěného místa. Byl bys mněl, že je připraveno ode dávna králům, kteří tam už nepříjdou. Luna zářila zpoza plouživých par stoupajících z Okeánu jak noční lampička za matně broušeným sklem; obestírala barvou lněné látky začadlou žluť fasád a oba proti sobě strmicí Svaté Jakuby.

Jakás žena přecházela sestupujíc k předměstí a vedouc malou dcerku za ruku. Byla veliká, mohutných plecí, ale bídně ošacena. Dohonivši mne, prosila o almužnu; chtěl jsem vědět, čím se živi. Řekla mi, že slamou vyplétá židle; muž zesnulý před šesti měsíci zanechal jí se čtyřmi dítkami, z nichž nejstarší jí provázelo. Mělo tvářinku milou a vyzáblou; její vlásky, rozčísnuté na dvě, zdály se blede jak len: „Jest jí deset let“, dělá matka.

— Es pequeña*, odvětil jsem.

— „Pequeña“, opětovala ozvěnou, a to slovo, na purstém náměstí mělo nevypravitelný ozvuk.

Díval jsem se, jak jdou, mizejí v temnotách zklenutého průchodu. Potkání této chudoby zakončilo v tajuplném míru můj první večer v Santiagu.

* Jest velmi maličká.

Ve Francii, vejde-li cizinec v čas bohoslužeb do provinciálního kostela, hlavy se obracejí, měří si jej, zpytují. V basilice compostelské nazejtří svého příchodu vkročil jsem do kaple la Soledad, když právě se počínala mše; nikdo z přítomných se netvářil, jako by pozoroval, že tam je kdos neznámý.

Milují prostinký způsob, jimž Španělé poslouchají mši, klečíce jedni na dlaždicích*, jiní na koberci před oltářem. U nás nevidí se, jak náleží, neslušným rozvalovat se na židli až do Proměnění a po něm.

Ženy stejně jako mužové tísnily se kol kněze, některé poklekaly si na stupně oltářní, a mantily měštěk otíraly se bez ostychu o vybledlé šátky žebraček. Jsouce nitrněji sjednoceni s obřady, věřící udržovali si takto opravdovější vroucnost. Mezi Pozdvihováním a Pater zočil jsem stařenu, ana vidouc sloužícího kněze s rukama rozpiatýma, sama se klaněla roztáhši ruce. Při Přijímání téměř všecken lid přijal Svátost. Avšak zde jako jinde ve Španělských katolici jedí nebeský Chléb, aniž se zdají usebranější než v kterýkoli jiný okamžik Oběti. Jestli mnohým denní potravou polo směšovanou s podvědomým oběhem života.

Kněz skončiv mši svlékl roucha v kapli na kredenci, kde se byl jimi oděl; odbroukal, u paty svatostánku, klobouk a deštník v ruce, krátké dikučinění a po té odešel se modlit před Capilla mayor pět minut.

Krypta, již toužil jsem uctít, byla otevřena. Několik schodů hrouzí se do chodby skrovníčké jak síňka hrobky;

* V Madridě nicméně mají bohaté kostely pohodlná klekátka.

nizké románské obloučí, nesené dvěma granitovými dříky, kryje malý oltář, kde leží schrána mezi dvěma voskovice-mi. Schrána je prostá: evangelické osobnosti s Ježíšem uprostřed jsou vydlabány pod arkaturami jejich boků. Staříčkův kněz, otlý a krátkozraký, sloužil mši; četl modlitby, tiskna nos k misálu; klerik mu posvěcoval svíčkou a část slov napovídal. Tři klečící ženy ucpávaly chodbičku; ostal jsem za nimi, a v tomto ústrani katakomby pocítil jsem skutečnou přítomnost Světcovu.

Měl jsem před sebou kosti Apoštola, muže, jenž viděl a dotýkal se Syna Božího. Vzpomínka na nespočetné křes-tany přibylé z veškeré země k jeho hrobu nebyla vzdálena dojmu, jehož jsem zakoušel. Ale mezera časů mezi mou duší a Světcem zdála se mi spíše překážkou. Chtěl jsem zahladiti generace, bližiti se ostatkům, jako by byly věra osidlily kobku, abych lépe nassál v svou bytost moci, kte-rou tají jeho relikvie. Chuť smrti nebyla nikterak účastna tohoto citu. Žádná krypta, ba ani krypta Svatého Saviniena v Sensu, kde oltář je zroben z dláždice, jež vstřebala krev mučednickou — a ona tam zůstává po šestnácti věcích, smolnatá, nasáklá hnědou stopou — nezjevila mi více hloub-ky slova: Buďte pohřbeni s Kristem, chcete-li z mrtvých vstáti s Ním. Naděje vzkříšení mnou prostoupla, jistota, že níže se do stínů kajicnosti zasluhujeme si Světla ustavič-ného.

V Arsu tři dny samoty před tváří Blahoslavencovou mě posílily studem nad vlastní změkčilostí. U Svatého Jakuba hledal jsem především rozhojnění víry. Ano, věřiti jak U-čedníci věřili, jimžto se dostalo přípovědi z úst Páně; ko-nati tímto světem pouf svou prostě, přímo, oči upiati k Stánkům nebes. Ale ty viš, ó veliký Apoštole, jak často

vůle má chabne. Touha má vzlétá do výše; po té období kleslosti ji rozptyluji v jalových hrách. V čem tkví tato bída, ne-li v nuzotě mé víry? Rozmnož ji, ty, kterýž mohl jsi říci ochrnlým: „Vstaňte!“ démonům: „Odejděte!“

Učiň myšlenku mou čistší, pokornější, a mocnější; ne-chať, pišu-li, péro mé zaléhá jak bodec rydla v bronzovou žesť črtajíc na každý řádek jméno Boha živého. Nechať chci jeho slávu a ne svou. Nechať užije mne, neotesaného přičle, aby jiní povznesli se k Němu!

Zhněť tvrdost mého srdce, ty, kterému Ježíš řekl: „Syn- náčkové moji, milujte se jako já miloval jsem vás.“ Až do-savad měl jsem tak málo soucitu se Spasitelem, jehož vi-děl jsi umírat! Tak málo jsem vykonal pro své bratři!

Nechať všechny mé kročeje znějí na skále neomylné Cirkve. Ostřez mne jam, do nichž bych mohl padnouti. Kdo může říci před posledním vydechnutím: „Jsem spa-sen?“ A provinění svá, poznal jsem je dosti, pochopil? Zdaž postačí litost má až do konce?

Tvého přispění, dobrý Svatý Jakube, jest mi velmi třeba. Zvláště až nastane okamžik umírání, kéž mohu se obrátiti k tobě; měj slitování s poutníkem, jenž tě prosí této chvíle. Stud-li přespříliš dolehne na mne před Soudcem, vstaň, podej mi ruku. Satan mi jí nevydře. Učiň, aby Matka Boha mého byla mně milostiva; ona již na mne nezapomene; neboť nesvitne dne ani nemine, aby mne neslyšela opěto-vati: Pros za nás.

Ale nepřicházím, abych mluvil jediné o sobě. Zná-molik drahých duší ztuhlých v smrti. Dlužno, abys je vzkřísil. Tolikéž národové tě potřebují. Necháš si vyrvati Španěl-sko, tvé nesporné dědictví? A ac Francie, tak dlouhý čas tvoje, tě zanedbává, dopustíš, aby bezbožníci pozřeli do-

kona její lid jak chléb? Shromáždí pod svou korouhev proti Nevěřícím zbité křesťanstvo! Se Svatým Michaelem Archandělem, již jest čas, povalte Saň!

Pozůstatky Apoštolovy netvoří všecek chrámový poklad. Celá jedna kaple jest vyhrazena ostatním relikviím. Vystoupiv z krypty navštívil jsem ji. Kanovník žluté pleti, jemuž černé brýle na spuchlých víčkách dodávaly zakaboněného profilu, otevřel tajemně čtverý zámek gotických dvířek. Oltář v pozadí nese na své desce navrstvené řady výklenkův a zlacených příhrádek; relikviáře leží nad sebou mezi zvetšelymi a zakoptěnými soškami. Jedna socha svatého Jakuba drží v zlatém pouzděrku zub Světcův, věnovaný chrámu v Compostelle Bohumilem Coquardem, občanem pařížským.

Z nejučtyhodnějších vzácností, které se chovají v kapli, jest hlava Svatého Jakuba Mladšího, prvního biskupa jerusalemského, pisatele Listu, který sleduje mezi kanonickými knihami hned po listech Svatého Pavla. Tento Svatý Jakub byl asketou násilně přisnosti. Modlival se, dí Svatý Jeronym, kleče tak dlouho, až mu kolena zatvrdla v rohovinu „jakou mívají velbloudi“. Jeho mučednictví má cos teatrálně velkolepého: byl vlečen na cimbuří chrámové; velekněz jej vyzval, aby slavnostně zapřel Ježíše Krista; před tváří Židův, kteří láteřili dole, prohlásil, že Ježíš Kristus jest Syn Boží; svrhli jej na zem a tam, nohy maje dolámané, vzpínal ještě ruce k nebi volaje: „Pane, odpusť, neboť nevědí, co činí.“ Jeho leb byla přinesena z Jeruzaléma za první výpravy křížové. Královna aragonská, hrozná Dona Urraca, jí nabídla biskupu Diegu Gelmirezovi; ten kráček bos před „santa cabeza“ a dav, který jej provázel, plakal radostí. Za dnův procesí nosivá se tato relikvie

městem v křišťálné schráně zdobené na čtyřech rozích stříbrnou svítilnou, jemně pracovanou.

Na pravo od toho oltáře, la Custodia d'Antonio de Arfe ježí se masivními svými zdobami ze zlatnického díla; jest to jakási monstrance do podoby jehlanovitě věže o čtyřech tělesech. Andělstoje pod triumfálním obloukem podává ciborium, do něhož se uschovává Hostie. Vížky jak větřanka spostařilými nahoře a hamatný úhrn tohoto kusu prozrazovaly původ germánský. Již v XVI. století vetřelství umělcův německých, flámských neb italských v službách domu rakouského připravovalo amalgam stylův, ornamentální výstřednost, z níž se umění španělské později nedovedlo vymaniti.

Přece však podrželo dřevní strohost v jednom druhu skulptur, totiž náhrobním. Viděl jsem v Madridě pod klášterem de l'Atocha, basiliky, jež se přestavuje, pomníky Sagastovy, Canovovy, Maréchala Prima; jejich smuteční sochy překvapily mě jak neličenosti tak bujarosti forem. Ostatková kaple v Santiagu hostí již od Středověku hrobky tři králův a dvou královen ležících řadem ve výduti zedni. Králové podobají se sobě hrdým a nábožným typem hubeného hidalga, s zašpičatělou bradou; jeden z nich nechává viseti přes hruď z mramoru vychrtlou ruku, všecku černou. Poslední hrob v levo od oltáře vystavuje obraz Johany de Castro; Petr Ukutný, král kastilský, si jí zvolil milostníci, — před až příliš pověstnou Marií Padillou —; oženil se s ní a za čtyřadvacet hodin ji opustil. Tvář její je mladistva, avšak přísna; odpočívá, ruce spiaty, obalena rouchem s tuhými záhyby.

Ve chvíli, co jsem ji pozoroval, vstoupil návštěvník, kněz smavý, hovorný; pokládal jsem ho za Španěla, ježto mlu-

vil plyně tím jazykem. Měl jsem v něm později opouštěje Compostellu najiti společníka v cestě: byl to farář z Pau, abbé Dubarrat, jediný Francouz, který se mi naskytl během mých potulek Španělskem a v této Galicii, kde nejkrásnější voznice, obnovená cesta římská, se nazývala a nazývá posud „Královská silnice francouzská“!

Spatření poutníka vrátilo mě úvahy k onomu žalostnému zjevu, úpadku poutnictva. Abych doplnil to málo, co jsem sám věděl o poutnictvu, odebral jsem se, vyšed z katedrály, do universitní knihovny. Knihovník, duchovní, přispěl mi, seč byl, ku pomoci. Pohroužil jsem se zprvu v první svazek kanovníka Dona Lopeza Ferreiro.

Šlo mu na počátku díla o to, aby vyvrátil Msgra Duchesnea, jenž smělé uvedl v pochybnost apoštolát Svatého Jakuba i jeho pohřbení v Galicii. Mne, přišedšího z krypty, kde Církev nám stvrzuje autentičnost kostí Apoštolových, domněnka Duchesneova urazila, aniž mě ostatně zviklala. Jeho článek* jest zajisté jen domněnkou, jelikož zaujetí, s jakým popírá, vede jej ke kroucení textů ve smyslu jeho vývodův. Zamítá dokonce výrok Svatého Jeronýma, dosti průkazný, ač o něm vi.

Svatý Jeroným ve svém komentáři k Isaiášovi dí, že „Ježíš povolal rybářův, zabraných opravou svých sítí, aby z nich učinil rybáře lidí, jižto by od Jerusalema až do Illyrie a do Španělska kázali Evangelium“. Podle Duchesnea nemínil než „proti skrovné začáteční působnosti konané učedníky postaviti nejobtížnější úspěchy jejich apoštolování“. Jest však náhodou, že Svatý Jeroným jmenuje Illyrii a Španělsko? Duchesne to přiznává: Illyrie naráží zřejmě na Svatého Pavla; nebyl z prvotních učedníků, ale on před

* Viz *Annales du Midi*, sv. XII.

kýmkoli jiným pronikl do tohoto barbarského kraje; nuže, proč by také Španělsko neoznačovalo zřejmě syna Zebedeova, rybáře, který s Janem spravoval své sítě?

Vyloučiv Svatého Jeronýma, Duchesne, učený, bystrý a vtipný, dokazuje hravě, že spisovatelé křesťanští, i samotní Španělové, pominuli mlčením příchod Svatého Jakuba. Nejstarší psané svědectví datuje se, podle jeho názoru, z konce VI. věku; pochází z byzantského katalogu, jemuž dějepisec upírá všecku platnost, poněvadž čerpá „z církevních tradic a z apokryfních zlomkův“. A vskutku, kdyby pozdější události nebyly přispěly svými shodami, bylo by zavrhnouti tento text. Když však nalezneme dole u staré zdi, v části zachovalé, dřevěný kolík, a je-li ve zdi díra, do níž kolík právě vlezle, bez přílišné opovržlivosti soudíme, že tam náleží a že odtamtud vypadl. Stejně důkaznost katalogu nabývá dosahu jakožto tříšť tradice přervané na drahnou dobu následkem otřesů špatně vykládaných,* ale kterou dlužno předpokládati obnovenu v IX. století, kdy se událo v Galicii objevení těla Apoštola.

Sic jinak ejhle, fakt bez kořenů, nepochopitelný. „Proč, zavírá o té věci Duchesne, galický hrob byl jmin za hrob Svatého Jakuba? Na to není odpovědi. Dlužno přijmouti svědectví andělů stvrzené průkazy značně pozdními, nevalně určitými, nebo smířiti se s nevědomostí.“

A o hrobce samé jeho závěr je neméně pochybovačný: „Proč se má za to, že románská hrobka je hrobkou Sva-

* Galicie hned po pronásledováních byla zpuštěna kacířstvem, priscillianismem. Priscillianické, manichejské Španělsko mezi jinými bludy popíralo vzkříšení těl; zdaž nebylo jemu popření Svatého Jakuba, Učitele Vzkříšení?

teho Jakuba? Nevíme o tom nic. Církevní autorita zakročuje; možno věřit, že se nerozhodla leč po závažných svědectvích, podle jejího odhadu. Jelikož tato svědectví se nám nedochovala, nelze nám jich oceniti; kdybychom je znali, snad by se vymykala naší kompetenci."

Tudíž, věříme-li Mgr. Duchesneovi, schrána v kryptě mohla by chovati zrovna tak kostru lečjakého nevěstičiho jako ostatky Blahoslaveneovy. Poznámka, kterou připojuje k bulle, v níž Lev XIII. tak důrazně prohlásil pravost těla Světcova, nemění v podstatě jeho mínění.

Tyto rozpaky učencovy nedotkly se mých přesvědčení poutníkůvých. Jeho způsob rozumování zdál se mi dokonce povrelním. Připouštím, že historik katolický již se nespokojuje, aby byl, jako býval příliš často v předchozím století, krasomluvným chvalořečníkem nedbajícím dokladův a pramenů. Jest však pravým historikem ten, kdož si nepředsevzal uvést v souhlas s přesnou povahou faktů výklad, který jim dává? V dějinách Církve živel nadpřirozený jest čísem událostí; zamítne-li se, ostanou nám v hrsti jen prázdné kosti. Dále všecka historie nevězí v psaných památkách; podání církevní kromě své posvátnosti mají důkaznou váhu, ježto vysvětlují neb stvrzují události bez nich sotva vysvětlitelné. Konečně mně trudno si představit, jakým obratným dvojnictvím kněz, jenž každého rána proměňuje, odslouživ si svou mši, vejde do pracovny, rozepíše se o Světcích, o údu Ježíše Krista, a nechce ničeho věděti o vši té záračnosti, která byla za jeho života, po jeho smrti.

Co se týče Svatého Jakuba, jedině zázrak může objasniti nález jeho hrobu. Jestliže Církev jej má za pravý, jistě nespolehla na pouhé svědectví biskupa Theodemira a lidu

z Irie Flavie. Vůkol ostatků množila se skvělá znamení. Vrstevník Valafrid Strabo, zemřelý as roku 849, zvěčnil jich pamět v latinském distichu, jenž se zachoval.

Ale již po třech letech v bitvě u Clavijo Apoštol ukázal se ochráncem Španělska. Zjevil se „sedě na bílém oři a vyzbrojen třpytným oděním, nesa bílou korouhev s červeným křížem a svou poutnickou holi dorážeje na Saracény takového strachu jim nahnal, že obrátivše se na útěk většinou byli zbiti".* Vítězná armáda mu slíbila po každém výboji „rytířský podíl, až se bude dělití kořist". Od té doby Sant' Jago stává se válečným pokřikem Španělův, Svatý Jakub jest Matamoros, křesťanským „Baronem".**

Francie sobila si, že div nepředčila nad Španělsko v této úctě k Apoštolovi. Legenda nám líčí Karla Velikého, „horlivého astrologa", an pozoruje na nebi dráhu Svatého Jakuba, „nekonečný počet hvězd, šíře rozlehlých a za sebou sledujících, jež zdály se pnouti mezi Francií a Akvitánií a sahaly až do říše galické."

Apoštol mu ve snu nakázal, aby překročil Pyreneje a spěchal na pomoc králi Aifonsu Cudnému. Kronika Turpinova dokonce chtěla, že císař se ubíral nábožně až do Compostelly. Kříž jeden na tesu Pyrenejí zval se Crux Caroli; Karel Veliký se tam modlil obrácen ke Galicii, a poutníci míjejíce tudy vztyčovali postupně každý svůj kříž. Ronceval byl jednou z jejich zastávek; byli to ti, kdož šířili, vracejíce se, píseň o Rolandovi.

Islam pomstil se okamžitě Apoštolovi. V roce 997 Sara-

* *Histoire de la vie et des miracles de Saint Jacques le Majeur*, dílo citované nahoře.

** Baron ten, pravi Dante, totiž Svatý Jakub ve XXV. zpěvu Ráje plá se na ctnost Naděje.

cení z Al-Manzour vehnali Compostellu do úzkých, zpustošili a srovnali chrám se zemí; nicméně ušetřili krypty, kde starý mnich seděl, jedinký jich očekával.

Po roku tisícím a ještě více v XII. století tolik poutníků se dávalo cestou k hrobu Svatého Jakuba, že samotné slovo poutník značilo: toho, kdo putuje do Compostelly. Nebylo již možno navštěvovati Jerusalema, kde Mohamedané sytili trýznění křesťany, kteří se tam odvážili, prodávali je na dražbě, jestliže jich nepovraždili, a nutili je, aby vykaly zneuctili Svatý Hrob. Galicie, bližší a přec daleká, byla útěchou za Palestinu; k Svatému Jakubu přicházeli neduživí prosit za oprostění, hříšníci za rozhrěšení. Často soudcové stanovili zločincům, promíjejíce jim část trestu, v náhradu: pout. Samým Světcům cesta do Compostelly byla jednou z nadcházek, kudy krabaté pěšinky z tohoto světa vedou přímo do Zahrady nebeské.

K vůli poutníkům na silnicích Francie a Španělska nastavěno mostů, zbudováno hostineců. Než tím noclehy nebývaly o nic méně ohroženy nebezpečími. Chudí, odcházejíce na pout pěšky, bez jiného mezka kromě své poutnické holi, vydávali se v zmar únavou neb hladem. V Navaře venkované divoci a mravů nekalých je přepadali, tloukli, „honili je jak osly“, zařezávali je. A rytířům, těm bylo se odvážiti, že budou obráti, že přijdou o koně.

Kodex Compostellský, jakýsi to průvodce poutníka, sepsaný as 1140 Aimerim Picaudem z Poitiersu, vypráví o zlém utkání, které se asi před ním i po něm nejedněm přihodilo. Na místě zvaném Lorea byla řeka, jejíž voda byla smrtíva soumarům. Dva Navařané se zdržovali poblíž brodu, čekajíce počestných. Když Aimeri a jeho druhové přijeli, dopřáli se, mohou-li napojiti koně. Navarští zaklinali se

všemi Svatými, že voda je dobra. Koni se napili, dva hned zcepeněli; tu Navařané žádali rytířův, aby jim přenechali mrehy, protože beztak jim nejsou k ničemu; a velikými zavěráky, které si byli předem nabrousili, jali se je stahovati.

Abý se zajistil pokoj na cestách, aby se vyhladili banditi a Maurové, ustavil se řád rytířů Svatého Jakuba. Ve Francii nesčetná bratrstva zasvěcená Apoštolu starala se poutníkům o potřeby.

Než ani Svatý Jakub osobně nezasnul.

Zázraky, které se mu připisují, skorem všecky se vyznačují útrpností s poutníky v jich tísní.

Tak v Saragosse dvacet hodných lidí bylo od Nevěřících uvrženo v krutý žalář; tu vzývají Svatého Jakuba; jeho hlas odpovídá: „Tu jsem při vás, kteří jste mne volali.“ Pouta se jim rozvíží, dvěře se otevrou; zavede je bez strachu a nehody na hrad, kde sídlila křesťanská posádka.

Jinde v Pampeloně muž vyšeší z Francie s ženou a dětmi, sestoupí do hospody; jeho žena tam zemře. Šenkýř nelida jej vyžene, zabaví mu peníze a klisnu, která až sem nesla jeho maličké ditky. Na cestě cizinec, s nímž se potká, půjčí mu svého osla a tak dorazí do Compostelly. Tam cizinec se mu opět zjeví a dá se poznati: „Jsem Jakub, apoštol Pána Ježíše, který jsem ti půjčil svého osla v městě Pampeloně a poznovu ti ho půjčuji, abys se na něm navrátil, a oznamuji ti, že onen šenkýř bidně zemřel.“

Brzy vychvacuje z jícnu vod ztroskotance již již tonoucí, brzy křísí na žádost matčinu ditko cestou zemřelé. Jakýs válečník byl stížen nemocí, která mu zdula hrdlo „jako dudly“. Přiloží si mušli Svatého Jakuba, „neprodleně navráti se mu plně zdraví“.

Léta Páně 1139 poutník rodilý z Vézelay, jménem Bri-

mo, ocitl se kteréhos večera bez jedinkého groše, aby si koupil chleba. Zdřímil pod stromem a zdálo se mu, že vidí Svatého Jakuba, an mu podává jídlo. Procitnuv spatřil, že mu kdos položil u hlavy kus chleba pečeného pod popelem a tajemný chléb se obnovoval až do skonání cesty.*

Apoštol měl ještě více péči o duše nežli o časné bédnosti. Milosrdné poutníky odměňoval svým přispěním. Rytíř jeden, mijeje po cestě chudičkou ženu obtíženou rancem, vezme ji ho; o něco dále potká chorého poutníka, který si lehl do trávy: sestoupí a naloží jej na svého koně. Přišed do Compostelly, sám se rozstoná a octne v nebezpečí smrti. Svatý Jakub se mu zjeví, posílí ho v poslední hodině.

Jiný příběh líčí naivně Svatého Jakuba, velikého penitenciáře, jenž získává těm, kdož se kají, odpuštění vin. Za biskupa Theodemira jakýsi člověk spáchal hrozný hřích, jehož se neosmělil říci žádnému knězi. Zrána na svátek Svatého Jakuba položil na jeho oltář lísteček, kde napsal svou vinu, a se slzami modlil se k Světci, aby byla smazána. Když biskup přišel sloužit mši, uviděl lísteček a ptal se, kdo jej tam položil a proč. „A znenadání předstoupil onen ubohý hříšník, jenž u přítomnosti všech plačky vyznal se z toho skutku. Po skončené Svaté Oběti biskup rozvíraje onen lísteček a nenacházeje tam nic napsaného poznal, že hřích ten byl prominut, a tak to prohlásil přede všemi.“

Některé z těchto zázraků byly lidovou obrazivostí vyzdobeny romaneskními peripetemi, jiné očividně smyšleny, aby byly poučnými příklady. Jsou mezi nimi dva, kte-

* Tyto zázraky, i které následují, jsou vyňaty z knížčky Jouynovy a Autor sám je našel v Kodeksu Compostelském.

ré se uchovaly ze všech v paměti poutníkův až do XVIII. věku, první nadto s makavými svědectvími o své pravdivosti.

Jeden muž ze země německé, putuje s ženou a synem, zastavil se sto mil před Compostellou v městě Saint-Dominique-de-Calzada. Ubytovali se v hostinci, jehož děvečka, vidouc toho synáčka „krásného a čiperného“, zahořela k němu šílenou láskou, a když ji odmrštil, chtíc její změnil se v zášti. „A tak když tito poutníci spali, vejde potajmu v noci do jejich pokoje a vsune obratně stříbrný šálek či pohár svého pána do tlumoku toho mladíka, který ničeho netuše ráno odcestoval s otcem a matkou, a nebyl ještě daleko od města, když ta zlá holka strhla křik u pána, že poutníci ukradli a odnesli její stříbrný pohár či šálek.“

Hostinský „pošle bez prodlení za nimi biřice, kteří nalezše u jinocha uzmutý šálek, dovedli jej před soudce s otcem a matkou, a ubohý mladý poutník byl odsouzen k oběšení na šibenici, což vykonáno u přítomnosti otcově a matčině, jižto podivuhodně smutni a truchlivia bezustání plačce šli skonat a dovršit svou pout k Svatému Jakubu, kde ubohá matka, bolestí schváčena, poručila spásu svého syna blahoslavenému Apoštolu. Tak ubožáci ti, ztrápení, vracejíce se touž cestou, blížili se místu, kde byl ubohý nevinný pověšen, k němuž dospěvše zdvojili pláč a nářky. Avšak, ó veliký dive Boží... to dítě tak oběšené oslovilo otce a matku a těšíc je, pravilo jim: „Neplačte; ale plesejte a chvalte Boha, neb nikdy mi nebylo lépe a jaktěživ necitil jsem se tak blaze jako nyní, ježto, co jsem byl sem dán, blažený Apoštol Svatý Jakub, ochránce mé nevinosti, mne ustavičně silil, ostříhal a živil pokrmem nebeským; nuže, běžte dát zprávu soudu, aby mě odsud sňali.“

„Tu dobří ti lidé odeberou se spěšně do bytu sudiho, který ho orteloval, jehož nalezli, an sedí u stolu, maje před sebou velké smažené kuře, — jini tvrdí, že dvě kuřata byla na rožni. — a pravili mu, že jejich syn, kterého dal oběsiti je tomu šestatřicet dní, není nikterak mrtev a žes ním mluvil, i prosili ho pokorně odcházejíce, aby ho tedy dal sdělati s šibenice. Soudce slyše tu řeč, dal se do smíchu a zavtipkoval řka: „Tak je možno, aby váš syn byl živ za ten čas, co je tam, jako je možno, aby to kuře zde přede mnou bylo vráceno životu a teď zazpívalo.“ V tom okamžiku (nepostihlou mocí Boha, jemuž nic není nemožného) kuře ožilo a zapěvši ulétlo s misy. Vidá to soudce onen, náramně užaslý takovým znamením, vstal tu chvíli a provázen jsa svými úředníky i lidem, šel sejmout ubohého poutníka s šibenice, a byl veden veškerým lidem do chrámu, kde ode všech vzdávány Bohu díky za tak skvělý zázrak s velikou radostí a veselím.“

Starý vypravovatel ne dopatřuje se toliko jedné okolnosti: kuřata — neboť byla dvě, kohoutek a slepička, jak jedno tak druhé běloučkého peří, alespoň po svém vzkříšení — byla vedena do chrámu a účastnila se *Te Deum*, jež se tam pělo. Později se chovala jich mláďata od pokolení do pokolení. Poutníci, kteří zavítali do Saint-Dominique-de-Calzada, odnášeli si jako drahocennost nějaké pírko z nich; když Vilém Manier* navštívil město, ukázali mu toho kohouta a tu slepici ve veliké posadě modro natřené; také mu dali spatřiti košili a visálku jinocha oběšeného a zachráněného.

Druhý zázrak se nerozvíjí v témž duchu prostosrdečně

* V. Bonnault d' Houet, *Pèlerinage d'un paysan picard au XVIIIe siècle à Saint Jacques de Compostelle*.

lahodnosti a důvěřivé pokory. Dýše naopak postrachem divokých krajův, kde se udál:

„Léta Našeho Pána Ježíše Krista 1180 třicet mužů ze země lotrinské se smluvilo, že vykonají společně cestu k Svatému Jakubu do Compostelly, a než vyšli, slíbili a přísáhli, že zachovají věrnost tovaryšství druh druhu a že se neopustí až do smrti; toliko jeden z nich nechtěl učiniti této přísahy a tohoto slibu. I dospěli všickni v dobrém rozmaru do města zvaného Porte-Close, když jeden z druhův onemocněl; pro připověď, kterou si dali vespolek, nesli jej s velkou námahou a obtíží po patnácte dní až do jednoho přístavu zvaného Tifereos... Posléze dozlobeni a omrzeli tak dlouhým zpožděním, všickni opustili a zůstavili ubohého nemocného na úpatí hory Svatého Michaela vyjma toho, jenž nechtěl učiniti řečeného slibu a přísahy, který setrval sám s ním a nechtěl ho opustiti, a jemuž ubohý chorý poutník pravil: „Zanes mě, prosím tě, až na hřeben a vrch této hory.“

Což druh jeho učinil velmi ochotně a ne bez velké námahy; když tam dospěli, přihodilo se, že asi v hodinu zapadajícího slunce ubohý nemocný odevzdal duši Bohu; tím druh jeho nadmíru jsa zkormoucen a poděšen, počal se velmi báti a lekati, jednak, že se viděl samotěn s tím bezduchým tělem, jednak pro tmou blízké noci a surovost obyvatelův této řečené země, divých a ukrutných; a vidá se bez naděje v lidskou pomoc, utekl se k Bohu prosbami a modlitbami.

I zjevil se jemu neprodleně slavný Apoštol Svatý Jakub v podobě jezdcce a tázal se ho po příčině zármutku a pláče. Načež on odpověděl: „Pane, není bez příčiny, že jsem smuten a skleslý, vidá se tu sám ostaven s touto mrtvolou

a je noc, nemaje prostředku, abych pohřbil toto tělo." Tu di jemu Svatý Jakub: „Podej to tělo přede mne na koně a vsedni za mne.“

Když se tak stalo, vykonali za této noci tolikéž cesty, co by se bylo mohlo vykonati ve dvanácti dnech, takže před slunce východem byli u Montjoie, které jest na půl mile od Svatého Jakuba. A na tom místě blažený Apoštol složil mrtvé tělo a nařídil živému poutníku, aby šel pozvat a zavolat kanovníkův jeho chrámu v Compostelle, aby pohřbili toho mrtvého poutníka. Bylo tak učiněno s velikou slávou.“

Když jsem přečetl toto vypravování, představil jsem si Sierru, kterou jsem byl překřížil mezi Saragossou a Calatayudem, prorvy za šera se nořící mezi kamenité homole rozštěpené, jakoby blesky zryté, pod vlnistými mraky smítanými bouřným víchorem, a na dně těchto spoust ruče lalon, jenž se točí a opět točí, kotáleje pisky v svých železnatých vodách, rudých, jako by se prýstily z kádě barviřské. Podél stráni, kde po celé mile se neukázalo ni chatře ni člověka, viděl jsem onoho poutníka, drápajícího se za kvačící noci, plece obtížena mrtvým druhem, tak jak nám třeba bude se nositi až k temeni Očistce s mrtvolami našich hříchův.

Toto zjevení Svatého Jakuba událo se, jako většina ostatních, v XII. věku. Byla to pro Compostellu éra v pravdě zázračná. Cesty křesťanské Evropy a Asie sbíhaly se tehdy všecky k slavnému hrobu. Ludvik VIII., král francouzský, při návratu z Palestiny vmisil svou poutnickou hůl mezi hole nejnižších chudásů; taktéž Jan Briennský, císař konstantinopolský, a Svatý Dominik, Svatý František, později bolestná Brigitta, Svatý Vincenc Ferrerský.

Zdi basiliky dostavěny jednomyslnými obětínami národův, pažemi všechněch křesťanův; neboť králové a arcibiskupové právě tak jako tuláci chodili v lomy hledat balvanů, podávali dělníkům kameny. Čtrnácte bran posvátného okrsku bývalo dnem i nocí napěchováno davem; přiházelo se, že poutníci protivných národů se utkali na prahu o vstup, že byli tu i mrtví a že dlužno bylo chrám znova vysvětití. Před oltářem Apoštolovým stával kněz s dlouhým prutem v ruce; pozýval lidi každé země rodným jazykem a v odpuštění lehkých provin, švihal je zlehka po ramenou. Nic za našich dnů, ani Lurdy v čas nejobrovštějších poutí, nemůže skytnouti podívané jako Compostella na vrcholu tohoto zápalu, jež Aimeri Picaud v překypující výmluvnosti s lyrismem byl popsal:

„Nemocní přicházejí a uzdravují se; slepí prohlédají, posedli oprošují se... smutní cítí sňatu nesmírnou tíží svých hříchů. Přicházejí ze všech končin světa, Francouzi, Normané, Skotové, Irové, ze země waleské, Teutoni, Iberové, Gaškoňci, z krajiny bayonské, Navařané, Goti, Provençalové, Lotrinčané, Angličané, Bretonci, lid z Cornwallisu, Flámové, Frizové, z Delfinátu a Savojska, Vlaši, z Apulie, Akvitanci, Řekové, Armenci, Dákové, Norvežané, Rusové, z Nubie, Gruzinci, Parthové, Římané, Galatové, Efesští, Médlové, Toskanci, Kalabriji, Siciliané, Asiati, Indové, Kréřané, Jerusalemsští, z Uher, Bulharska, Slavonie, Afriky, Cilicie, Judska, a jini nescetní kmenové ze všech jazyků, pokolení a národů, jízto přicházejí v tlupách a houfech.

Vůkol oltáře Svatého Jakuba se řadí s jedné strany Němci, s druhé Francouzové, o něco dále Vlaši, všickni s rozžatými voskovicemi, takže chrám se stkví jako nejjas-

nější den, ve dne i v noci jsou ozářeny lampami a svícemi.

Ponocují na modlitbách. Jedni zpívají za zvuků kytar, jiní lyr, jiní tympanů, jiní jsou doprovázeni flétnami, jiní polnicemi, jiní harfami, jiní violami, jiní bretonskými a galiskými kobzami, jiní psaltriony. Jedni pláčí svých hříchtův, druzí žalují, jiní udílají almužnu slepým. Není jazyka ni nářečí, jež by tu nezaznívalo... Jedni nosí řetězy na oznak pokání; jiní přinášejí zlato a železo ku pracím basilikálním. Někteří rozdělují mezi chudé vše, co mají... Jest to lid Boží, plémě svaté, květ národů."

Takovéto hnutí nemohlo uslábnouti leč samou nadmírou své bujarosti. Všude tam, kde kupí se davy, kvásí hnilobné zárodky. Dábel zřetnosti, a mnoho jiných, oběhl poutnictvem. Žebráci shoufeni v hrabivé roty přepadali cizince až i v kaplich katedrály. Pod pláštikem poutníkův obíhali ničemni padouši. V 1403 roce Ferri I. z Lorraine vracel se z Compostelly, když tu doslechl, že tři velmožové v domnění, že ještě jest daleko, jali se pustošiti jeho země; dal je vsaditi do žaláře; nuže, ti tři lupiči byli sami poutníky na cestě do Galicie. V jednom sálu královského hospice v Sautiagu visel u sloupu silný řetěz, jimž spoutáváni poutníci usvědčení z nějakých zločinů. Před branou kláštera v Burgosu tyčila se šibenice; a mniši tam zvětšili víc než jedenkrátě poutníky zloděje neb vrahy.

Nieméně byly to jen zjevy nahodilé; pokud se Evropa držela jednoty u víře, poutnictva nezdálo se ubývati, a Francie k tomu přispívala měrou znamenitou. Ale když propukla Reformace, katolíci měli v hlavě jiné starosti než pokojné putování; hugenoti povrhovali uctíváním ostatků jako modloslužbou; oni první zapochybovali o apoštolování Svatého Jakuba ve Španělech a přítomnosti jeho těla

v Compostelle. Kostí jeho a učedníků jeho za těchto hídnych časů div se neztratily navždy. Anglické loďstvo Drakeovo v roce 1589 křižovalo nepřátelsky na pohřebních Galicie; arcibiskup santiažský se ulekl; v noci vyňal potajmu z krypty tři kostry a ukryl je pod dlaždicemi apsidy, zazdivaje však tuto narychlo zdělanou hrobku z nouze stavivem té staré. Obec věřících téměř po tři století měla nevědět o tomto přenesení.

Válečný stav mezi Francií a Španělskem, potom janse-nistický chlad, povalečné choutky, které zdržovaly v XVII. věku francouzskou buržoasii, všechny tyto příčiny jen tím více zdusily nadšení již velmi potuchlé. Jediné prostý lid a venkované uchovali si dosti důvěry, aby se vydávali do daleké země, s málem peněz, získat odpustkův.

Již tam ty byly doby, kdy se věřilo, že hostí Ježíše Krista, kdokoli přijímá poutníka. Příliš lotrů se takto kuklilo, aby vniklo do přibytkův a zlým posloužilo svým hostitelům. Ctitelé Svatého Jakuba častování mizernou stravou; z nedostatku chleba a noclehu zhusta loupežili; právo se chovalo vzhledem k nim obzvlášť krutě. Ludvík XIV. dvěma nařízenými (1671 a 1687) zakázal „všem svým poddaným choditi na pout k Svatému Jakubu do Galicie a jiných míst vně říše bez výslovného dovolení Jeho Veličenstva, podepsaného spolu jedním z jeho státních sekretářů, pod trestem doživotních galejí proti mužům a pod takovými tresty tělesnými proti ženám, jež místní soudcové uznají vhodnými“. Bylo-li by nám souditi podle jediného Viléma Maniera o poutnicích té doby, rozhodovala u nich cestovatelská všetečnost právě tolik, ano více než pobožnost. Přinesl si z Compostelly stvrzení, že tam hyl viděn, že se vyzpovídal, vzácnou listinu, aby ji uložil v domácím

archivě; avšak vrátil se lepším křesťanem než odešel? Žádná věta jeho deníku tomu nenásvědčuje.

Za Pyrenejemi bývalý zápal poutivosti se lépe uchránil. V roce 1666 bylo v Santiagu množství tak srazilé, že kněží rozdělili Přečast podél lodi, pod křížovou chodbou, ano i před náměstím de la Quintana.* Pravda, již by se nechylo spatřilo jako v XV. století, aby královny — tak Isabella, žena Filipa Dobrého — přicházely pěšky na způsob zebraček, napřahující dlaň z pokory a nocležice v hospici pro nuzáky. Když královna portugalská v roce 1690 po prvé tam vstupovala jako poutnice, byla uctěna plesy, hostinami; večer se osvětlily nlice.

Za sto let ještě o velikých svátcích sotva dvě třetiny poutníků vešly se do katedrály. Ale okupace francouzská zastavila rázem všecku návštěvu v Compostelle. Zednářská lože — dnes již od dávna mrtvá — zahnízdila se v městě Apoštolovu. Ney nakládal se svatostánkem jako žoldnér bez svědomí; dal rozkaz, aby naložili na vozík a poslévali všechny stříbrné klenoty, jichž se tam bylo lze zmocniti; z jednapadesáti lamp, které hořivaly v Capilla mayor, toliko tři byly zachráněny.

Poté Španělsko prošlo změnami běsných otřesův a truchlých hnilob. Provincie odvykly cestě k Svatému Jakubu; ticho druhé smrti se rozhostilo vůkol jeho hrobu. Ostatně na dvou místech Francie měly se zjevití zázraky, které právem očarovaly duše. Náleželo, aby syn Zebedeův zmizel před Marií. Lurdy dovršily odstavení Compostelly. Kterak by národové nespěchali na místo, kde Neposkvrněná s náležavostí, možno-li říci, vášnivou odhalila svou cestu? Jiné

* V. Fernandez: *Guia de Santiago*.

příčiny méně ryzí byly Lurdům na prospěch: tělesná naděje na uzdravení, pohodlný přístup do kraje.

Svatý Jakub žádá si poněkud více námahy; pro moderní poutníky, raby svého pohodlí, Galicie zdá se kraj světa; a před osamelostí Apoštolovou dlužno nedbatí nemoty vnějších jevů, býti spíše z těch, kdož neviděli a kdož věří.

Zatím jeho dotykatelným pozůstatkům určeno nové vzkříšení. Když dělníci v r. 1879 kopali pod apsidou, kterou obnovovali, našli v sklípku tři kostry. Po dlouhém a úzkostlivém šetření, na dobré zdání nejen církevníků, nýbrž i osvěcených archeologův a anatomů, Lev XIII. v bulle l. listopadu 1884 prohlásil slavnostně, že svatý Jakub jestif tam, že jeho přimlvy třeba více než kdy jindy „za těžké potřeby a povýšení Církve, za vyplenění kacířstev a bezbožných sekt“. Velekněžský projev se končil touto výstrahou: „Jestliže kdo se protivi opovážlivou smělostí těmto stránkám opatřeným naší tichvalou, ať propadne rozhořčení Božimu a blahoslovených Apoštolů Petra a Pavla.“

Od té doby ukazovaly se v Santiagu čas po čase karavany poutníků, jednou studenti katolického Institutu z Paříže, jindy preláti a šlechtici angličti. V r. 1909 milostivé léto bylo svěceno velkolepými slavnostmi*: Alfons XIII. jim předsedal, obstoupen rytíři Svatého Jakuba a nesá řádový plášť; za svou říši obnovil v basilice věkovitému patronu Španělska přísahu věrnosti.

Sestupoval jsem z knihovny načrtnuv si jako v zběžné fresce slávu Compostelly i její úpadek. Proč by, dumal jsem, poutnictví neobživlo? Co já konám po jiných, kdož by toho nemohl vykonati? Není pochyby, zápal středověku se tam

* V. André Rebsomagnan: *Un pèlerinage à Saint-Jacques de Compostelle* (Bordeaux, 1911).

už nespatti; to byly doby příliš krásné, aby se znovu počaly. Zdaž pramen vody živé, jenž se rozléval z tohoto hrobu po celém křesťanstvu, není hotov opět se otevřítí, jakmile chtějí ústa zadychti? A jaké sídlo spasitelného usebrání tento chrám, rovněž toto město! Neboť byvši napojeno v tisíci letech modlitbami a vůněmi voskovic, nepřestalo býti městem svatým; podle výroku jesuity, jehož jsem potkal toho dne, „Santiago ostává velikým klášteřem“.

IV

Santiago nebylo by ničím, kdyby již nebylo „velikým klášteřem“. Za hluboké noci, před svitáním a ve dne, každé chvíle, zvonům katedrály odpovídají zvonky samostanů, jedny se zbarvením živým a tvrdým, jiné nařikavé, jiné bijící v zmateném štěbotu rázy uchvátanými, jako zvonky v Provinci a v Itálii. Ony udržují nad dřimotným městem neviditelný tep zbožných srdcí. Vyjma střed, kde krámy přinášeji s sebou jakýs ruch, poutník může hodiny blouditi ulicemi, jak kol rozjímavého klášteřa. Co dvacet krokův se namátne kostel, kaple: Maria Salome, Kaple Apoštolů, Svatý Martin, Svatý Roch, Svatá Klára, Karmel, Svatý Dominik, Kaple Dušičková a kolik menších, kterých jsem nespáčil! Nemocnice, útulek pro žebráky, koleje, universita, sama radnice, — stavěna původně, aby byla seminářem, — všechno má pečet církevní kázně.

Občas jde se ulicí, jak je dlouhá, mezi dvěma pyšnými tmavými zdmi, na nichž iněžky, podobné zeleným klecím, kryji okna jizeb. Klášteřnický vzhled architektury neměl by

nikde ve Španělsku nic překvapujícího; jest to země řídkých oken na venek, života sestředěného v svěži důvěrnost patiů. Avšak v Compostelle příliš objemné rozměry řeholních budov dávají tušiti slavnostní smutek jich opuštěnosti: nejeden ženský monastyr, kde šedesát řeholnic kdysi blaze žilo, chovajících pod střechoujedvažedvanáct. Nejrozsáhlejší z nich, klášteř Benediktinek de San Payo vedle katedrály, ohrazuje strohou svou masou náměstí los Literarios, proti bráně Odpustkové. Seminář byl v XVIII. stoletírovněžopatřím Benediktinů.

Navštívil jsem jej hned po příchodu a v křížové chodbě, sotvaže jsem tam náhodou vstoupil, střetl jsem se s mladým knězem, s nímž jsem se vbrzku spřátelil. Abbé da Viña Transmonte mluvil obstojně francouzsky, abychom pomáhající si latinou a drobtem ně španělštiny mohli rozprávěti bez překážek. Získal mě výrazem nelíčené živosti a přímosti. Dlužno, abych pověděl mimochodem: co jsem seznal o kléru španělském, nijak neospravedlňuje našich předsudkův o něm; krajní důstojnost v chování, znalost theologie, vědy, a ještě více chuť prospívati v nich, trvalé zanicení na místě apoštolského ducha, jehož nezbytnosti tito kněží pocítují méně než naši, poněvadž země v celku jest s nimi. U abbé da Viña pojila se s kněžskými vlastnostmi lahoda pravidelné a čisté tváře. Obrážela asketickou tichost zbystřenou energií. Vidím jej stále v kroužku, jemuž kdysi právě předsedal, hlavou se opíraje o hnědou usní křesla, s tlumenou průsvitavostí čela a hubených skrání, kam se hrnula krev při nejmenším vzrušení, s bradou latinské mince, s nosem drobným, ač zabíhal poněkud dolů, a zvlášť s očima, dvěma gantovými zornicema metajícíma černé plameny panenského jasu.

Nabídl se mi velmi prostince, že mě provede Compostellou, a nazejtří byl zprvu mým hostitelem v semináři,* opuštěném, ježto byly prázdniny.

Seminář byl zbudován Benediktiny velkolepě, nepochybně ubezpečnými, že jej Řád bude mít ustavičně v držení. Schody o mádlu z prolomovaného kamene byly by hodny královského paláce. Podíval jsem se románské klenbě refektáře, přísného a feudálního. Prošli jsme mimo patnácte tisíc svazků v knihovně. Kaple mě více upoutala; ale nebylo to pro její krásy. Nemohl jsem se spřáteliti s tímto barokním stylem, s marnotratností pilířů, závitů, s oltářními deskami přeplněnými pozlátkovými andilkami.

Kostel Svatého Martina Pinario, příslušející k semináři, trpí tímž namnělým přepychem. Jeho veliká kupole rozlévá světáckou zář. Shledal jsem tam, jako v Capilla mayor basiliky, chvastounskou emfasi a žádnou zbožnou pokoru. Dvoji zlatená nebesa, z nichž jedna nerůdna, přechívají nad kaplemi; sedadla kůrová spoléhají o nádherné pažení; honosi se řezanými výjevy evangelními, postavami svatých osob; ale sloupečky pohanského vkusu dělí jich medailony. Sakristie se mi více zalíbila; skoupě jsouc zdobena, má ony dlouhé a uslechtilé kredence s měděnými jilci, na kterých by se mohly schystati kázule ke mším celého konklave.

V Svatém Martinu tak jako jinde staletí revolucionářské nevědomosti, XVII. a XVIII., přejela svým pluhem: z prvotního opatství, zasvěceného biskupem Gelmirezem, neostalo ni sledu. Pověděl jsem abbému da Viña, jak mně to rmoutí. Ale Středověk jej tuze nedojímal; spokojoval se těmito nárnými oltářními deskami, jež vyhovovaly jeho španělské

* Ve Španělsku velký a malý seminář nejsou odděleny: jeden je v prěm, druhý v druhém poschodí téže budovy.

přichylnosti k herojským a bohatým dekoracím. Co miloval kromě bohoslužeb, byla poesie, krasořečnictví; když jsem jej zašel později navštívit, předčítal mi ochotně z kastsilských básníkův a jistil mně, že žádný francouzský spisovatel by nemohl dostihnouti zvučné síly jejich rhytmů.

V neděli ráno jsme se společně odebrali do nemocnice los Reyes catholicos. Portál její jest rozkošný: ačkoliv jeho římsovi a výklenky vypracované jak krajkový vzorek prozrazují frivolnou duši renaissance, sochy svatých, králův a královen zůstávají naivní a zbožné: dvě nejspodnější představují, jedna v pravo Adama; druhá, tváří proti němu, Evu, oba dva hanbíci se za svou nahotu po Pádu; jsou zde, a bychom si připomenuli, jestliže jsme toho zapomněli, odkud pocházejí tělesné bědy, a proč dlužno je pokorně snášeti.

Oltář s Kristem nahoře, dodává šeré předsíni vážnosti kaple. Vstoupili jsme do patia, jehož pokojné oblouky spočívají na vysokých a štíhlých čtyřhranných sloupech laškovného půvabu. Uprostřed šuměl vodomet; rekonvalescenti seděli u osluněné nádrže. Zpozoroval jsem řeholnice obíhající hbitou chůzí, obvyklou u Sester Svatého Vincence z Pauly; leč jich čepec pohřešoval vlnivé šíře a jejich šat žhavé modří nevyrovnal se šatu našich Sester, oně šedé modří, tak zhrdající marností.

Vstoupili jsme do nemocenských sálů. V prvním nalézali se horečkou stížení; tupou tváří zírali, jak mjíme; byl bych je chtěl poutěšiti každého několikola slovy, ale měli jsme toho tolik shlédnouti, neboť nemocnice jest nesmírná, rozčleněná pořadem dvorův a křížových chodeb. Nicméně, abychom se jí podívovali, bylo by třeba neznati ani chorobince Svatého Jana v Brugách a ještě více v Beaune, kde myšlenka,

poctiti královsky nemocné a chudé, stvořila jedinečný zá-
rak.

Odcházel jsem poněkud zklamán; nedaleko odtud, v u-
lici poblíž katedrály, jsme se zastavili před svatyňkou u-
zavřenou jednoduchou mříží; spatřuje se tam v pozadí Svatý
Jakub, tmavě umístěn mezi svícemi: jest to Kaple Apošto-
lova na místě, kde býci táhnoucí la Santa Cueva se zara-
zili, vzpěčující se jíti dále. Poblíže vyvěrá zřídlo; mělo prý
po dlouhé věky záračné účinky; když však vira upadá, zá-
raky mizejí.

Jsou i jiná zákoutí v Santiagu a okolí, odkudž se mi do-
stalo mocných dojmů křesťanských. Abbé da Viña mě za-
vedl jednoho odpůldne za město do Santa Maria la Real
de Sar, kostela porouchaného a strmicího ve výši, zbytku
převůry augustinských mnichů, kterou založil v r. 1174 ve-
líký Gelmírez. Letiti kanovníci a vysloužili preláti se tam
uchylovali; chodili toliko o nedělích a slavnostních dnech
poobědvat k arcibiskupovi, poté opět sestupovali k svému
kolegiálnímu chrámu v hodinu požehnání.

Byla to slast pro mne oddýchati mezi poli. Obloha byla
něžná a lehká. Se zalíbením jsem patřil na vesničany, ani
sekou otavu; ženy sedíce v trávě pletly; kozy oškubávaly
křovi; na čecherci chlumu tenounké sosny v řadě se na-
kláněly s pívabem dětí, které si hrají.

Převůra dlí o samotě prostřed luhů, sousedíc s potokem
Sarem, v němž se poutníci, než vstoupili do Compostelly,
koupávali na znamení očisty. Dnes už není leč předměstskou
farou, vzezření poskrovnělého a schouleného, jako naše
někdejší venkovské kostely.

Kráčime přes hřbitov, který jest ostiňován zdmi, troji-
tou apsidou a masivním předbraním. Opěrné oblouky, zohy-

bané a drsné, podpirají zevně prazvláštní sklon lodi uvnitř:
nebo sloupy, místo aby se pialy přímo vzhůru, stoupají v šik-
mém paprsku jako stromy boru vichrem do zadu nachý-
lené; tento sklon se přenáší na obloučky; takovým způso-
bem budova vyhlíží, jako by se chtěla sesouti. Odtud vzniká
nevolnost očím a ruší pokojné rozjímání v této svatyni nic-
méně tak vážné. Nedávno ji zaplavil Sar; kostelník, starý
chrapoun oholených lící, zakřiveného nosu, hrubých úst,
nám ukázal ve škvíře podlahy, která nadzdvihá půdu, vo-
du bahnějící kolem pilíře.

Dvě sochy na hrobkách dlouží se u stěn. Na boku jedné
lze ještě přečísti: „*Hic jacet Bernardus... quondam ar-
chiepiscopus*, kdysi arcibiskup.“ Don Bernardo opomenul
připojiti slova, která kardinál Lavigerie, milovník antithe-
si, si přál dáti v čelo svého pompěsního náhrobku: „*Nunc
cinis*, teď popel.“

Z kláštera ostává jediná troska, devět úzkých oblouků,
jichž hlavice přiozdožené listovím spočívají na sloupečcích
prostě po dvou sdružených. Pokračuje dále šerednými ar-
kádami omitnutými vápnem. Hrábě a lopaty byly pohoze-
ny na hrobě jakéhos abbé; jeho socha měla nos uražený.
Uprostřed dvoru slepice kutaly v bujném trávníku, jaký
vyráží na mrtvých.

V tomto chrámě Svaté Marie Královny abbé da Viña mi
vyprávěl podrobnost, v níž dobře se jeví úcta Španělů k Ne-
poskvrněné: když sereno — jehož užívání jest nyní odstra-
něno — chodil ulicemi, počínal svou obchůzku městem
zpívaje: *Ave Maria purissima*, a na nebi se rozvíjel, od-
povídaje jeho prozpěvování, růženec hvězd.

V Santa Maria la Real* jsem našel jen kostrouna zanik-

*Tolikéž v Santo Domingo, které se stalo útulnou pro žebračky.

lého opatství, avšak mohl jsem navštívit dva samostany posud obydlené: konvent de Belvis a dům Františkánů.

Belvis jest dominikánský klášter pocházející z XIV. věku; chtěl jsem se tam popatit po almužniku, Otci Capillanovi; měl jsem proň dopis jednoho francouzského Bratra kazatele. Sešel jsem na východní straně Santiaga pěšinkou mezi zdmi, více podobnou dávnému žlebu bystřiny než užívané cestě. Zápach nečistot tam houpl pod poledním sluncem v olověném vzduchu. Dal jsem se přímo návrším až k ulici sestávající z bidných chýžic; prasata vcházela do jizeb, vybíhala; majetníci se s nimi dělili o totéž bývání podle staletého zvyku venkovanů ve Španělech.

Belvis na pravo tarasil obzor; klášter se podobá velikému a starému dvorci s fasádou zpeřestěnou žlutými a černavými mechy. Žebračka dřepící pod obloukem předsíně se vzpřimila, vystoupila po schodech přede mnou, zazvonila. Byl jsem uveden vytáhlým a bledým mladíkem. Padre Capillan přišel ve chvílce. Při pohledu naň jsem se podivil, kterak může mnišský výstroj zjemnití nejtriviálnější škaradost: leb holá, čelist, zuby i skráně ohromné a na této kostbě sveřepé živočišnosti zlaté okuláry, takovým se představil kaplan Dominikánův. Avšak prostá a bodrá dušička nula se z očí, z pohybů; přijal mě, jako by mě byl od let znal. Zpovídal jsem se mu latině prošpikované španělštinou, již poněkud těžko rozuměl. Potom mě zavedl na malíčký balkon, odkud rozhled obštíhá všecek jeden svah města, pyšné zvonice basiliky, kupole četných kostelův, velebná to nepřetržitost, ale šedá, tížící budovy, zmírněná zde onde tmavými pažity.

Tázel jsem se ho, bývá-li klášter trvale osídlen. — Nikoliv, odvětil, pohrávaje růžencem zavěšeným u pasu, jest

jich až přiliš, muchos, muchos. A prstem mi ukazoval na severu Carmel, Santa Clara, hned vedle Benediktiny, Mercenarie a jiné.

Belvis aždo 1836 měl pozemky; tenkrát jeptišky o všecko obrány, vyhnány; a v přítomné době nemají zabezpečen ani zítřek.

„Zpívají, děl jsem, jako ve Francii hodinky o půlnoci? — Ach! nikoli, di, jsou křehotinky; Jeho Eminence jim to zakázala.“

Byl jsem na tom, abych se poroučel; Padre Capillan chtěl mi ukázati kapli. Zavolal na svého služebníka, žáda je cerillas, zápalek. Nevěděl jsem nač; sluha se neozýval. Tu mnich přirazil dvéře, chopil mne za ruku a vtáhl bez světla do chodbičky, kde byla tmoucí tma. Kráčel ve svých neslyšných trepkách mlčky a tiše; cítil jsem, že sestupujeme, potom, že jdeme nahoru. Zakoušel jsem zvláštního napětí, suna se takto v černu, veden rukou, které jsem neviděl. Pojednou mi pravil: „Escala“; několik stupňů nás vzneslo k jiným dveřím. Mžikem se ostře rozsvětliilo; vstoupili jsme do osamělé kaple. Řeholnice na kůru neviděny žalmovaly; harmonium udržovalo tón. Padre mě zavedl k hlavnímu oltáři, abych si zblízka prohlédl Nanebevzetí malované reliéfně, Marie vznášející se na štukových oblacích mezi anděly karminových tváří v dešti zlatých paprsků, které Otec pouští ze svých rozpiatých dlaní. Avšak já byl více pozorliv na hlasy mnišek, střídavě mdlé neb oživené horoucnějším unisonem. Zdálo se mi, že verše ulétající těmito panenskými rty padají s místa pokoje a odpykání. Takto asi znějí Žalmy v údolích Očistcových.

Když jsem se loučil s Padrem Capillanem, tiskl mi obě ruce s vřelostí jako příteli, kterého jsme dlouho čekali a

s nímž se snad na tomto světě už neshledám. Obešel jsem belviský sad od roviny a šel jsem si sednout na zidku vystavěnou z kamenů na sucho. Venkovanka zpěvujíc si, rozvěšovala před bílým domkem prádlo; vzdálený kohout protahoval svůj křik. Na jihu spatřil jsem Pico sacro, vrch, kam učedníci Svatého Jakuba šli hledat divokých býků. Druidové tam dříve byli nastavěli dolmenů, které dosud viděti. Nebe jako zlatistá voda stékalo po jeho nahých bocích; kol vzdálenějších vrcholků tetelily se průzračné, akşamitové stíny. Nicméně kraj ostával přísný; Pico sacro i na slunci podržuje barvu tabákově hnědou, v jakou Galicáné rádi se šatí a která jim dodává mnišského vzhledu. Kruh horstev obmyká Compostellu, tento ohrovský monastyr, jako nějakou ještě obrovštější klausurou.

Myslíl jsem odcházejce na útlé a libezné Dominikánky, jichž hodinky právě v tu chvíli jsem slyšel. Pro mne, poutníka, vydaného rozřizitostem měnivých divadel, jich život uzavřený za těmito zdmi, tolik již ztopený ve věčnu, že bude jim učiniti toliko krůček z cely do Ráje, představoval nejkýženější z odpočinků. Kdy as dostihnu neminoucího sídla, svatého pohoří, odkud již nemožno zpět sestoupiti?

Belvis nicméně, ačkoliv zahlednutý s prahu, zatížil mě smutkem svého úpadku. U Františkánů naopak setkal jsem se s klášteřem v plné síle a plném zdaru. Nevěda o něm, měl jsem jej vraceti se kteréhos deštivého večera z předměstí na západě Santiaga; stoupal jsem uličkou, již obháni vpravo mohutná zeď vzdutá jako val; zelené mřížky čtější před malými okýnky prozrazovaly klášter. Kaple byla asi v sousedství, neboť dolétal ke mně mužský zpěv, jež varhany protkávaly vzdušnými harmoniemi. A tato hudba mi připomněla jiný večer v Granville, kde s baš Ská-

liska jsem viděl moře vzdouvati se v mlhách, zatím co v blízkém chrámě burácely hluboké záchvěje varhan.

Octnův se na náměstí, objevil jsem vstup do kaple a v dutině výklenku poznal jsem obraz Svatého Františka, ač hodně šeredný. Uvnitř v jediné lodi, samotinká stará žena spala, sedíc na kraji dlouhé lavice; řeholníci nahoře v pozadí kůru pěli nešpory.

Prodlel jsem až do setmivky naslouchaje jim; kostel jejich, přes špatný svůj vkus, mě urážel méně, než bych se zde byl nadál; přivykl jsem nabubřelým pozlátkovým cestám, troji řadě soch nad sebou na oltářích a snažil jsem se vztahovati k sobě moudrý pokyn Svatého Jana z Kříže: „Duši, která není ochotna modliti se na každém místě, nýbrž jediné na onom, které jí jest po chuti, velmi často pochybí milost modlitby; neboť neumi čistí, praví přísloví, než v knize svoji vesničky.“

Nazejtří vrátil jsem se do kláštera v průvodu abbé da Viña. Pod vchodem jest postaven kamenný stůl; tam se dává jisti žebrákům. S klenby visel provaz; zvonec, jímž jsem zacínkal, měl sladkost zvuku v pravdě andělského. Bratr, jehož špatně holená lice a rozjásaná tvář hlásaly s jeho svatým Patronem rodinnou podobnost, nám otevřel zasklené dveře hovorny. Mnich tam měl návštěvu dělníka a jeho ženy. Zde jako jinde Františkáni se přáteli s ponížennými, neboť jsousami z nich a více než jini se přidrželi slov: Vždycky budete míti chudé s sebou.

V klášteře byli jsme přijati mladým otcem, Padrem Athasiem, který přicházel z Assisi a do úmuru badal o dějinách svého Řádu. Práce a posty zvalcovaly jeho tvář přibledlou a zkrabatělou kolem rtů předčasnými vráskami; avšak studentská veselost trochu pofouchlá, jiskřila jeho

nedokrevné oko a překotnou mluvu. Ukázal nám zprvu síně, kde mniši zatídili rudimentární sbírku rostlin, zvířat a vědeckých přístrojů:

— Jest to pro vyučování, vece mi, Bratři a noviců.

Ti tehdy užívali svého volného času a zdáli se ohnivě zaujati hrou v kuželky; někteří pokojně rozprávěli v hloučku na stupních fontány.

Kláster přes prostý svůj vzhled jest zosnován podle rozměrnosti společné všem řeholním budovám v Španělsku, kterou jesuité přenesli k nám svými kolejiemi. Padre Athanasio nezatajil své pýchy nad knihovnou; chtěl mně půjčiti knih. Cestou mi vykládal veselslavné počátky domu.

Svatý František sám jej založil, když v roce 1214 konal svou pout. Našel si noclech u uhliře, jménem Cotolay; když se jednou v noci modlil venku na úpatí Monte Pedroso, poznal zjevením, že se má na tomto místě zroditi samostan jeho synů. Vyžádal si u opata benediktinského několik jiter půdy a slíbil, že je bude spláceti odváděje mu každoročně „un cestillo de peces“, košík ryb. Potom pravil Cotelayovi: „Bůh chce, abys mi zde vystavěl klášter. — Kterak vás může poslechnouti chudý uhliř?“ namítal Cotelay. Stal se však div a způsobem jednoduchým: Svátý František zavedl Cotelaye na roli, kde mu poručil skopati prsr, a tu se naskytl poklad.

Dnes Františkáni v Santiagu nespolehají na zázračné poklady, aby se uživil. Mají své ovocné sady, mešní almužny a co Stát jim uděluje jako ožto strážcům Svaté Země. Zvláště však odchovává jejich dům misionáře pro Maroko. Užasi jsem dovidaje se, že do této Afriky, kde Španělsko usiluje opět sežiti kus svého císařského pláště, mnichové, kteří ná-

sledují výbojně armády, roji se z lúna Svatého Jakuba, Matamora.

Navštívil jsem ještě několikrát veselé Františkány; ale nebylo to u nich, kde jsem se nejvroucněji přivinul k mystickému srdci Compostelly; třeba se tu vrátiti k dvěma věcem, k nimž kromě katedrální krypty se upínají nejryzejší okamžiky mé pouti: la Capilla de las Animas a la Puerta de la Gloria.

Měl jsem příležitost docházeti k muži fídké přívětivosti, señoru Garciovi Queipo. Byl nadán veškerou hybkostí ducha Galičanů, nám mnohem bližších než nemotorni Kastilané; nehledíc k přízvuku mírně ostrému, bylo mně, jako bych hovořil s krajanem. Malý, prosedivělý, shrbený, modrých očí, úsměvu dvorného, mluvy skromné, představoval ve své osobě zjemnělost kontur spíše francouzskou než španělskou. Hovor s ním otvíral mi anekdotické výhledy na přítomný stav Španělska, jež by tu byly zbytečny*. Procházel jsem se spolu podél l'Alameda a starými ulicemi:

„Znáte, tázal se mne kterého dne, Kapli Dušičkovou? Pojdme tam, spatříte podivuhodnou Křížovou Cestu.“

Byli jsme tam v předvečer mého odjezdu; tento kostel, i kdyby nic jiného jej nebylo vyznačovalo, býval by mne uchvátil prostě kultem, jemuž byl zasvěcen: od pěti hodin do poledne slouží se tam mše za zemřelé; s jeho oltářů padá na svět trpících duší ustavičná rosa Krve, která chladí.

* Budiž však přece uveden éláneček dějin, jež by nebylo dobře pomínouti: innoho se natlachalo, že královna Viktorie konvertovala z nutnosti, ale zůstává potají anglikankou. Nuže, za eucharistického kongresu v Madridě, M. Queipo účastnil se, v kapli Escorialu, noční adorace před Největější Svátostí. K třetí hodině ranní spatřil vstupovati dámu se skrovnou družinou: byla to královna. Vstala před rozedněním, aby přijímala při první mši.

Ubožáčky a žebráci jej plnili, jako by jim byla bývala svěřena péče přisluhovatí kněžím při Mementu za mrtvé. Kolkolem v kaplich italský umělec XVII. věku vydlabal a namaloval Umučení s realismem sic bez hloubky, avšak nevšední vášnivostí postav a postojů. Žoldněři a holomci mají mědnaté tváře vřeštících hovad, jak bychom je mohli viděti v těchto dnech za stávkových bouří v Culloa. Kladení do hrobu seskupeno jako krásná truchloherní tryzna kol mrtvoly, jejíž zsinálá hlava se kácí.

Dílo dotklo se mne méně než doufal M. Queipo. Ale vycházejí z kostela, pozdvihl jsem zraků k portálu, který se mi byl zprvu jevil nevkusným: mezi čtyřmi objemnými dorsovkými sloupy, pod trojúhelníkem kabřince, slunce plně ozařovalo mramorový vlys, zobrazující muže i ženy vnořené až po prsa do výhně Očistcové, oči upřeny k nebesům a ruce sepiaty s výrazem nevýslovné toužebnosti.

Toto prostinké zpodobení rozryvného tajemství odvedlo mé myšlenky k příbytku bolesti a vytržení, kde tuším žiji moji nejdražší, a zdálo se mi, že jako pozev žalobného zvonu, slyším v peci jich chvalozpěv:

Ó plameny, jež umíte zžirati, zžirejte nás mocněji. Cherubinové, dmýchejte v ně. Ať proklá nás žhavé ostří vašich mečů. Pospěšte si, milosrdné plameny; stravte v naši bytosti vše, co nejste vy; učíte nás mrštny a svobodny, jako jste vy, čistí jazykové Ducha Svatého.

J sme s tebou, Pane, a už nic nemůže způsobiti, abys Ty nebyl s námi. Pro nás zuby Saně jsou vylámány, zlo přestalo; jsi tu jediné Ty a rozkoše Tvé Slávy, jež se neskončí nikdy. Jako kojeňátka po prsu, když žízni, pláčeme o Ráj. Přiostrí naše trýzně, a af tam vejdemo hbitěji. Ó lidští bratři,

kteří ještě můžete získati zásluhy, trpte, modlete se, osvobodte nás!

Z kaple Dušičkové k basilice je vzdálenost kratičká. Obrátil jsem se tam, abych se poroučel Apoštolu a pozdravil ještě la Puerta de la Gloria. Naposledy pocítil jsem naději plnou slasti, jimiž jsem se ochvíval pokaždé, přicházejí za lektoriem do zadní části hlavní lodi v hodinu, kdy zapadá slunce. Pokročil jsem až do hloubi předsíně a snažil se vštípit pro všecek život do paměti tyto radostné obrazy tak dokonale naivní, že žádný umělec křesťanský, myslím, nevlil do přesnějších a pokojnějších tvarů náboženské pravdy nejsvrchovanějšího vidění.

Dílo připomíná svou osnovou Soudy našich katedrál. Poněvadž však triumf Svatých a Apoštola Jakuba určoval myšlenku výtvarníkovu, náleželo, aby se Peklo omezilo na stručné zpodobnění: z podezdívky piliřů vyprošťují se se vzdorou hlavy ďáblů neb potvor zobrazujících kacířstva a nepravosti; všecky kameny sloupů, chrámová klenba spočívají na nich, a jejich rozjevené tlamy pokoušejí se řícti pod hrůzou této těrchy; jest to sláva Spravedlivých, která je drti; ejhle, idea Pekla, jaké pro rovnováhu žádá nekonečnost Ráje. Spatřeny o sobě, tyto obludy jsou poděsné: prasečí uši, supí zobany, ropuši čumáky, boulovaté a zpuchlé, zmitají se s výrazem zvířeckého zoufalství; jedna z nich vztekem hryze se do pracky. Kromě toho odsouzcenci zjevují se pod bočním obloukem po levici Soudcově. Ale na ně se ani tuze nemyslí: škleb Zatracenců ztrácí se v jásotu Blahoslavených.

Sledoval jsem zvolna, od jihu k severu, řad proroků rozvržených kol piliřů pod třemi oblouky; dva nejkrasnější vedle Anděla, jenž fouká v troubu, tváří se, jako by svěřovali druh

druhu zaslíbení Spásky. Jiný opodál, s dlouhým vousem do špičky, zdá se, že praví svému sousedu, bezvousému a mladistvému, držícímu na prsou rozervěnou knihu: Ano, ON přijde. S druhé strany Isaiáš, čelo ovínuto turbanem, je po boku Daniele, který se směje, a Jeremie smutného je sklopenýma očima. Ve středu achátový sloup dělí a nese tympanon; jenné reliéfy dávají vyniknouti vinné trásni břechlanové, pňouci se z hrudi starého krále až k nohám Mariiným, již ona chrání se dotknouti, naznačujíc takto své počell bez poskvrny.

Povýše sloupu Svatý Jakub sedě zpoléhá hlavou o širokou svatozář; v prstech svirá pergamen rozvinutý na kolenu. kde se čtou tato slova: *Misit me Dominus*. Jeho tvář podobá se tváři Ježíšově, buď aby se připomnělo, že společná krev je příznila, buď že učedník i vnějškově se ztotožňuje s Mistrem. Rysy Apoštolovy, vážné a mírné, pravidelné, vous jeho do trojúhelníku souhlasí s typem posvátné tradicionelní krásy. Jeho víčka jsou zavřena, rovněž rty; v tichu naslouchá nitrnému Slovu a tam se usebírá, jako kněz ve chvíli, kdy přijímal.

Nad Svatým Jakubem Ježíš, větší a velebnější než jeho Apoštol, pozdvihuje rozkřídlené ruce a ukazuje své zářící rány, zatím co na pravo Archandělové nesou trofeje Utrpení. Evangelisté píši vedle, jako by jim diktoval. Ještě výše tísní se nesčetné postavy Serafinův a Vyvolenců, bouhelatých a mladistvých, s ekstatickým klidem; konečně na ohlu archivolty opletené hustým listovím, čtyřia dvacet starců, taktéž mladistvých vzezření, zasedá na způsob nějakého sněmu; někteří se převracejí nazad, zpiti blažeností, která se počíná bez konce. Většina má čelo věněno vínkem; jini drží číše libých vůní, jini violy, harfy, psaltriony.

Všecek jásoť Ráje viděl se v nich překypovati; Nikoliv, toť přilíš! zdálo se, že praví.

Bylo třeba prostinké víry starých sochařův, aby se tou měrou vyjádřil nebeský Jerusaleml, kde sídlí dověčně; Danle jsa již obrácen k tomu, co pomíjí, viděl asi duše unášené v reji světla a hudby do nekonečna hlubšího, propastnějšího. Tato myšlenka mi nepřipadla tenkrát; ale zatím co jsem zíral na pokojné shromáždění Vyvolených, ruce Ježíšo Krista, tváře Archandělův a Evangelistů ožívaly v zapadajícím slunci. Ono nitilo různost jich lícf a azur jich plášťů. Jejich zasnulé oči zdály se hotovy procitnouti k vzkříšení, melodie chvěla se na němých harfách. Já sám jsem se zapomínal u věčnu jich Blaženství. Nedaleko mne chudá žena stoje rozjímala a modlila se...

Ó Svatý Jakube, šepotal jsem octnuv se opět v Capilla Mayor, abych tam poklekl naposledy, nejsem než atom stínu v Božím slunci. Sžehni mě, očisť mě; ať opustím tvou svatyni, žádostivější té slávy, v níž tě spatřím!

Vzdaloval jsem se z Compostelly za jitra, kdy přišlo, avšak srdce máje plno světelné pohody. Málo měst zanechalo mi kouzlo tak čistě vši hořkosti. Kdybych byl někdy vypovězen z Francie, rád bych se sem utekl. Miluji ji tím více, že jest nyní opuštěna; a není si želati v jejím zájmu, aby se opět stala karavanserajem velikých poutí: přilíš kramářství by se vrhlo na její nízké boudy, hnusné činžáky by se zdvihly tam, kde zpívají monastiry. Avšak chtěl bych, aby poutníci méně zřídka přicházeli tam hledat, jako jsem já učinil, místa k rozjímání a křesťanské obnově. Její život minulý i přítomný dal by se dosti vhodně znázorniti kymáčením botafuncira, kaditelny slavnostních dnů: *Stoupe*,

houpá se v obrovských kyvech; uhle řefavějí, zápal dýmá,
potom sestoupí a spočine tiše na zemi; avšak nehasne. Jda
mimo, dmýchl jsem na posvátný popel; po mně jini rozpla-
mení červené uhle mocněji a výše.

HORA SVATÉHO MICHAELE

Před chvílí jsem ji zočil z veřejného sadu v Avranches. Úprostřed zahnutých linií vod a třaslavých písčín homole ostrůvku protrhávala mlhu hebounké běli, kterou dubnové slunce lhostejně rozpouštělo. Řeklo by se, malá vyhaslá sopka opatřená hrotitou zvonici; na špičce vížky třepetalo se cos neurčitého jak rozpiatá křídla ptáka, jenž se v:há dolů.

Přes to, že jsem ji znal od prvního dětství z obrazu, neobávil jsem se vstěpování její siluety: tuto skálu zde vyvřelou z prvotných tavníc, než ještě bylo moře, kterouž vlnobiti poté tisíce a tisíce věků tvárnila, neviditelná Mocnost označila znamením; vodorovný obrys břehů prostírá se, jen aby ještě nesmírnějším valem obepial svatyni vyvolenou Archandělem, pevnost neporušitelnou.

Nyní se jí blížím. Necháváme za sebou holé pláně, pastviny, kde šinou se vlnivé hřbety ovec popásajících se bez pastýřů. Solný vítr, studený a svištěcí, metá šedivou stříž

pršek. A již se hýbáme po hrázi, ošklivé hrázi: Středověk by ji byl odsoudil jako pohoršlivou, ale z jiného důvodu než naši estéti, prostě poněvadž jest pohodlím a že nepatří, aby poutní místo mělo přístup příliš málo záslužný. Ostatně, — jestiž to víc než patrné, — ruší, nehodíc se do krajiny, komiháni příbojů, strohou samotou hory, proti vůli sletované s pevninou. Dlužno se podvoliti podél této silnice předění automobilů, piskotu lokomotiv. A kterak šeredným způsobem spěchá opřít svůj násep o půlměsíc valů!

Toť, co se mi z Hory samé zdálo nejnechutnějším. Nyni však blíže se, nevidím ji v celku; zraky mé bloudí po nenesmírnosti píščin, plavých pod ohni Poledne, ale smutných v tento čas slabého přílivu; sítkoviny potůčků se blyskotají; v levo řeka Couesnon kypí, zpět hnána vichry.

Na jižním svahu, ježž tvoří Hora, květné hlavice opěr apsidy a závratná vížka jeví rozlet modlitby, naději nadsmyslnou; ale gigantická zeď opatských budov vrší se strmě na skalních tesech a masivní tělisko zvonice vyjadřuje toliko drsnou a feudální vůli obrany, nedbajíc, aby vítala poutníka. S této stráně se opatství zračí skupeno, pozbaveno šíře; z dálky cítíme, že nahoře všecko, jak potřeba kázala, zosnováno bylo pro zápas.

Její dějiny opravdu nebyly než bojem bez úlevy: bojem proti uraganům, proti příbojům, proti dešti, proti zápalnému blesku; odpor proti lombardům Angličanů, proti ztěkání hradeb a přepadům hugenotů; boj podnes proti ssutinám, jež bouratelé a okrašlovatelé množí vnitř opatství; boj konečně v nebi mezi Archandělem a Saní, kterou drží pod ostrým svého meče, povalenou, ale živoucí.

Zdola jeho socha jest tak vzdálena, že lze toliko rozeznati na slunci odraz paprsků od jeho přilbice, jeho pyšná

ktřidla, kosovitě skrojená, a kord teninký jak nitka. Nicméně, ač sotva viditelný, naplňuje prostor; kdybychom jej usekli s makovice, srubli bychom Hoře hlavu. Svätý Michael tam vévodi právem věčného údělu; taktěž zátočina předhoří, ostrovy patří Jemu; moře třese se před svým pánem: *Immensi tremor Oceani*, znělo heslo rytířů jeho Řádu; zároveň však, jako jest archandělem Spravedlnosti, on jest to, kterého vyzývá třesk mohutných příbojů za večerů rovnodenní, úpěje se všemi tvory v očekávání příchodu Soudcova a konečného vysvobození...

Unavený můj zrak opouští sochu a níže se až do půl úbočí pod opatství, střetá se s drzou vývěskou salaše štípené na odív, aby přivábila turisty. Reklama a turistika zde řadí neomaleněji než jinde. Nalepili by na šíšák Svätého Michaele, kdyby přístup tam byl méně krušný, nějaké obrovské návěští nového kvinkvina.* Z těch stotísic návštěvníků, jež Hora vidívá prouditi po všechna léta, tři čtvrtiny se cítí uspokojeny, pojedli-li omeletu, kukátkem-li se pohlednou po kraji a mohou-li říci: „Viděl jsem opatství“.

Od přístavního zakolení, jež vyúsťuje do Přední brány, jste napadáni zřizenci hotelů; průvodci trápi vášsvými nabídkami; když minuvše Královskou bránu dáte se stoupající silnici, začínají se sklady s památkami, lasturovými výrobky, devocionaliemi a kupci na číhané hašteři se o cizince. Od samého začátku poutnictva tomu tak bylo; první obyvatelé Hory, kteří přišli z Avranches, byli rybáři, jichž ženy prodávaly už v X. věku poutníkům „mořské ulity“. Později mniši uložili „cetkářům“** velké nájemné, a ti se

* léčivé vino bylinské. P. př.
** V. Paul Gout, *Le-Mont-Saint-Michel*, sv. I., str. 344 — 345. Jeho abbe Boschoeuila dílo mně ušetřuje stopování místní historie, jak jsem učinil při Compostelle.

chystali zavřít své krámký, když tu dobrotivý Karel VI., přišed vykonat pobožnost, je břemen zprostil.

Avšak výstřelkem, který by v oněch dobách byl býval sotva připusten, jsou bizarní hospůdky, kde krásy, spíše pařížské než normandské, vás čekají na prahu nabízejíce vám „výtečného občerstvení“. Kruhovitě cesty v okrsku Hory připomínají silně alžírskou Kazbu.

Zastavuji se u paty mohutného schodiště před farním chrámem, jediným útulkem modlitby nyní, kdy opatství, otevřené všem větrům, nemá oltáře. Ačkoli chrám ten byl zvlečen v XV. věku, uchovává románskou jednoduchost prvotní modlitebny: balvan sezelenalé žuly, neotesaný, leží v hloubi lodí, jako by byli chtěli uzavřít na svatém místě netknutou zem srázu.

Vpravo mě upoutává kaple, kde hoří svíce; kryje sochu Archandělovu dosti bídnou, nehledíc k čelence obtížené klenoty, která mu vložena na hlavu. Moderním lidem, aby zobrazili ušlechtilé a s lidskou pravděpodobností Ducha světla, chybi naprosto důvěrnost s nadpřirozenem. Frémietův Svatý Michael ziskává tím, že jest oddálen co nejvš do prostoru; jest pouze kusem dekoračním; Frémiet učinil nezdolného bojovníka divadelním paladinem, jenž to nemyslí doopravdy se Sani; a tvář jeho zůstává obojetna; myslilo by se, že žena, herečka, byla sochaři modelem.

Chovám v paměti několik Svatých Michaelů ze Středověku; výtvarníkům bylo toliko zušlechtili feudální typy, a představili Barona nebes, jenž byl s to, aby povzněl lid k vyšším měřám odvahy a víry. Z nejmužnějších Archandělů jest v Brusselu na Radnici, rytíř tuhý a hubený, již starý, asketické jadrnosti, s křížem na čele a s taseným mečem.

Miniaturisté a malíři naproti tomu se zálibou vkládali do zápasu Michaelova se Sani rajskou něhu. Miniatura v Mešní knize Karla VI. ukazuje, na palouku u břehu řeky, Svatého Michaela, jinocha s kulatými a růžovými líčky mladého bohoslovce, v bílém rouchu, se smaltovými křídly; naklání se nevinně, aby udeřil zelenou a drápatou šelmu, která hrýže jeho modrý, liliemi zdobený štít. Svatý Michael, atsi tasí meč, afsi probodává kopím spodní čelist obludy, zhošťuje se tohoto úkolu s půvabnou jistotou nepřemožené bytosti, jež nemůže zápolíc ani trpěti úrazu, ani podlehnouti; nicméně žádný konvencionelní chlad nemící jeho pohybu. Třeba viděti v Hodinkách téhož období vojenský, avšak klidný postoj Svatého Michaela v osníři, jak píchá v hřbet strašného ďábla, který jemu upírá duši před soudnou stolicí Boží.

Jiné miniatury — jako ta, kterou obsahuje v Benátských breviářův kardinála Grimaniho, — představují Svatého Michaela zahaleného šarlatovým pláštěm; oba konce štoly kříží se na albě; zlatý polokruh, v němž je zasazen kříž, obepíná mu čelo, a vlasy splývají mu v prstencích až na ramena, pravice třímá meč, levice praporec; zdá se, že kráčí jako statný korouhevnik v čele průvodu. Na triptychu Soudu v Beaune halí jej táž kněžská nádhera; ale váží tu pozorliv na vřkách svých úzkostlivých prstů dvě duše, spravedlivou a zavrženou; v jasném oválu jeho podlouhlé tváře sladuje se mír Blažených a soucitná přisnost. Jedině víra dychtivá zřítí věci netělesné ve způsobách makavých mohla srovnati odstiny tou měrou protilehlé. Takovéto obrazy potěši v nuzotách, v kterých živoříme...

Nad kostelem na esplanádě jest vztyčena Kalvarie z mědi; zde v širém poli sloužíva se poutnická Mše; všech osma-

čtyřicet kantonů diecese coutancké si tu mnohdy dalo dostaveníčko.

Podle náspu táhnou se schody, po jakých se kráčí jen ve snách, klenoucích se nad nevyjadřitelnými propastmi. Nachýliv se přes zábradlí, spatřuji roh Divu, a pod jeho pyšnými zdmi bukový háj svahující se k břehům; trvá dosud jako hubený sled pohádkovitěho hvozdu, lesa scisského, ježž moře pozvolna vyplenilo.

Moře právě stoupá; křišťálný strumen přetíná v dáli měkké písčiny. Ale tu přikvačí z šira moře mrak; orkány zviřují na hladině tang, ba i tam, kde půda jeví se sucha, tetelici poprašky vod; plavé břehy šedivější do stříbríta neb černaji, nebo se místy zazelenávají. Couesnon čerí se žlutými vlnami; paprsky jiskří v tüních uprostřed sešřelých prostor. V tu chvíli mrak je skoro nad námi, řekli byste, že jest to horda archandělů noci v rouchách nadmutých uraganem. Nad mořem znovu se zastkvívá slunce, malé obláčky kupi se jak vlys se vzpinajícími se koni. Vlaštovky švitoří, racci krouží, liják omývá cimbuří; avšak zedník, který vystupuje, mi praví jda mimo:

— Vane příliš ostře, aby přšelo; *vitr požirá děšt...*

A již narůstá pruh azuru za střechami Divu. Nyni pokrývá mračno zvonice Avranšské; před hoří jsou jim zatopena. Milují tyto rušné a měnivé krajinky, kde nad nepohnutostí hory a opatství rozvíjejí se neutuchající bouře.

Přede mnou dvě zubaté vížky, nádherně postojem, shlížejí na barbakan Hrádku; jakým pádným a mocným rozmachem vbíhají schody pod oblouk klenby! Tato architektura, vojenská i klášterní, dostihá velikoleposti, k jaké se nevyšinuli feudálové svými baštami. Když benediktiňští kněží rýsovali a prováděli plány, nepracovali pro sebe, ný-

brž aby v Bohu, pod záštitou Archandělovou, dali přístřeší generacím mnichův.

Po boku jedné z vížek sedí žebračka v bedně, s cedulkou na hrudi; napřáhá svůj cínový talířek s vemlouvavou a libeznou prosbou, poněkud stonavou, jako žena, která ví, že peníze se jí hrnou. Stanu, abych se ostře podíval na slepou: čelo stisknuté, rty tvrdé, lice vypruděná solným vzduchem tvoří jeden celek s žulou.

— Od kdy sem docházíte? zeptal jsem se ji.

— Dvacet let, můj milý pane.

První oko ztratila ranou „lopaty na pečení chleba“, druhé „ranou do hlavy“; avšak opominula vyložití, kým ji byly zasazeny, a já nebyl tak nešetrný, abych se doptával. Později jsem zvěděl, že jí to řemeslo vynáší za sezonu tisíc až dvanáct set franků. Poděkovala alespoň jedinkrát Svatému Michaeli, z něhož žije?

Schody, na kterých si hovi, bývaly kdysi zahrazeny branou; dnes jde se přímo až do strážni síně, nato se prode mezi dvěma zdmi malou řetovou cestičkou, zkad se podívují ostrému sklonu tmavé, omšené střechy a hrubému nádlu stupňův ústících v širokou zelenou vitraj.

Zde vzadu jest nízký portál Almužnovny. Najdu tam bodrého fortnýře v kutně, jenž mi odpoví? Nikoliv. Jest tam snad zvonek? Vchází se bez zaklepání do „domu poutníkův a chudých“ změněného v předsíň. Dozorce prodává tu pohlednice; stádo návštěvníků čeká zřizence, který je povede. Bohudiky nejsem nucen jíti s ním a mohu probíhati sám opatstvím; na několik dnů stane se mým; vnikám do něho s jistotou, jako bych je byl oddávna obýval. Kráčí, spoléhaje na vůdce neviditelné, tak jako onen poutník

třemi světy, když slézal kruhy Očistcové nevěda, kam dojde, avšak bezpečně, že ve výši se otevře Ráj.

II

Kláster, zrovna tak jako kostel, nemůže býti nikdy zeizen. Afsi chtěli z almužnovny učiniti krám a vestibul proturisty, ostává tam svátostnost původního určení.

Nelze si mezi arkádami dvojité lodí nepředstavit dlouhých stolů, kde soucitní Bratři podávali utmáceným chudším chleba a potravu. Strohá dobrodušnost oživuje tyto románské sloupy a klenby, vybihající v otřený hřeben; nacházím tu spolu i dřevní latinskou sílu, kterou podědili benedikťinští stavitelé z Itálie, i francouzskou strážlivost, přesnou bez těžkopádnosti.

Sklep je pokračováním almužnovny; prodlužuje její loď, jenže piliře jeho jsou čtverhranné. Jich rozestavení proti sobě zdá se uchovávat liturgickou kázeň a rozlehlost místnosti svědčí, jaký nadbytek pšenice, vína, oleje se tu hromadil. Opatství bývalo až příliš opatřeno časnými statky; ano i v přítomné nahotě hlásá pýchu svého zaniklého blahobytu.

Na konci těchto dvou síní stoupám po točících schodech. Jest to úzkostná nepředvidanost obezděných závitin; střílny nicméně dovolují pozřítí ven do propastí; štěrbinou jednoho výklenku spatřuji jiskřivý Couesnon, vlhké písčiny a moře, které se blíží.

Blíží se přílivem téměř zdoluhavým a ne, jak tomu chce výklad cicerona, „rychlostí koně v trysku“, ba ani ne v klusu.

Kdosi řekl mi před chvíli, že ani od nynějška za týden nedospěje až k Hoře. Není toho vinna jediné hráz: rytmem moudrosti moře samo se zahání od břehů; nesmírný nános, který chlří za každého přílivu, je zatlačí od prostor, kde se dříve den co den rozlévalo. Kdybych byl přišel pro ně, bývalo by mne mrzelo jeho odstoupení; avšak jest snadno si představití vodstva uzavírající ostrůvek, obrácený stín lomenic, sochu Svatého Michaele třpytící se uprostřed vln, absolutní nehybnost a nekonečné kolísání v jedno spadající.

Nahoře poznal jsem proslulý sál Rytířů; byla to, myslí se dnes, dílna, ohřívárna a bibliotéka. Na tom málo sejde; zdaž mniši, kteří pojali ideu této stavby, nepodobali se Řádu rytířstva? Jich kastovnícká hrdost jest vepsána do čtveré řady sloupů; vypadají, jako by zasedaly v kapitole. Slunce se tam velebněžsky prochází; svým leskem postýlá výtrysk žeber, ušlechtilost hlavíc. Citím, že mezi těmito zavalitými dřívky koluje spokojenost, jako žijeme-li mezi bytostmi zdravými a uzpůsobenými odolávat. Důstojný vzhled celku vyvažuje pýchu moci a spolehlivá důkladnost jest nadnášena asketismem.

Řned vedle, v refektáři pro hosty, převládá vybranost, aniž se zvrhá v světáctví. Šest drobných sloupů, které dělí jej na děl, zpívá hymnu spanilosti, jakési pozdravení andělské. Jaký to byl zázrak, francouzské umění XIIIlého věku, tak jisté a tak vzdušné, tak strohé a tak libezné!

Jenže melancholie zpuštění přebývá v této dvoraně. Když klášter propadl nepochopitelné, nadpřirozené hanbě, že byl změněn v káznici, trestanci tu pracovali. Tím se stalo, že zdi jsou zomitány vápenkou; pláště krbů opírají se o podpěry; třpytného dláždění z dávnějška nic neušetřeno: šlapu po zemi z kypré hlíny a ze sádrového rumu; místo

malovaných oken šedé tabule, z nichž mnoho rozbito, zasnušují okenní listy, a severák, napříč tímto chátřáním, vyráží svoji žalobu chudoby, která hledá přístřeší.

Než koridorem, kam se nazdařbůh odvažují, dospívám do podivné síně, kterou osvětlují, jako nějaké sklepení, odlehle vitraje pěti kapliček. Ocítám se na prahu krypty, pod kůrem opatství. Velikánské pilíře, zamkli patriarchově, tvoří v půlkruhu necitný sněm.

Z dálky při matném svitu se zdá, jako by se dotýkaly. Otepi oblouků tlustších než korábní lana rozbíhají se po klenbě. Pilíře ty však přece nejsou nerůdny, neboť se vespolek ztenčují svým seskupením; hořejší masy, jež podpírají, žádaly k svému bezpečí takovýchto kolosů. Když zajdu do pozadí krypty, shledávám v tom překvapivou harmonii.

Drahý čas byla tu uctívána černá Panna; nyní kaple zbavené svých oltářů pláče pro Tajemství, jichž nezří slavit. Avšak božský úděs, smířící zářeží dlí v těchto katakombách. S potěšením zpívaly by se tu hodinky Velkého Pátku; představují si u pat pilířů mnichy, podobné Lesueurovým Kartuziánům, prostřené na zemi jak pytle, v jich hrubých hábitech, a dlouho se klanějíci.

A tak, když na konci schodiště vstoupím do hořejšího chrámu, srazí mě příval vítězného jasu. Ó nádherně rozvité románské lodí, se širokými pásy klenebními, s pokojnou plností pilířů, triforium o dvoji arkaturě rozdělené sloupečkem, růžovými a šedými žulami, mezi nimiž značí se kvádry začoudlé červení, jedini svědci požárů, kdy stavba tolikrát se sřítla!

Slunce velikým otvorem se rozlévajíc na mřížení klenební ze světlého dřeva, mírní masivní pohodu arkád; ne-

uráží žádný nesoulad mezi nimi a mezi úzkými žebry kůru, jeho sloupy vyšvihlými jak pišfaly varhan, kružbami jeho galerií, jeho dlouhými flamboyantními okny. Prostě, několikero lidských pokolení se tu vystřídalo v rozmachu téže viry, která spěla, stravujíc se, k vyhraněnější duchovosti.

Ale co naplat, napohledná radostnost kamenů pro kostel nestačí. Kde jsou svatostánky? Jak se naložilo s obrazy Archandělovými? V nejzazší část kůru jest vykázán starý zvon, povleklý prachem. U stěn kaplí táhne se nazelenalá plíseň; sotvaže jsou obnoveny, rozleptává je mořský vítr. A pro koho se obnovují? Vtipili se stavitelé, že kostelžůstane takto prázdenný, na svědectví jich marných lopot, až do času, kdy se opět sesuje?

Vycházím okamžik na terasu před ostudné průčelí, kterým osmnácté století zohavilo opatství a ježžůstaveno ne-
tknuto. Panuje nesmírnosti západu. Nad brídlicovitými je-
spami vidím mrak stroucí svůj stín a půlkruh duhy, pod nímž by mohla projeti armáda andělů na koních se Svatým Michaelem v čele, jak je byl spátřil Evangelista; křivka oblouku jest tak ryzí, že bychom ji pokládali za pevnou, za zhotovenou ze slitiny zářivých kovů. Šíré moře v dáli, podobajíc se pancíři, odráží slunečné meče a předhoří, náraz setmělá, zvyšují svou přísnou linií hloubku prostoru.

Bože! kterak krásný jest svět, viděný s tohoto samostanul Nic než posvátná hra, vezdy táž a bez konce, měnivá světlem, stíny a vodou. Avšak nepřišel jsem tuto, abych rozptyloval duši svou na venek. Dvacet kroků za kostelem láká mě křížová chodba; otvírám dveře, jat úchvatem.

Dávno v touze jsem tu prodléval; leč pohled na ni mě obřastňuje jak tvář příteledlouhočekaného. Čehozakouším, podobá se pocitu, v nějž mne hrouživá adagio jistých sym-

fonii, pokojnému souznění celé mé bytosti s vnímavými dojmy.

A krása křížové chodby jest opravdu symfonického řádu. Na čtyřech čelích prostranství přečetné sloupečky šachovitě rozestavené tím způsobem, že přední se zdvihají v mezerách těch za nimi, vzkypují nejinak než hlasy orchestru, rozpoutávají se v spletitých a dokonalých obměnách.

Mistři, kteří narysovali tuto architekturu, chtěli dozajista mnichům schystati místo oddechu podle řehole, avšak veselé. Delikátnost drobných sloupků jest neskonalá, an žádný z nich neostává méně prost, nesa se na malé okrouhlé patce a jsa vsazen do kamenného prstence. S lesklou hnědi jich žuly snoubí se světlá barva obloučků; na jejich vlysu mísí se svaté postavy, nyní otřelé, do lupení a květů. Zachovaly se toliko dvě hlavy mužů, věrojatně podobizny umělců, kteří ukončili Div.* Konečně svah krovu sklání se s neporovnatelnou něhou na žebra klenutí a červené festony zjasňují pokostovou černí prejzův.

Ano i v zimě jest as příjemno navštívit křížovou chodbu. Večerní slunko se tam soustředí, víchrové tam nepronikají. Slyším jen slavíky na bucích háje a kladivo dělníků přitéšávajících balvany poblíž kostela.

S lavice, kam usedám u zaskleného otvoru, nepomyslím ani, abych se obrátil k tůni jasu, již moře odráží po délce břehů. Důvěrnost křížové chodby mě jímá. Všecek úhrn pokojných čtení, modliteb, jichž se příúčastnila, tam dýše, tam koluje; rekli byste, že většina sloupků jsou podoby mnichů zehnajících se a rozjímajících. Ticho, jež vnukají,

* Tyto hlavy jsou podivuhodny zbožnou energií výrazu, zvláště hlava voasného muže, jenž klopi zrak a zdá se modliti.

podobá se onomu, které zanechávají v srdci jisté stránky *Následování*.

Snadno bychom si myslili, že zdejší Benediktini, jsouce podporováni takovým prostředím, dostihali ustavičného a nadzemského pokoje. Ve skutečnosti však, nemluvic o neustálých poplaších, v jakých se žilo na Hoře, — sám klášter byl opevněn proti útočníku vždy čekanému, — jest to mnohdykrát spíše divá vnitřní půtka než život rozjimatelů. Brzy pokušení sápaní se na jejich osamocenost, brzy jsou udolávání ochablostí snad horší než poklesky. Klášterní radost stává se možnou jedině svatostí. Opatství jistě nebylo bez Světců, kdyžť se po věky udržuje živo. Avšak žádný z nich nasebe neupozornil, a mocní opati Středověku, Robert de Torigny, Raoul des Iles, Richard Turstin spíše se trudili tím, jak nabýti mlýnů, dvorů, vystavěti neb opravití klášterní budovy, než jak popohnati horlivost řeholníků. Vedli si jako dobří správčové Řádu, velmožní páni, a nádavkem hledali království Božího. Tím mniši klonili se k mravům přepychu milovným. V roce 1260 zapovídá se jim v jedné bulle papeže Alexandra IV. „piti z pohárů kroužkovaných u paty stříbrem neb zlatem, nositi za pasem kordy s rukojetmi bohatě ciselovanými, vyjžděti na koních očabrákovaných sedly posetými drahocennými arabeskami.“*

Nicméně evangelická prostota vyznačovala obyčeje klášterních ritů. Kráčeje kolem kláštera nacházím stupínky s vyhloubenými dírami na umývání: tam otec Opat každého Zeleného Čtvrtku, dříve než vstoupil do refektáře, konal svým Bratřím mytí nohou.

Do refektáře vchází se z křížové chodby a jest jí roven asketickou dokonalostí. Hluboký sál s valenou klenbou ta-

* Gout, op. cit., t. I, p. 171.

bulovanou plavým dřevem, jest naprosto holý. Čím to, že vnuká tak silnou jistotu života? Se dvou stran až do zadu, vyjma ústpek, kde se hloubí stolice pro předčítatele, okna všechna jednaká podpírají, každé z nich na abaku dvou štíhlých sloupů, vysokou, teňoučkou arkaturu; souběžný sled jejich šmik, jsme-li na konci řady, zakrývá vitraje, jimiž se line pokojné světlo, aniž se vidí, kudy vniká. Nic více, a je to zázračné. Tyto sloupy, které jdou za sebou, třicet-jeden vlevo, dvacetsedm vpravo, jsou lidské, *nadpřirozeně* lidské. Když mnichové jídali jim tváří v tvář, měli před sebou obraz toho, čím chtěli býtí sami, vyvolenými kameny blahoslaveného Sionu, stesanými podle idey nebeského Mistra, stojícími zpřima a na svém místě, neporušitelnými.

Nebyl bych se nasytil jich pozorováním, kdyby slunce, sklánějící se mezi obloučky křížové chodby nad moře, nebylo mě upomenulo na odchod.

Vraceje se zpět kostelem, nalézám schody, které se končí dole v starém promenoaru, temném a nízkém, ježž mám zprvu za kryptu. Pracují tu zedníci v ledovém průvanu; hnedle si budou skládati své nářadí; hovořím několik okamžiků s nejstarším, hubeným mužem typu námořníka, tvrdé čelisti a liconsův, avšak brv a skrání tak sádrově šedých, že jeho zorničky vypadají jak dva uhliky v popelu.

— Vizte, praví mi, zda ti řeholníci dovedli pracovat. Hle, to žebrovi jenné jak jehla...

Ptám se ho, kolik roků ještě potrvají práce, než bude celé opatství zrestaurováno.

— Nejmiň dvacet let, ne-li padesát neb sto, půjde-li to, jak dosud...

Ukazuje mi, abych sestoupil na Hrádek po velikánském schodišti, z nejnádhernejších věcí na Hoře Svatého Mi-

chaele. Obrovské stupně těchto schodů vyvěrají již z terasy chrámové, vínouce se podle cisterny s vyřezávanou střechou; úží se, točí mezi podezdívkou apsidy a zdmi opatských loží. Večer máme dojem, že se hroužíme v dantovskou prohlubeň. Chrlíč s psi hlavou štěká se zdi; sezele-nalá zákoutí vypocují mrtvolnou vazkost; jde se pod dřevěným mostem, úzkým a černým jak rakov.

Ale i při sestupu mohl jsem mysliti jedině na Div, na pohledy, jimiž se rozsvítily mé zraky tam nahoře, a právě tu chvíli zpřěsnil jsem si dřívější otázku: Pro koho se obnovuje?

Samostan bez mnichů, bez zvonů, bez Mši, bez almužen, jest jako suché kosti čekající závanu Duchu. Což za dvacet, třicet let Církev Francie neskončí svého času zpuštění? Ano, mniši vrátí se v opatství, jež se jim připravuje, a s nimi biskupové, aby posvětili nové kamení; na ložkách ovlajkováných orislamy nebo přes pobřeží, od Carolles až po Granville, pohrnou se za nimi davy; v nově zbudovaných oltářích složí se věhlasné ostatky; krásným chorálním zpěvům jako v Solesmes odpovídati budou varhany; eucharistické stoly budou plny zlačnělých, zatím co dole v almužnovně, rozestaví se jiné k uhoštění poutníků; ponižené zvony opět vystoupí na věž, a Archanděl na vrcholku zatřepotá křídly. Ach! Pane, učiň, abych toho dne zde byl!

I za nepřítomnosti mnichů je nesnadno na Hoře pobýti a nezískati cos mnišského. Velikonoční týden, který jsem tam strávil, zanechává mi jedinečnou vzpomínku usebraného veselí.

Procitnuv ráno, objevil jsem, jako bych dosud jich nebyl viděl, dýmající břehy, jiskřící pouštinu, kde dráhy vod rozřínaly písčiny. Vlastovky dováděly kol mého okna, hnízdice poněkud níže, pod cimbuřím kurtyny. Směrem k Tombelainu viděl jsem rybářky srdcovek vraceti se, s nohama zčervenalými, jelikož probředly řekou, s nůši na zádech, sehnuty proti větru. Vítr je tam zřídka druhem mlčenlivým; rozlícen překážkami, hubnoval na mou střechu a v dál i šit napínal struny prostoru jak lana nesmírného plachtovi. Ale tak jako na moři, zvykl jsem jeho ustavičnému dunotu přerývanému vzteklými příboji; a nic není lahodnějšího než ztišení za uraganu.

Ranním jitem šel jsem na farní Mši; tam pocítil jsem, modle se, povznesení, v jakém bych chtěl setrvati vždycky. U přítomnosti Svatého Michaela, voditele duší na hostinu Vyvolených, zvláště jedna myšlenka mnou prostoupla, ta, kterou kněz pronáší, než přijímá: „Nepatř na hříchy mé, ale na viru Cirkve své, a ji podle vůle své rač upokojiti a sjednotiti.“ Hřeším-li a jsem-li bez lásky, Cirkve veškerá trpí; získávám-li zásluhy v Ni, celička mohutní...

Poté jsem stoupal k opatství, jehož zevní opevnění pokračuje mi uchystávaly cos nepředvídaného. Hora marně se tisní mezi své valy; ozubení, schody, fortny, strážní budky roztlodivně zmnohonásobují pohledy; spleť staré cita-

dely, kam se vidíme uzavřeni, přivádí ducha v sebe, kdežto plochá jednoduchost krajiny jej rozprostraňuje. Málo míst na světě dovedlo by tou měrou vzbuditi totéž mocné střídání.

Ztulilost Hory pod kamenným krunýřem dává tím více vyniknouti tomu, co se kol kolem hýbe a chví, třesavým levkojím ve skulině zední neb nad hlavou Archandělovou drobným roztřásněným obláčkům, jež se podobají liliiím povivaným větrem. Z moře, jež viděl jsem zmitati se na povrchu tang, vyvstávalo mračen bez konce; avšak když dospěla poblíž Divu, náhle povichry je rozcásaly a tmavomodré nebe ostalo průzračno nad lomencemi.

Zdomácněv v opatství rád jsem odpočíval ve vnitřku křížové chodby. Často jsem si přinášel knihu; se zalíbením jsem tam dumával o dějích Svatého Michaela a o poutnictvu jeho samostanu.

Býti dějepiscem Archandělovým, Věštec stěží by na to stačil; neboť předem dlužno bylo by pochopiti tajemství strašlivé roztržky, před časy časů, mezi anděly dobrými a vypurnými, mezi Michaelem volajícím: „Kdo jako Bůh?“ a výzvou Světloňoše: „*Quo non ascendam?*“

Michael jest s Gabrielem a Rafaelem ze tří andělů, jichž jméno lidé znají. Chceš-li mysliti naň, s počátku tě zdržuje překážka, skorem úděs. Jaký styk možný mezi námi, vetším tělem, a čirým duchem, knížetem nebeského vojska? Přece však, byť andělé neměli těla, mohou, kdekoli chtějí, použiti moci své svobodné bytnosti, zjevovati se, jednati v prostoru, aniž přeruší věčného Hosanna. Planoucí tato zrcadla svatě Trojice odrážejí od kúru do kúru její svity a její vůli přesněji, než dopadá paprsek se slunce na papír, kde píšu. Vidí nás v Slově, milují nás, bojují za nás a ačkoliv beze-

strastní, sklánějí se k naší bídě, pozdvihující nás milosrdnými svými pažemi. Kdybychom byli čisti, často by se nám zjevovali; a Jakub z Voragine poznamenává hluboce, mluvě o Zvěstování, že „Maria byla zmatena slovy andělovými, nikoliv jeho zjevením, *neboť často vidávala anděly*“.

Svatý Michael jest mezi archanděly Silným silných, soudním Vykonavatelem, střídavě milostivým i postrašným.

Středověká podání jej představovala, jak provází z Ráje — právě jako nás tam opět uvede — Adama a Evu, zbloudilé na bolestné zemi. On to byl, jenž procházel zemi Faraonovou v noci velikonoční a dotýkal se svým mečem vyhladitelem všech dveřní, kterých neskropila krev Beránkova. Ohnivým sloupem, jenž kráčel před Israelem, byl on. Na jeho povel Rudé Moře rozzívlo svá vodstva a Země zaslibená přijala lid Boží. Zdá se, že ruka, jejíž články se hýbaly před Baltazarem na stěně, pišice ona tři slova, byla jeho. Když Ježíš omdléval hrůzou v Getsemaně, on sestoupil posílit jej.* Kateřina Emmerichová jej spatřila „oděného jako kněze v dlouhý vlající háv zdobený trásnými; v rukou nesl malou nádobku v podobě kalichu Svaté Večeře. V otvoru tohoto kalichu jevílo se malé oválné tělíčko, velikosti bobu, z kterého se linulo červenavé světlo. Anděl, aniž spocínul na zemi, vztáhl pravici k Ježíšovi, jenž se zdvihl; vložil mu do úst tuto tajemnou krmí a dal se mu napítí z malého kalichu. Poté zmizel.“

Ve vidění Svatého Jana tušíme jej tam právě, kde není jmenován. Není-liž on „silným oním andělem stojícím v slunci, volajícím jako když lev řevě?“ Ostatně když Saň o sedmi hlavách chce sežrati Syna ženina, Svateý Michael jde

* V. Lucifol de Saxe, *Vie de Jésus Christ*, t. II, p. 475.

v zápas zachránit jeho; dále běře klíč od propasti a veliký řetěz, jimž Šelma bude svázána po „tisíc let“.

Avšak kromě těchto zjevení nepověřitelné pro nás vlebnosti ukázal se Archanděl, zanechav o svém příští svědectví makavá, předně u Hory Gargano, kde byla první jeho svatyně, potom v Římě v čas morní, kdy papež Svateý Řehoř jej zočil v nebi, osušujícího svůj zkrvavělý meč, a kdy ihned pohroma ustala; později Svatému Albertu Avranšskému, konečně Johance z Arku.

Svatému Albertu nařídil, aby mu zdělal chrám na Hoře Tombe (Hrobní); když biskup pramálo kvapil poslechnout, vtiskl mu do hlavy svůj ohňový palec, a déravá leb Svěcovazachová až do Vzkříšení hladkouobrubu tohoto doteku.

Od VIII. do XV. století záračné události přeplyvaly v okrsku Hory; tak čin Baina, s dvanácti synyodklidivšího obrovitá skaliska, jimiž všecek zástup nemohl hnouti; rosa sprchlá na ostrúvek vyjmouc místo, kde měly býti položeny základy; přenesení červeného pláště zanechaného Archandělem na Hoře Gargano a na jeho cestě uzdravení dvanácti slepců, mezi jinými jedné ženy z Astériaci, kteráž náhle prohlédsí vzkřikla: „Jak krásná podívaná!“ Po čemž její víska se přezvala Krásná Podívaná (Beauvoir). Taktěž v roce 1009 najiti ostatků Svatého Alberta, které jeden ďábelský kanovník byl uloupil; v roce 1011 záznak s těhotnou poutnici, slehší na březích, zachvácené stoupajícím přílivem a donesené s dítětem na vlnách k pevnině. V této poslední příhodě mizi účín Svatého Michaela před všemohoucností Panny Marie; jeden rukopis Záznaků v Notre-Dame jest ozdoben kamejovou malbou, kde se Maria a dva andělé vznášejí nad ubohou ženou, zatím co ona s pokojnou tváří plouve na povrchu, držíc své zářící baculátko, a co v po-

předí ostatní poutníci klečíc spínají ruce u vytržení nad tímto divem.

Udály se věci na Hoře, že bychom jich neviděli nikde jinde: v pravou půlnoc vyšlehl z ohnivých hlavní bleskotný jas kolem kláštera; v Avranches byli jim oslněni. Dále bouře, zemětření, požáry se spikaly proti dílu mnichův, jako by se byli všickni časi porvali, aby je zničili; a mniši s nadpřirozenou houževnatostí začínali po každé ráně znovu, upevňovali, rozšiřovali. Pro lidi, kteří milují zápas, vim o málo četbách tak strhujících jako tito letopisové opatství.

Samy pouti na Horu Svatého Michaela byly povahy neslychané. Jakýs druh posvátné závratí vrhal tam davy. Kněží dávali se na cestu provázení svou farností, aniž si vzali čas zavřítí dům. Kovář zanechal žhavé železo na kovadlině a odcestoval. Ni nebezpečnosti na moři ni nejistota cest ni válka jim nezbránila. Přicházeli ze všech zemí a počet jejich býval nesmírný: v jedinkém roce 1368 hospic bratrstva Svatého Jakuba v Paříži přijal skoro sedmnáct tisíc poutníků, z nichž o málo všickni se ubírali na Horu. Události neobyčejnou byla v r. 1333 návštěva *Pasáčeků*.

„Nespočetné množství malých dítek, vypráví kronikář Dom Huynes, přišlo do tohoto chrámu z rozličných dalekých krajů, jedni v tlupách, druzí o sobě. Mnozí z nich jistili, že zaslechli nebeské hlasy, které pravily každému z nich: *Běž na Horu Svatého Michaela*, a že bezodkladně poslechli, nutkáni jsouce palčivou touhou a vydali se ihned na cestu, nechavše svých stád na polích a krácejíce k této Hoře, aniž řeklí sbohem komukoliv.“*

Compostella na svém vrcholu nepoznala podobných vzeptí. Avšak zrovna tak — ano ještě více — jako byl Svatý

* V. Gout, op. cit., t. I, pp. 333—334.

Jakub patronem Španěl, Svatý Michael chtěl býti Baronem Francie; vložil tři lilie do svého znaku a přešlehl království blyskotem svého meče. Že vzbudil Johanku z Arku a skrze ni osvobodil Francii od barbarů, kteří se měli státí kacíři, hle, zajisté nejkrásnější zázrak, za který vděčíme Svatému Michaeli. V něm zosobněno pro zemi neminoucí příslibení: „Každý národ má svého anděla“, pravil Daniel prorok. Náš nemůže nás, ani nehodných opustiti.

Žádná myšlenka, povím pravdu, nebudila více mého spolehu na něj. Vyzývání, které Lev XIII. připojil k modlitbám po Mši: *Sancte Michael, defende nos in proelio* . . , byla, zdá mi se, především věnována úmyslům Francie.

Nový rozkvět jeho opatství jest jedním z předznaků našeho budoucího vzkříšení. Od XVI. do XVIII. věku pod neblahým panstvím prebendářů všecko v něm bylo zchátralo; když bylo prohlášeno za „veřejný dům“, mohlo se míti za to, že jest po něm veta na vždycky. Nyní mu vrácena prvotní krása; pouti se znovu začaly a porostou. Jestliže se Archanděl již neukazuje makavými znameními, není tím vinna pouze nedostatečnost naší víry, jest též proto, jak poznamenal v mé přítomnosti farář s Hory, „že jsa Archandělem Církve neviditelné, působí neviditelné“.

Všecky tyto obrazy a úvahy zabíraly v klášteře má osamělá jitra.

Odpůldne za odlivu chodival jsem po březích, obzvláště směrem k Tombelaine a ke svahu. Když patříme s hráze na Tombelaine, tuto skálu zelenající se mechy, nataženou v podobě lva, který si hoví, zdá se zcela blízko nad pisky; čím dále se jde, tím více šíř prostorů rozvirajíc se, ji vzdaluje. Jednoho dne, když jsem se jí blížil, potkal jsem rybaře srdcovek, jehož vzezření mě zarazilo: mohutná ožehlá

tlama vystupovala ze srstnatých chlupů; oči měl smutné, poněkud divé, nicméně dobrácké; šat z voskovaného plátna byl poset děrami; levé rámě, na němž zavěšen koš, končilo se železnou skobou na místo ruky. Vyložil mi, že řemen mlátičky mu na polo urval rámě.

— Kdybych mohl ještě dělati v hospodářství, nechodil bych na pobřeží.

To proto, že řemeslo je klopotné; chodívají prohledávat moře dál než tři mile, lovívají celou noc a vracívají se s bosýma nohama i v zimě, kdy dlužno rukama drtiti led na břehu Couesnonu. Nic nedím o mlhách, v nichž zabloudí, o náhlém stoupání, o příboji, jenž vás překvapí. Ne dávněji než minulý měsíc jedna rybářka se utopila, dva muži zůstali přes celou noc na tesu tombelainském. A pro jaký zisk? Pro bídnou mzdu dvou franků.

Naslouchaje mu, chápal jsem vše, co se tají ve vzývání Svatého Michaele: *Od nebezpečí na moři*. Jal se mi vyprávěti své trampoty:

— Oženil jsem se podruhé; ale rodiče moji nebožky ženy, pro dědický podíl, nedají si ujíti svízele, aby mi ho nezpůsobili. Trýznili mě až do morku... Nebožka žena měla ovce, vepře, s odpuštěním domek. Se svými malými hovádky měla co dělat. Všecko mi vzali...

Vitr zkroucel mu vous, trhal jeho věty v cáry; pozdravil mě a vzdaloval se, kráčeje pevnými kroky mezi ručejky a zelenými písky, které se zdály černy pod pálejícím sluncem. Zmizel hbitě, jelikož obzor pobřeží, tak jako moře, jest vypouklý.

Vracel jsem se směrem k opatství. Severní úbočí, na něž jsem upíral zrak, smazalo svou divokou vznešeností všechny ostatní pohledy na Horu. Tam žádných hostinců,

ni jedné střechy; ale povýš bukového lesu záračné opěry Divu, zdi šedě rezaté, loď refektáře, do řady srovnané otvory jejich oken v ústupcích, mohutná zvonice a na hrotu vížky Svatý Michael, jemuž bychom si přáli, kdyby to šlo, křiknouti, vidouce jej schýlena nad zlou Saní: „Zabij ji!“ Nic tou měrou nevnuká pocitu nedobytna, síly, která se nedá nikdy pohnouti, aby ustoupila nepříteli; a v pravo na dně srážného valounu sedá si zvětralé staveníčko, kaple Svatého Alberta, na stráž jakoby k výzvě...

Večer, zatím co příšerné gramofony monských krčem škýtaly turistům koncertů, vycházival jsem si na opuštěnou hráz.

Vzpomínám nadevše posledního večera, který jsem tam strávil, večera bez větru, jasného, jaký trvám byl onen, kdy dva poutníci emausští ubírali se s Člověkem, jehož nepoznávali. Sítkoviny vod, protínající jakoby křišťálovými vlnkami tmavé písečné spousty, odrážely nebe akvamarinové na Západě, růžové a namodralé na Východě. Hvězdička, zprvu zlatistá, potom perlově bělostná, smála se ve vlnách Couesnonských. Dva majáky se rozsvítily, jeden nehybný, druhý, jehož jiskra se třepotala a mizela, jako kdyby se v stejných přestávkách nadzdvihalo víčko planoucího oka.

Hora, hnědá, ježic se věžemi, měla tvářnost města viděného ve snu. Modrý soumrak, zastíraje moderní šerednosti, tím více vytýkal ryzí a mnišskou bujarost jejich reliefů. Ni hles nepronikal. Dvě světla u pat, jedno nahoře, tvořily v ztemnělém kuželi mystický trojúhelník. Vížka a matně Archanděl stále se značili ve výši, a dvě hvězdy u rozlehlého mraku zdály se lipnouti na jeho šišák.

Na hrázi cítil jsem se o samotě jako na širém Okeánu;

nad povykem vzdálených žab a tlumenějším z pobřeží stoupalo nekonečné ticho.

Byl to pro mne jeden z těch úchvatů, kdy bychom již nechtěli vědět, že jsme na pomíjivém světě poutníky jednoho dne. Avšak Svatý Michael, přítomný v stínu, pamtaval mě, že nebe i země pominou. Což není Archandělem Soudu, on, jenž ukáže národům Kříž, Kopí a trnovou Korunu?

Arčiže nikdo neví dne ani hodiny, bude-li to večer či v půlnoci či za kuropění, za deset tisíc let či zítra. Což však žeň není zralá pro kosu žence? Což kdy panství ničemův a jařmo Antikristovo budou moci býti pevněji zřízeny než v tuto chvíli? Dětinské zlaté tele někdejska nadulo se v rozměry obludného býka; jeho čtyři nohy jsou vpeřeny v planetu; svíjí se pod ním stenajíc. Není-liž čas, Pane, abys se zjevil?

Jaká budou tvá nová nebesa a tvá nová zem, když už tato nynější jest tak krásná, že těžko se od ní odtrhnouti? Ty, kterýž jsi učinil vítr i moře, jitřenku i noc, nech, ať opláčí napřed tento svět, na nějž jsi sestoupil, lahodu zeleného listí, vola i osla tvých jesliček, dítky, jež se houpají na kolénách staroušků, krovy, pod nimiž jsme se narodili.

Nicméně toužím po něm, po tvém Dni, prahnu po něm žízni, jakkoli bude to den hněvu a hořkosti. Tehdy posléze *zvime všickni*. Přefat bude onen veliký spor mezi těmi, kdož věří, a těmi, kdož popírají, mezi chudasy a utiskovateli, mezi spravedlivými a vražedníky. Věru dlužno, aby jednou se zlomil osten smrti a aby hlubina propasti byla zatkána.

Avšak této chvíle vím toliko jednu věc: můj den se mi nezpzdí. Ó Bože, kéž bych byl jist, že jsem si Tě zasloužil, jist, že uvidím tváří v tvář, já a ne jiný, svého Vykupitele,

že oči mé budou patřiti na tvou neposkvrněnou Matku, že ruce mé se Tě budou dotýkatil...

— Doufej, odpovídal mi tajemný hlas, jež slyšíváme jasněji v samotě, pracuj, snášej, buď trpěliv. Vrať se mezi lidi, miluj je, můžeš-li, jako já je miluji. A rozpomeň se, že jsi nejneužitečnější ze služebníků. Tvé dílo jest nejnižší, ale konej je co nejlépe; já budu silou tvou; pokračuj.

Od Vánoc 1910 — do května 1912.

AD
CARISSIMARUM ANIMARUM
ET SCRIPTORIS IPSIUS
REDEMPTIONEM

O B S A H

Předmluva 9

Ars v Dombes 15

Svatý Jakub v Compostelle 57

Hora Svatého Michaela 123

S P O M O C I B O Ž I A P Ř Á T E L S T U D I A !

*Upravil a dřevorytem vyzaobil Jaroslav Benda. Dotiskli v knihtiskárně
F. Obziny ve Vyškově na Moravě v dubnu l. P. 1920.*

Tento svazek

vydán byl ze skladu Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě

kdy platební norma za výtisk byla

DEO GRATIAS!